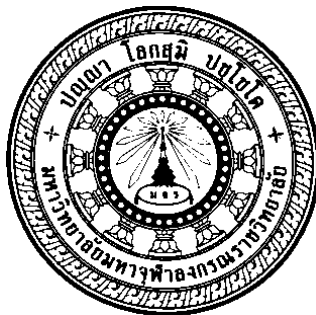

รายงานการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

The Process of Community Strengthening and
Cultural Tourism Promotion in Phayao Province

โดย

ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ

พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิวัฒนาเมธี, ดร.

นายนพดล อินปิง

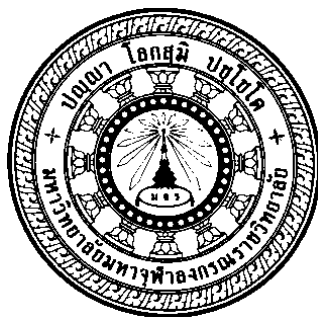
นางสาวสิริกานดา คำแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760073

รายงานการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
The Process of Community Strengthening and
Cultural Tourism Promotion in Phayao Province

โดย

ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ

พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี, ดร.

นายนพดล อินปิง

นางสาวสิริกานดา คำแก้ว

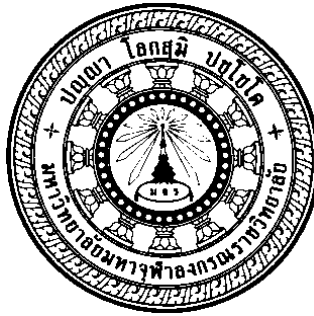
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760073

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Process of Community Strengthening and Cultural Tourism Promotion in Phayao Province

By

Asst.Prof.Dr. Suthep Saraban

Phramaha Phongprabhakorn Visuddhiñāṇamedhī, Ph.D.

Mr. Noppadon Inping

Ms. Sirikanda Khamkeaw

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760073

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ผู้วิจัย: ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ
พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี, ดร.
นายณพดล อินปิง
นางสาวสิริกานดา คำแก้ว

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๐

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๒) เพื่อพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา และ ๓) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถามประกอบ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการสัมภาษณ์ประกอบ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พระมหาเถระ และปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่นหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่นดิน จำนวน ๒๐,๒๕๒ รูป/คน ใช้ตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Mogan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๓๗๙ รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ สถานภาพ ส่วนใหญ่โสด จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ มีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส./ปวท. จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีรายได้ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๐ และส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคเหนือ จำนวน ๒๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่นหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่นดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑** ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัดอยู่ใน

ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) พบว่า มีความพร้อมในระบบการให้บริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ห้องสุขา ศาลา ที่นั่งพัก ถังขยะ ป้ายบอกเส้นทาง ฯลฯ ๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) พบว่า ชุมชนโดยรอบมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา และทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา และรณรงค์ ส่งเสริม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) พบว่า ควรให้เด็ก เยาวชน เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์อาสาแนะนำแหล่งท่องเที่ยว **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒** การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ควรเริ่มจากคนในชุมชนต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืน และ**วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓** วิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ทั้ง ๓ วัด ส่วนใหญ่มีศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกที่ค่อนข้างพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละวัดมีสิ่งที่จะต้องพัฒนาแตกต่างกันเป็นอันดับต้น ๆ เช่น วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) ไม่มีแผ่นพับ/เอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว วัดพระเจ้านั่งดินมีเส้นทางเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีถนนชำรุด เสื่อมสภาพ และติดกับแหล่งชุมชนที่พลุกพล่าน ทำให้การเดินทางไม่สะดวก และวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) มีการก่อสร้างที่ใหม่ ๆ ซึ่งบดบังสถานที่สำคัญของวัด และสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นป่าชื้น ซึ่งมียุ่งหรือแมลงต่าง ๆ อาจจะไม่ปลอดภัยและสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยว

Research Title: Community strengthening and cultural tourism promotion in Phayao Province

Researchers: Asst.Prof.Dr. Suthep Saraban
Phramaha Phongprabhakorn Visuddhiñāṇamedhī, Ph.D.
Mr. Noppadon Inping
Ms. Sirikanda Khamkeaw

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

Fiscal Year: 2560 / 2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research has three objectives: 1) to study the process in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province, 2) to develop the process network in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province, and 3) to analyze the community strengthening and networks in the cultural tourism promotion in Phayao province.

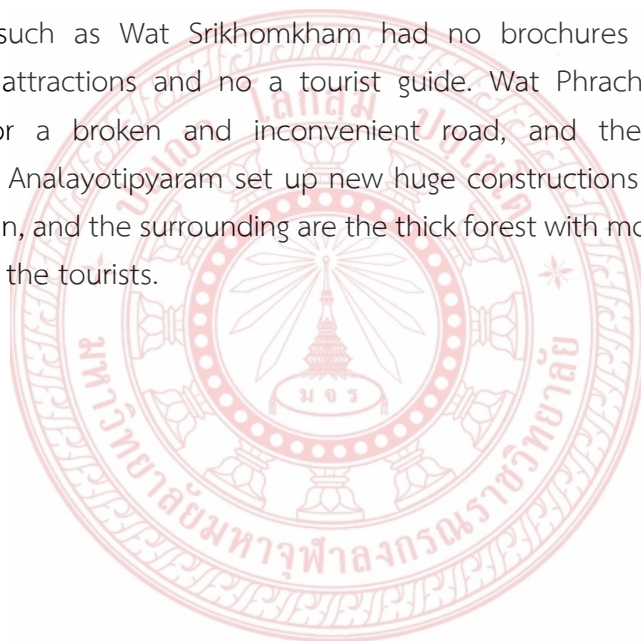
The research was conducted by the mixed methodology, i.e. the quantitative by using the questionnaires, and the qualitative based on the documents related and the in-depth interview.

The samples comprised of the people, community, tourists, senior monks and local scholars whose residences are around Wat Srihomkham or Wat Phrachaotonluang, Wat Analayotipyaram or Doi Bussarakham, and Wat Phrachao-nangdin with total amount of 20,292 persons. The sampling with 379 samples was done by Krejcie and Morgan table.

The study revealed that most respondents were female amount 218 samples, or 57.5 percentage. Their ages were around 31-40 years, they were 140 samples, or 36.9 percentage. For the status, most were single with 192 samples or 50.7 percentage. They were with undergraduate degree with 162 samples or 42.7 percentage. Most had their own enterprises with 100 samples or 26.4 samples. Most earned monthly incomes around 10,000 – 15,000 THB with 216 samples or 57 percentage, and most resided in the north with 292 samples or 77 percentage.

An average of the process in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province was in medium level ($\bar{X}=3.10$). For the 1st objective, it was found that, 1) the tourism management was in medium level ($\bar{X}=3.23$), since the communities were ready in the basic infrastructures such as roads,

electricity, toilets, rest area, bins, and signs, 2) the forms of tourism management was in medium level ($\bar{X}=3.29$), since the communities related to Buddhism, and the monasteries organized various activities and strengthen the sense of conserving local cultures, and 3) the impact on the cultural tourism was in medium level ($\bar{X}=2.78$), since the youth should share roles in tourist activities such as being a volunteer as a tourist guide. For the 2nd objective, it was found that the development of the process network in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province should begin with the harmonious and devoted minds of people in the communities. The other organizations or groups related should help plan and implement the plan to be in action as to promote the sustainable tourism. For the 3rd objective, it was found that the three monasteries have sufficient facilities for welcoming the tourists. However, each monasteries needed some different improvements, such as Wat Srikhomkham had no brochures or documents for introducing the attractions and no a tourist guide. Wat Phrachaonangdin needed improvement for a broken and inconvenient road, and the nearby confused community. Wat Analayotipyaram set up new huge constructions which conceal the attractions therein, and the surrounding are the thick forest with mosquitos and insects that may disturb the tourists.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ เกื้อกูลจากบุคคล และผู้เกี่ยวข้องใน การทำวิจัยทั้งหลาย ตั้งแต่ช่วงเริ่มดำเนินการ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยจนกระทั่ง เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผน และส่งเสริมการวิจัย พระมหาสมยศ สุทธิศิริ ที่กรุณาตรวจรูปแบบรายงานวิจัย เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่ให้โอกาสกับผู้วิจัย สามารถทำวิจัยได้สำเร็จ

กราบขอบพระคุณพระครูโสภณปริยัติสุธี, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต และ ที่ปรึกษาโครงการวิจัยช่วยตรวจสอบเครื่องมือวิจัย พระครูวรารณวิฑูรย์, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา เจ้าหน้าที่ ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ ทุกรูป/คน ที่สนับสนุนเวลา สถานที่ อุปกรณ์ แบ่งเบาภาระงานให้ผู้วิจัยและ คณะวิจัย สามารถทำการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ประยงค์ จันทระแดง ผู้ช่วยคณบดีคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา ที่ช่วยให้คำแนะนำ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยช่วยสร้างเครื่องมือ วิจัยอย่างต่อเนื่อง ขอชื่นชมและขอบใจ เป็นอย่างยิ่งกับ นางสาวสิริกานดา คำแก้ว และนายณพดล อินปิง ที่ช่วยพิมพ์ข้อมูลวิจัย วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยน้ำใจ เอื้อเพื่อตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย

กำลังใจจากบิดามารดาผู้ให้กำเนิด และขอความดีงามอันเกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอบูชาคุณอันยิ่งใหญ่ซึ่งพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และท่านผู้มี อุปการคุณ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย จงมีความสุข ความเจริญ และเป็นกุศลบารมีสู่พระนิพพาน “นิพพาน ปจฺจโย โหตุ”

ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ และคณะ

๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๗
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๘
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย และกรอบแนวคิด.....	๙
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๙
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑ ชุมชน.....	๑๑
๒.๒ ศักยภาพของชุมชน.....	๑๙
๒.๓ การท่องเที่ยว.....	๒๖
๒.๔ การท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	๓๒
๒.๕ นักท่องเที่ยว.....	๓๔
๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	๔๑
๒.๗ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๕๑
๒.๘ ข้อมูลจังหวัดพะเยา.....	๖๐
๒.๙ ข้อมูลวัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง).....	๗๐

๒.๑๐ ข้อมูลวัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม)	๗๓
๒.๑๑ ข้อมูลวัดพระเจ้านั่งดิน	๗๕
๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๑
๓.๑ รูปแบบวิจัย	๘๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๑
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๘๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๖
๓.๖ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๗
บทที่ ๔ ผลการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูล	๘๘
๔.๑ ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่งดินหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน)	๘๙
๔.๒ การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	๑๑๖
๔.๓ วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	๑๑๙
๔.๔ องค์ความรู้จากกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	๑๒๓
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๕
๕.๒ อภิปรายผล	๑๒๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๑
บรรณานุกรม	๑๓๒
ภาคผนวก	๑๓๘
ภาคผนวก ก บทความการวิจัย	๑๓๙

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๔๙
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๕๐
ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสอบถาม	๑๕๔
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	๑๕๙
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	๑๖๓
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบสภาพเครื่องมือ	๑๖๖
แบบประเมินสภาพเครื่องมือ	๑๖๗
ภาพถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์	๒๐๘
หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์	๒๑๕
ภาคผนวก จ ภาพถ่ายวัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง)	๒๑๘
ภาพถ่ายวัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม)	๒๑๙
ภาพถ่ายวัดพระเจ้านั่งดิน	๒๒๐
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย	๒๒๑
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๖

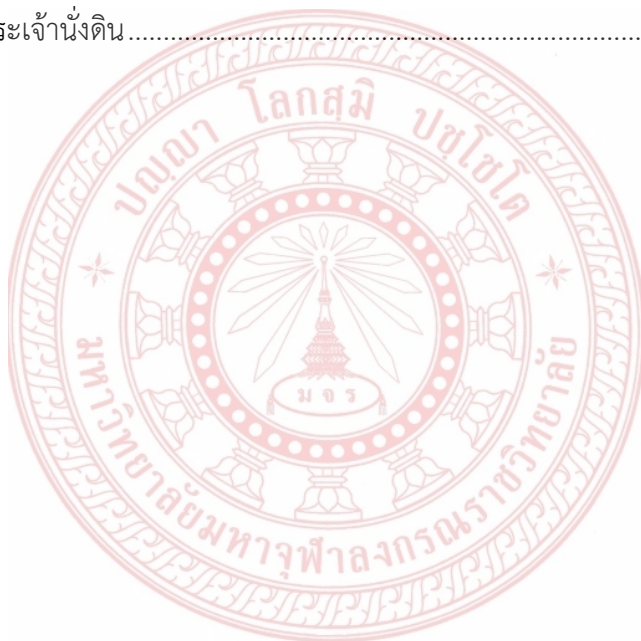
สารบัญตาราง

ตารางประกอบที่	หน้า
๑	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ KREJICIE AND MOGAN..... ๘๒
๒	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และถิ่นที่อยู่ ๘๙
๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบ การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ๙๑
๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยว และการให้บริการในปัจจุบัน ๙๒
๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ การท่องเที่ยวของวัด ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน ๙๒
๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ การท่องเที่ยวของวัด ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม ๙๓
๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ การท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ๙๔
๘	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ การท่องเที่ยวของวัด ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว..... ๙๔
๙	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ การท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๙๕
๑๐	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจาก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านกายภาพ ๙๖
๑๑	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจาก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านสังคม ๙๗
๑๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจาก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม ๙๘

๑๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจาก การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	๙๘
๑๔	วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี) ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้ และการสร้างจิตสำนึก	๙๙
๑๕	วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	๑๐๐
๑๖	วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) ชุมชนมีรายได้จาก การท่องเที่ยว	๑๐๑
๑๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นกระบวนการเสริมสร้าง ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย	๑๐๒
๑๘	การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (STRENGTHS) จุดอ่อน (WEAKNESSES) โอกาส (OPPORTUNITIES) และอุปสรรค (THREATS) ของ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด	๑๑๙
๑๙	การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (STRENGTHS) จุดอ่อน (WEAKNESSES) โอกาส (OPPORTUNITIES) และอุปสรรค (THREATS) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด	๑๒๐
๒๐	การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (STRENGTHS) จุดอ่อน (WEAKNESSES) โอกาส (OPPORTUNITIES) และอุปสรรค (THREATS) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด	๑๒๑

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑	แสดงโครงสร้างทางสังคม..... ๑๖
๒	กระบวนการเกิดชุมชน..... ๑๗
๓	ตราประจำจังหวัดพะเยา..... ๖๖
๔	แผนที่อำเภอในจังหวัดพะเยา..... ๖๘
๕	พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ..... ๗๑
๖	วัดอนาลโยทิพยาราม..... ๗๕
๗	พระเจ้านั่งดิน..... ๗๖

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิประกอบที่

หน้า

๑	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๙
๒	ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	๑๒๓
๓	การพัฒนาเครือข่าย กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	๑๒๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ.๒๕๑๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๔๐๒ หน้าที่ ๓๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งประเทศในแถบเอเชีย และอาเซียนต่างกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อดึงนักท่องเที่ยวทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศตนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวนั้น มีมูลค่าเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ^๑ แนวคิดต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยรวมจะมีการปรับสภาพการจัดการ เพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (Paradigm shift) จากสังคมบริโภคนิยมเข้าสู่ยุคสังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึงเอกลักษณ์ของชุมชน^๒

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ถือเป็นอันดับ ๑ ในภูมิภาคอาเซียน เป็นแหล่งสร้างและกระจายรายได้ไปยังภูมิภาคต่างๆ ของประเทศที่มีมูลค่ามหาศาล^๓ กล่าวได้ว่าประเทศไทย เป็นประเทศที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายที่สุดประเทศหนึ่ง โดยมีทั้งจุดดำน้ำ หาดทราย เกาะ สถานบันเทิงที่หลากหลาย โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ หมู่บ้านชาวเขา สวนดอกไม้ จุดชมนกที่ยอดเขียม พระราชวัง และมรดกโลกจำนวนมาก มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ตามหลักรัฐระหว่างอยู่ในประเทศไทย สิ่งที่ยืนยมิได้แก่ ชั้นเรียนการทำอาหารไทย พระพุทธศาสนา และการนวดแผนไทย รวมถึงเทศกาลต่างๆ ของไทยมีตั้งแต่เทศกาลสงกรานต์ ไปจนถึงประเพณีในตำนานอย่างลอยกระทง จะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในยุโรป อีกทั้งประเทศอื่นๆ รวมถึงประเทศไทยได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง^๔

^๑ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย ปี ๒๕๕๘-๒๕๖๐, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mots.go.th>. (๑ สิงหาคม ๒๕๕๙).

^๒ ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ TAT” Tourism Journal, ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๙), หน้า ๓.

^๓ ข่าวสารการท่องเที่ยว, Tourism expected to pass 2 trillion in GDP, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.breakingtravelnews.com, (๕ มกราคม ๒๕๖๐).

^๔ กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, (วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๐.

นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศ และระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวในปัจจุบันมีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น โดยองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization: UNWTO)^๕ กล่าวว่า นักท่องเที่ยวยุคใหม่มีแนวโน้มแสวงหาการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากเดิม คือ การท่องเที่ยวที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจ (sea sand sun) มาเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญ กับความตื่นเต้นท้าทาย ในการได้รับความรู้และประสบการณ์ที่แปลกใหม่นอกเหนือจากการเดินทางเพื่อพักผ่อน และความบันเทิง (entertainment education environment) ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดการสร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในการจูงใจนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ด้านวิถีชีวิตและมรดกทางวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว ได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมของชุมชน ประเพณี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

สังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาล รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทั้งนี้การตื่นตัวต่อวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่ เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยแล้วเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมมาแต่โบราณนับพันปีมาแล้ว ประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ทั้งทางด้านคุณธรรมจริยธรรม และการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงความที่ตนนับถือพระพุทธศาสนา บางที่ได้แสดงวัดเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

วัดจึงเป็นสถานที่ความเคารพศรัทธาศาสนา โดยสร้างพระพุทธรูปสร้างพระธาตุเจดีย์ และนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์มาประดิษฐานในพระธาตุเจดีย์นั้น ที่คนไทยเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากชาวพุทธต้องเข้าไปทำบุญ และประกอบกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้จะเป็นแหล่งที่คนไทยใช้ประกอบกิจกรรมศาสนาแล้ว วัดยังเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งของชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนื่องจากวัดมีศิลปะโบราณวัตถุ และโบราณสถานที่สร้างขึ้น ในแต่ละยุคทำให้วัดเป็นแหล่งเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของประเทศได้อย่างดี แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดที่ควรแก่การเผยแพร่และช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูให้อยู่คู่กับสังคมไทย เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความรัก

^๕ United Nation Organization, United Nation Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.(Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert.) (New York: United Nation, 1986), p.5.

และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน^๖ รวมถึงชุมชน ก็เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยว คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วม และควรมีศักยภาพ ความพร้อมด้านต่างๆ รวมถึงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม และประเพณีด้วย

การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมมีคุณค่าและความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์ไว้ เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (historic and cultural value) สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และเรื่องราวของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามากและยากที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ นอกจากนี้การท่องเที่ยวดังกล่าวยังเกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (aesthetic value) ที่สามารถสร้างอารมณ์และความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจและพึงพอใจในแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน (economic value) เนื่องจากการท่องเที่ยวนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม สร้างผลประโยชน์แก่ชุมชนในแง่ของการใช้สอยทรัพยากรโดยตรง และเป็นสิ่งที่สร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน

ด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีความสำคัญกับองค์ความรู้ และภูมิปัญญาของผู้คนที่สั่งสม สืบสาน ภายใต้เงื่อนไขของพื้นที่ และบริบทของสังคม วัฒนธรรม ซึ่งหมายรวมไปถึงการให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของชุมชน แม้รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ ยังไม่เป็นที่นิยมของนักนิยมของนักลงทุน เพราะอาจไม่สร้างผลกำไร แต่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะเป็นกลไกอย่างหนึ่ง ที่เข้ามาช่วยเสริมความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณของชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และสำนึกร่วมของชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาจากการเรียนรู้ศักยภาพของตนเอง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น โดยให้ความสำคัญกับระบบความหมาย และคุณค่าของวิถีชีวิตมากกว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจ และมุ่งอธิบายความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างเชื่อมโยงกับ ภูมินิเวศและกำกับด้วยภูมิธรรมที่ลึกซึ้ง อย่างไรก็ตามบริบทโลกาภิวัตน์และอำนาจทุนทางเศรษฐกิจ ได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้หลายชุมชน ต้องสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งการสูญเสีย อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นย่อมหมายถึง การสูญเสียทั้งองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และภูมิธรรมที่ บรรพบุรุษได้สั่งสมภายใต้เงื่อนไขภูมินิเวศ ในขณะเดียวกันย่อมหมายถึงว่าสังคมที่เข้มแข็งย่อมไม่ควรสูญเสียภูมินิเวศ ภูมิปัญญา และภูมิธรรมที่เป็นฐานรองรับวิถีวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ใน การท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึง สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ได้แก่ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่น สถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่นพื้นเมืองต่างๆ งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

^๖ วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ, การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗, หน้า ๖๕-๖๖.

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลายเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศในขณะนี้ โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับวัด และแหล่งโบราณสถาน เนื่องจากวัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านานแล้ว โดยจะเห็นได้ว่า "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม และยังสะท้อนไปถึงร่องรอยวิถีชีวิตในอดีตที่มีลักษณะกลมกลืนระหว่างชุมชน วัด และสิ่งแวดล้อม ที่มีลักษณะการผสมกลมกลืนการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อของท้องถิ่น และยังเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ล้วนมีคุณค่าต่อจิตใจและความศักดิ์สิทธิ์ และงดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวไทย วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง คือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่น เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม รวมถึงความผูกพันทางจิตใจต่อชนรุ่นหลัง ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก กระจายอยู่ตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศไทย และมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญในด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่มุ่งหวังที่จะได้รับความเพลิดเพลิน และได้บุญกุศลไปพร้อมกัน^๗

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบน บริเวณที่ตั้งของตัวเมืองพะเยาในปัจจุบันอยู่ติดกับกว๊านพะเยา เมืองพะเยาเคยอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงราย ในฐานะอำเภอพะเยา และเมื่อวันที่ ๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ อำเภอพะเยา ได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดพะเยา นับเป็นจังหวัดที่ ๗๒ ของประเทศไทย จังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ประมาณ ๖,๓๓๕ ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น ๙ อำเภอ ๖๘ ตำบล ๗๒๘ หมู่บ้าน ประกอบด้วย อำเภอเมืองพะเยา อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปง อำเภอแม่ใจ อำเภอภูซาง และอำเภอภูพานยาว และมีจำนวนประชากร ๔๘๖,๔๗๒ คน เพศชาย ๒๓๘,๓๔๖ คน และเพศหญิง ๒๔๘,๑๒๖ คน^๘ ซึ่งจังหวัดพะเยา มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนามากมาย อาทิ กว๊านพะเยา อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง อุทยานแห่งชาติป่าแม่ปืม วัดติโลกอาราม วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดพระธาตุจอมทอง วัดพระเจ้านั่งดิน และวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) ฯลฯ

วัดศรีโคมคำ หรือวัดพระเจ้าตนหลวง ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ สังกัดมหานิกาย เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ถือเป็นพระอารามหลวงแห่งแรก และแห่งเดียวในจังหวัดพะเยา ภายในวิหารประดิษฐานพระเจ้าตนหลวงเป็นพระประธาน สร้างขึ้นในรัชสมัยของพญายอดเชียงราย กษัตริย์ลำดับที่ ๑๐ แห่งราชวงศ์มังราย วัดศรีโคมคำตั้งอยู่ริมกว๊าน

^๗ กรมศาสนา, แนวทางการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติศาสนา, (สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม : กรมศาสนา, ๒๕๕๗), หน้า ๖.

^๘ สำนักทะเบียนประชากรและทะเบียน พ.ศ.๒๕๕๕, จังหวัดพะเยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๕), ไม่ปรากฏหมายเลขหน้า.

พะเยา เขตเทศบาลเมืองพะเยา เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เนื้อที่รวมทั้งสิ้น ประมาณ ๗๔ ไร่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นหลังจากการก่อสร้างพระเจ้านันทหลวง ตัววิหารหลังเดิม ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าผู้ใดสร้าง เนื่องจากเมืองพะเยามีการอพยพผู้คนจากภัยสงคราม ทำให้ตัวเมืองถูกปล่อยร้าง จนกระทั่งมีการฟื้นฟูเมืองขึ้นมาใหม่ หลังยุคที่กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ดีเอาล้านนามาจากพม่า มาจนถึงช่วงที่พระยาประเทศอุดรทิศ เป็นผู้ครองเมืองพะเยาคนสุดท้าย ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนระบบการปกครองแบบหัวเมืองมาเป็นมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ช่วงสมัยนี้ เริ่มมีการบูรณะวัดศรีโคมคำ และพระเจ้านันทหลวงขึ้นมาอีกครั้ง หลังตัววัดและองค์พระมีสภาพทรุดโทรมมาเกือบ ๖๐ ปี และได้ทำการบูรณะวัดศรีโคมคำไปทีละส่วน เนื่องจากขาดงบประมาณ ทำให้เกิดความล่าช้า จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ชาวเมืองพะเยา ภายใต้การนำของพระยาประเทศอุดรทิศได้อาราธนาครูบาศรีวิชัย จากเมืองลำพูน เข้ามาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ การบูรณะวัด ปีพ.ศ. ๒๔๖๖ ภายใต้การนำของครูบาศรีวิชัย ได้มีการรื้อวิหารหลังเก่าที่ครอบพระเจ้านันทหลวงออกแล้วสร้างหลังใหม่ขึ้นมาแทน มีการสร้างศาลาราย โบสถ์ วิหารพระพุทธบาทจำลองทั้งหมดแล้วเสร็จภายในระยะเวลาเพียง ๑ ปี จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ก็ได้มีการทำบุญฉลองวัดที่บูรณะขึ้นมาใหม่เป็นระยะเวลานานกว่าหนึ่งเดือน^๔

ซึ่งเป็นวัดที่มีความแตกต่างจากวัดอื่น เนื่องจากเริ่มสร้างวิหารหลังแรก ภายใต้การขึ้นโครง ก่ออิฐ เพื่อก่อสร้างองค์พระเจ้านันทหลวง ซึ่งแล้วเสร็จในวันเพ็ญเดือนแปด (ปฏิทินจันทรคติแบบล้านนา) ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนหกของไทย มีการฉลององค์พระครั้งแรก เรียกว่า เทศกาลแปดเป็ง ซึ่งเทศกาลแปดเป็งจะจัดขึ้นทุกปี ในช่วงเดือนพฤษภาคม ช่วงสัปดาห์ วันวิสาขบูชา ในงานมีการทำบุญฉลององค์พระช่วงกลางวัน และมีงานมหรสพ การออกร้านของกาชาดจังหวัด เครื่องเล่น และร้านขายสินค้าที่ระลึกในช่วงกลางคืน

ศาสนสถานที่น่าสนใจ ได้แก่ อุโบสถกลางน้ำ เป็นศิลปะแบบล้านนาประยุกต์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ตัวอุโบสถสร้างยื่นเข้าไปในกว๊านพะเยา ด้านหน้ามีทางเดินเชื่อมภายในมีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังของอังคาร กัลยาณพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุ เอกสาร ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา เช่น ความเป็นมา วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพะเยา พิพิธภัณฑ์ และจุดชมพระอาทิตย์ตกดินริมกว๊านพะเยา อยู่ด้านหลังวัดศรีโคมคำ ติดกับกว๊านพะเยา จากจุดนี้สามารถมองเห็นทิวเขาผีปันน้ำทอดตัวเป็นแนวยาวอยู่ด้านหลังกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน จุดชมพระอาทิตย์ตกดินด้านหลังวัดเป็นหนึ่งในสถานที่ที่สามารถมองเห็นพระอาทิตย์ตกดิน นกน้ำ กว๊านพะเยา และทิวเขา ได้สวยงามที่สุดของจังหวัดพะเยา

วัดอนาลโยทิพยาราม หรือ ดอยบุษราคัม ตั้งอยู่บนดอยบุษราคัม บ้านสันปาม่วง หมู่ที่ ๖ ตำบลสันปาม่วง จังหวัดพะเยา จากตัวเมืองไปเส้นทางพะเยา - เชียงราย ประมาณ ๗ กิโลเมตร

^๔ พระธรรมวิมลโมลี, พระเจ้านันทหลวงวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา, (พะเยา : นครนิเวศการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

แยกซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๑๒๗ ประมาณ ๙ กิโลเมตร สร้างโดยพระปัญญาพิศาลเถร เป็นอุทยานพระพุทธศาสนา มีบรรยากาศร่มรื่น พื้นที่กว้างขวาง แวดล้อมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ จากยอดดอยสามารถชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยา และตัวเมืองของพะเยาได้อย่างสวยงามสามารถ ขึ้นวัดอนาลโยทิพยารามได้ ๒ ทาง คือ ทางรถยนต์ และทางบันได^{๙๐}

พระเทพวิสุทธิญาณ (พระอาจารย์ไพบูลย์ สุมังคโล) ซึ่งเป็นพระผู้สร้างวัดรัตนวาราม จังหวัดพะเยา โดยเริ่มจากศาลาหลังเดียว จากสภาพป่ารก้าง และซากปรักหักพังของพระพุทธรูปที่ได้มีชาวบ้านที่ศรัทธาพระอาจารย์ไพบูลย์นำมาประกอบกันจนครบองค์พระที่สมบูรณ์ได้ ๒ องค์ เรียกขานกันว่า “หลวงพ่อกษมและหลวงพ่อดุข” ประดิษฐานในหลังกาเดียวกันเรียกขานกันเป็นแฝดว่าหลวงพ่อกษม-ดุข ประมาณ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๓ หลังจากนั้นท่านได้มีมติเห็นสายทรายทองคำ หลั่งไหลลงมายังวัดรัตนวารามเหมือนแม่น้ำไหลมาจำนวนมาก อยู่ทีวัดรัตนวารามเป็นกองมเหมา เมื่อท่านมองไปยังต้นสายจึงเห็นเป็นเขาสูงหนึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งของกว๊านพะเยาซึ่งหลังจากนั้นอีก ๒ ปี ได้มีญาติโยมอาราธนาใจนิมนต์ท่านไปสร้างวัดบนเขาสูงนั้นที่ชาวบ้านเล่าว่าเคยเห็นแสงสีเหลืองเหมือนทองสุกสว่างอาบไปทั่วทั้งเขา ซึ่งมักจะให้เห็นกันในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านจึงได้ขนานนามเขาสูงนั้นว่าดอยม่อนแก้ว ท่านมิได้รับปากสร้างวัดแต่อย่างใดเพราะเห็นว่าเวลานั้นการสร้างวัดรัตนวารามก็เป็นภาระอย่างใหญ่หลวงแล้ว คืบหนึ่งหลังจากกลับจากนิมนต์ท่านฝันว่าท่านได้เหาะขึ้นไปบนเขาสูงหนึ่งห่างจากบ้านสันป่าบงประมาณ ๒ กิโลเมตร เห็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ทองคำเหลืองอร่ามสวยงามและท่านได้กราบนมัสการพระพุทธรูปนั้นด้วยความเต็มใจศรัทธาท่านอดคิดไม่ได้ว่า มหาเมฆคลุมนิมนต์นี้แสดงว่าเขาสูงนี้คงเหมาะเป็นที่ปฏิบัติธรรมอย่างยิ่ง

ในราวปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ ท่านนำคณะอีก ๒ – ๓ รูป และชาวบ้านขึ้นไปสำรวจบริเวณดังกล่าวที่เรียกกันว่า ดอยม่อนแก้ว โดยเห็นว่าเป็นที่ที่มีความสงบด้วยมองเห็นกว๊านพะเยาทั้งยามพระอาทิตย์ขึ้นและยามพระจันทร์ส่องแสงระยิบระยับบนผิวน้ำทำให้จิตใจสงบได้ง่าย อีกทั้งการเดินทางปีนเขาทำได้อีกไม่ลำบากมากนักจึงตั้งเป็นสำนักสงฆ์อนาลโย บนม่อนพระนอนต่อมาด้วยกระแสศรัทธาจากญาติโยมทั่วทุกสารทิศที่หลั่งไหลมา จนเริ่มมีผู้คิดสร้างเป็นวัดจึงได้ขออนุญาตสร้างวัดขึ้นกับทางกรมป่าไม้ จึงได้เลือกสร้างบนสถานที่ที่เห็นในปัจจุบัน

วัดพระเจ้านั่งดิน^{๙๑} ตั้งอยู่บ้านพระนั่งดินหมู่ที่ ๗ ตำบลเวียง เป็นวัดที่มีองค์พระประธานของวัดไม่มีฐานชุกชีรองรับเหมือนพระประธานในวัดอื่นๆ เคยมีราษฎรสร้างฐานชุกชี และอัญเชิญพระประธานขึ้นประดิษฐาน แต่ปรากฏว่าพยายามอย่างไร ก็ยกไม่ขึ้นจึงเรียกกันว่า พระเจ้านั่งดินตามตำนานกล่าวว่า พระพุทธรูปนี้สร้างตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ดังนั้น พระเจ้านั่งดินน่าจะมีอายุกว่า ๒,๕๐๐ ปี ในการสร้างพระพุทธรูปนี้ ใช้เวลา ๑ เดือน ๗ วัน จึงเสร็จ เมื่อสร้างเสร็จได้ประดิษฐานไว้บนพื้นราบ ไม่มีฐานชุกชีดังพระพุทธรูปอื่นๆ ทั่วไปตามตำนานกล่าวว่า พระยาผู้ครองเมืองพุทธสะได้ค้นพบประวัติ (ตำนาน) เมื่อมจจุลศักราช ๑๒๑๓ ปีระกา

^{๙๐} ประวัติวัดอนาลโยทิพยาราม,[ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.phayao.go.th, (๕ มกราคม ๒๕๖๐).

^{๙๑} ประวัติพระเจ้านั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ,[ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.phayao.go.th, (๕ มกราคม ๒๕๖๐).

เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ วันจันทร์ พระพุทธเจ้าได้เสด็จออกเมตตาสรรพสัตว์รอบโลกโดยทางอภินิหาร พอพระองค์เสด็จมาถึงเวียงพุทธสะ (อำเภอเชียงคำในปัจจุบัน) พระองค์ได้เสด็จประทับอยู่บนดอยสิงคุตตระ พระธาตุดอยคำปัจจุบัน ทรงแผ่เมตตาและประสาทพรตรัสสั่งพระยาตำแหน่งเจ้าเมืองพุทธสะในขณะนั้น ให้สร้างรูปเหมือนของพระองค์ไว้ยังเมืองพุทธสะนี้ พอสัพพัญญูเจ้าตรัสจบ ก็ปรากฏว่ามี พระยาอินทร์องค์หนึ่ง พระยานาคตนหนึ่ง พระฤๅษี ๒ ตน และพระอรหันต์ ๔ องค์ ช่วยกันเนรมิตเอาดินศักดิ์สิทธิ์จากเมืองลังกาทวีป มาสร้างพระรูปเหมือนของพระพุทธองค์ โดยใช้เวลาสร้างหนึ่งเดือนกับเจ็ดวันจึงแล้วเสร็จ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์ ได้เสด็จโปรดสัตว์ทั่วถึงแล้ว จึงได้เสด็จเข้าสู่เมืองพุทธสะอีกครั้งทรงเห็นรูปเหมือนที่ให้ทรงสร้างนั้น เล็กกว่าองค์ถาคต จึงตรัสให้เอาดินมาเสริมให้ใหญ่เท่าพระองค์ แล้วพระสัพพัญญูเจ้าได้แผ่ศม္มอกรอบจักรวาล รูปปั้นจำลองจึงเลื่อนลงจากฐานชุกชี มากราบไว้พระสัพพัญญูเจ้า พระองค์ได้ตรัสเทศนากับรูปเหมือนที่ให้สร้างขึ้นนั้นว่า "ขอให้ท่านจงอยู่รักษาศาสนาของกุตถาคตให้ครบ ๕,๐๐๐ พระพรรษา" พระรูปเหมือนนั้นได้กราบน้อมรับเอาแล้วประดิษฐานอยู่บนผืนดินนั้น พระรูปเหมือนดังกล่าวคือองค์พระเจ้านั่งดินในปัจจุบันนี้เอง เป็นที่น่าสังเกตว่า พระเจ้านั่งดินองค์นี้ ไม่ได้ประทับบนฐานชุกชี เหมือนกับพระพุทธรูปในอุโบสถวัดอื่นๆ มีผู้เฒ่าแก่เล่าว่า เคยมีชาวบ้านพากันสร้างฐานชุกชี แล้วอัญเชิญพระเจ้านั่งดินขึ้นประทับ แต่มีเหตุปาฏิหาริย์เกิดฟ้าผ่าผ่านลงมาที่อุโบสถถึง ๓ ครั้ง พุทธบริษัททั้งหลายจึงอาราธนาลงมาประดิษฐานบนพื้นดินดังเดิมตราบเท่าทุกวันนี้

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และความหลากหลายทางชีวภาค ซึ่งการเดินทางมาเที่ยวชม หรือสักการบูชาศาสนสถาน เป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดก ประเพณีที่สืบทอดต่อๆ กันมา และวัฒนธรรม โดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถานแสดงแหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษา กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยาสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ

- ๑) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒) การพัฒนาเครือข่ายการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ด้านวิถีชีวิต ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น
- ๓) ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

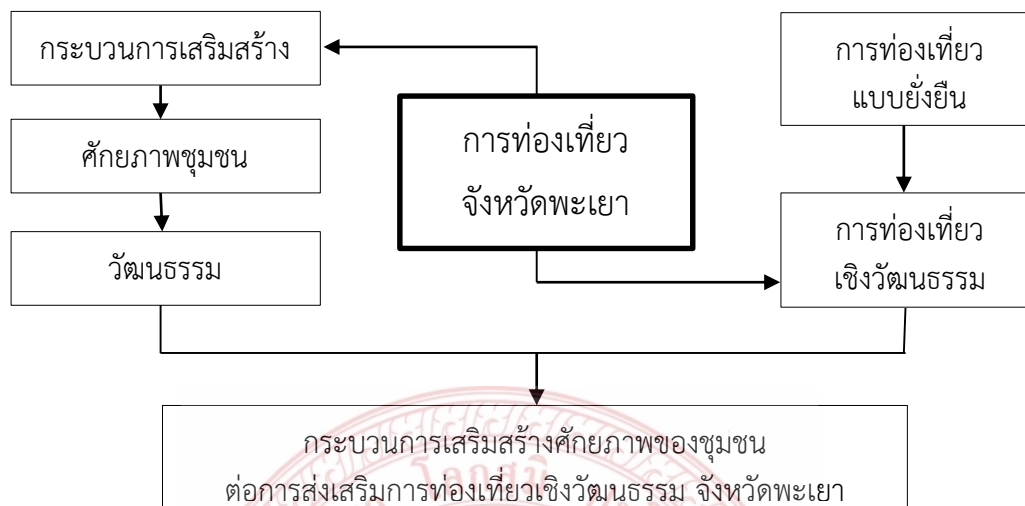
- ๑) วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) หมู่ที่ ๑ ถนนพหลโยธิน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ๒) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) หมู่ที่ ๖ ตำบลสันปาม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ๓) วัดพระเจ้านั่งดิน หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ๑) วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดจำนวน ๒๐,๒๙๒ รูป/คน กลุ่มตัวอย่าง ๓๗๙ รูป/คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่
 - กลุ่มที่ ๑ วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๑๒๗ รูป/คน
 - กลุ่มที่ ๒ วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๑๒๖ รูป/คน
 - กลุ่มที่ ๓ วัดพระเจ้านั่งดิน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๑๒๖ รูป/คน
- ๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน ๒๑ รูป/คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม
 - กลุ่มที่ ๑ วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน
 - กลุ่มที่ ๒ วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน
 - กลุ่มที่ ๓ วัดพระเจ้านั่งดิน ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน

๑.๔ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ดังนี้

แผนภูมิที่ ๑ : กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการ หมายถึง กิจกรรมที่คิด กระทำ พัฒนา และสืบทอดอย่างค่อยเป็นค่อยไป ของกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ศักยภาพ หมายถึง ความพร้อมของทรัพยากรในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยพื้นที่ จะต้องมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี โครงสร้างพื้นฐาน และด้านเศรษฐกิจที่ดี ซึ่งสภาพความพร้อมด้านต่างๆ ในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ประกอบด้วย

ด้านวิถีชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง รูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์ และการทำวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน หมายถึง ความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำอุปโภค บริโภค การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ร้านค้าบริการ ถนน ห้องสุขา ที่นั่งพัก ฯลฯ

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน การสร้างงานรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นต้น

ชุมชน หมายถึง อาณาบริเวณ วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ที่มีคนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน มีความผูกพันต่อสถานที่นั้น มีจารีตประเพณีมีความคิดเห็นและความเชื่อไปในทางเดียวกัน

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงาม ดีเลิศ มีคุณค่า คนในสังคมใช้ประพฤติปฏิบัติ แสดงออกมาซ้ำนาน ในลักษณะขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ อันมีรูปธรรมและนามธรรมที่ควรอนุรักษ์ หรืออาจหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิด และสร้างขึ้นมาใช้ เพื่อการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม เป็นระเบียบแบบแผน และรูปแบบที่ยอมรับกัน ปฏิบัติกันโดยคนในสังคม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของเขา บุคคลนอกกลุ่มจะเห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความรูปร่าง คุณลักษณะ ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ปราสาท เจดีย์ พระธาตุ วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประเพณี วัฒนธรรม ฯลฯ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการที่มุ่งเน้นพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมหรือประเพณีของจังหวัดพะเยา เพื่อศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และการอนุรักษ์ ปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ประชาชน

เครือข่าย หมายถึง การสร้างความร่วมมือแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการของปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จังหวัดพะเยา หมายถึง จังหวัดหนึ่ง ที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีประชากรประมาณ ๔๘๔,๔๕๔ คน ซึ่งอยู่ติดกับจังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง

วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) หมายถึง พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ สังกัดมหานิกาย ภายในวิหารประดิษฐานพระเจ้าตนหลวงเป็นพระประธาน ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา เขตเทศบาลเมืองพะเยา เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) หมายถึง อุทยานพระพุทธศาสนา ที่มีศาสนสถานที่สวยงาม เช่น พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยองค์ใหญ่ พระพุทธรูปปางต่างๆ ฯลฯ ซึ่งตั้งอยู่บนดอยบุษราคัม บ้านสันป่าม่วง หมู่ที่ ๖ ตำบลสันป่าม่วง จังหวัดพะเยา

วัดพระเจ้านั่งดิน หมายถึง วัดที่มีองค์พระประธานของวัด ไม่มีฐานชุกชีรองรับเหมือนพระประธานในวัดอื่นๆ ตั้งอยู่บ้านพระนั่งดิน หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๑.๖.๒ ได้พัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๑.๖.๓ ได้ทราบศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา และเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยมีเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๑. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน
๒. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน
๓. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
๔. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
๕. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว
๖. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม
๗. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๘. ข้อมูลจังหวัดพะเยา
๙. ข้อมูลวัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง)
๑๐. ข้อมูลวัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม)
๑๑. ข้อมูลวัดพระเจ้านั่งดิน
๑๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ความหมายของชุมชน องค์ประกอบของชุมชน โครงสร้างทางสังคมของชุมชน สาเหตุการเกิดของชุมชน และประเภทของชุมชน ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของชุมชน

“ชุมชน” เป็นคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษว่า “Community” ความหมายของชุมชนอาจจำแนกได้^๑ ดังนี้

^๑ อัจฉรา สโรบล, ชุมชนกับการพัฒนา, (เชียงใหม่ : ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓.

๑) ความหมายโดยสามัญสำนึก โดยสามัญสำนึกแล้ว ชุมชน หมายถึง ครอบครัวหลายๆ ครอบครัวมาอยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน มีลักษณะเป็นเพื่อนบ้านกัน ซึ่งอาจเป็นญาติพี่น้องกันหรือไม่ก็ได้

๒) ความหมายโดยรูปศัพท์ ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่

(๒.๑) กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายอย่างเหมือนกับลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่า

(๒.๒) ความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคล ที่เข้ามาคบค้าสมาคมกัน

๓) ความหมายทางวิชาการ โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของชุมชน ไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

(๓.๑) มาร์วิน อี. โอลเซน ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง^๒

(๓.๒) เออร์วิน ที. แชนเดอร์ส ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน เป็นกลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน^๓

(๓.๓) เดนนิส อี. พอพลิน ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มที่มีการร่วมมือกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน^๔

ประสาท หลัทธิลา^๕ ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนพวกหนึ่งซึ่งครอบครองอาณาบริเวณที่มีอาณาเขตแน่นอน มีความผูกพันและยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง

เสาวคนธ์ สุดสวาท^๖ ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน เป็นการมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็ก เช่น หมู่บ้าน ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^๗ ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง ที่ปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ และสามารถแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา^๘ ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกัน รวมขึ้นเป็นชุมชนหนึ่ง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก สถาบัน และกลุ่มคนที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน อยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน

^๒ สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏกระทรวง, (สถาบันราชภัฏกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑.

^๓ อัจฉรา สโรบล, *ชุมชนกับการพัฒนา*, หน้า ๓๔.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^๕ ประสาท หลัทธิลา, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : ก้าวหน้าการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๗๖.

^๖ เสาวคนธ์ สุดสวาท, *สังคมวิทยาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๑.

^๗ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๗๖.

^๘ จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐-๑๑.

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในเขต หรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๑) คน (People) คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน หากปราศจากคนเสียแล้วจะเป็นชุมชนไม่ได้

๒) ความสนใจร่วมกัน (Common Interest) คนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะต้องมีความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน

๓) อาณาบริเวณ (Area) คนและสถานที่เกือบจะแยกกันไม่ได้ ต่างก็เป็นส่วนประกอบสำคัญ และมีส่วนสัมพันธ์กันมีกันก็ต้องมีสถานที่ แต่การจะกำหนดขอบเขต และขนาดของสถานที่ของชุมชนหนึ่งๆ เป็นเรื่องยาก

๔) ปะทะสังสรรค์ต่อกัน (Interaction) เมื่อมีคนมาอยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน แต่ละคนจะต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยน และปฏิบัติต่อกัน

๕) ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Relationship) ความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชน เป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

๖) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (Cultural Traditions) ตลอดจนแบบแผนของการดำเนินชีวิตในชุมชน (Pattern of Community Life) ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึง และเป็นรูปแบบเดียวกัน^๙

๒.๑.๒ องค์ประกอบของชุมชน

องค์ประกอบของชุมชนไว้ ๓ ประการ^{๑๐} คือ

๑) องค์ประกอบด้านมนุษย์ เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในชุมชน จากวิวัฒนาการของมนุษย์ เป็นต้นมาจนถึงวันนี้ มนุษย์ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือนอกจากจำเป็นต้องรวมกันเป็นกลุ่ม สรุปได้ว่าในทุกชุมชนไม่มีใครเลยถูกทอดทิ้งอยู่คนเดียว โดยไม่มีการไปมาหาสู่ติดต่อกับบุคคลอื่นในชุมชนนั้น การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีหลากหลายลักษณะ และหลายรูปแบบ เช่น ครอบครัว กลุ่มพ่อค้า เป็นต้น คือ มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนกลุ่มที่เรียกว่ากลุ่มปฐมภูมิ และกลุ่มทุติยภูมิ ความจำเป็นที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือกลุ่มอื่น ก็เนื่องจากกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และคนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มใดๆ ก็ตามย่อมมีความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในกลุ่มเดียวกันหรือกับกลุ่มอื่นๆ อีกเป็นลูกโซ่เกี่ยวพันกันไปสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ขององค์ประกอบด้านมนุษย์

๒) องค์ประกอบด้านสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น สิ่งที่มีมนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมีหลากหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และได้นำไปใช้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก

^๙ ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕ - ๑๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

สะดวก หรือสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น วิทยุ โทรศัพท์ ตู้เย็น พัดลม อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย เครื่องทุนแรง รถยนต์ นอกจากสิ่งที่เป็นวัตถุแล้ว มนุษย์ยังสร้างแนวความคิด ปรัชญา ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งนั้น องค์ประกอบเหล่านี้แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ซึ่งมีสภาพ และระดับต่างกัน การประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด และสืบต่อกันไปตลอดเวลา สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมานี้จะมีความสัมพันธ์กันต่อกันในแต่ละชนิดของมันเอง ความสัมพันธ์เหล่านี้คล้ายๆ กับลูกโซ่ที่ต่อกันเป็นช่วงๆ อันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายใน องค์ประกอบของสิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น เช่น สร้างรถยนต์ขึ้นมาก็นำไปวิ่งบนถนนที่สร้างขึ้นมา และอาจจะทำให้เกิดฝุ่นปลิวไปสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านหรือสามารถที่จะขนส่งผลผลิตพวกพืชผัก ผลไม้ไปขายในตลาดได้เร็วขึ้น เป็นต้น

๓) องค์ประกอบด้านสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น สิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมามีความหมายรวมทุกอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย ซึ่งทุกชุมชนจะมีสิ่งซึ่งธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นส่วนประกอบอยู่ทั้งนั้น สิ่งต่างๆ แต่ละชนิดในชุมชนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นจะมีความสัมพันธ์ต่อกันเหมือนองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๒ ประเภท เช่น สภาพอากาศที่แห้งแล้งจะทำให้ดินแตกร้าว และไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตของพืชผลทั้งหลาย เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง ๓ ประการ นี้จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตามองค์ประกอบดังกล่าวนี้จะไม่มีความเจริญที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะว่ามีตัวบ่งการ (Control Point) หรือกลไกที่มีบทบาทในการควบคุม สนับสนุน หรือส่งเสริมองค์ประกอบทั้ง ๓ ของชุมชนให้เจริญก้าวหน้าหยุดอยู่กับที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไป ตัวบ่งการสำคัญนี้คือระบบต่างๆ ในชุมชนนั่นเอง ซึ่งมีรายละเอียด^{๑๑} ดังต่อไปนี้

(๑) ระบบการปกครอง การบริหารประเทศย่อมขึ้นอยู่กับ การจัดการปกครองอาจเป็นแบบกระจายอำนาจ หรือเป็นรูปแบบรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง และรูปแบบการปกครองย่อมมีอิทธิพลในการกำหนดหรือบ่งการองค์ประกอบของชุมชนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แบบเสรีประชาธิปไตย ชุมชนที่มีระบบการปกครองต่างกันย่อมมีเสรีภาพอิสรภาพแสดงออกต่างกันและย่อมส่งผลสะท้อนมาถึงวิถีชีวิตของบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น

(๒) ระบบเศรษฐกิจ อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจ ต้ององค์ประกอบนับว่ามีมากที่สุด การที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งจะเป็นประเทศอุตสาหกรรม หรือเกษตรกรรมนั้น นับได้ว่าเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน อย่างประเทศไทยเรามากักกล่าวกันอยู่เสมอ ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเกษตรกรรม ผลผลิตและรายได้ประชาชาติส่วนใหญ่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร เครื่องมือที่ใช้ในชุมชนจึงเป็นเครื่องมือเพื่อการเกษตรเสียเป็นส่วนมาก ปัญหาเรื่องการตลาด การผลิต จึงเป็นปัญหาของการเกษตร แต่หากเป็นชุมชนที่ระบบเศรษฐกิจ ขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร ชุมชนนั้นก็จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่ออุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตรกรรม

^{๑๑} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, หน้า ๑๙-๒๒.

(๓) **ระบบการศึกษา** ความเจริญของชุมชนและความล้ำหลังของชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่าระบบการศึกษาได้แผ่ขยายวงกว้างขวาง สมาชิกในชุมชนมีการศึกษาสูง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญมีมาก เพราะการถ่ายทอดวิชาความรู้ และการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ย่อมมีมากขึ้นในที่ชุมชนที่สมาชิกในชุมชนนั้นยังไม่มีการศึกษา หรือโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ ระบบการศึกษาย่อมจะสร้างความสัมพันธ์ของทั้งสามองค์ประกอบ ให้สับสนยิ่งขึ้น หรือแบบง่ายๆ อย่างเช่น ชุมชนในเมือง คนในชุมชนมีการศึกษามากกว่าในชนบท สถาบันทางสังคม หรือกลุ่มถาวรมีมากกว่าชนบท ซึ่งมีเพียงสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลัก การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ก็จะทำให้รู้ลักษณะต่างๆ และกลุ่มสลายตัวไปเมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลง

(๔) **ศาสนา** ตัวกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในชุมชนหนึ่งๆ ที่มีความสำคัญไม่น้อย โดยเฉพาะในชุมชนที่ยังอยู่ในขั้นพัฒนา คือ ศาสนา ศาสนาในที่นี้ย่อมหมายถึงความเชื่อในสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ และการกระทำต่างๆ ทางศาสนา การศึกษาของนักมานุษยวิทยาพบว่า อิทธิพลเรื่องความเชื่อศาสนาหรือลัทธิศาสนาของชุมชนนั้น มีอิทธิพลมากที่จะสร้างความสัมพันธ์ หรือเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชุมชนหนึ่งไปได้อย่างมาก เช่น ชุมชนที่เอามนุษย์มาฆ่าเพื่อบูชายัญ โดยเชื่อว่าพระเจ้าจะบันดาลประโยชน์ให้หากได้มีการบูชายัญแล้ว

(๕) **ตัวบ่งการอื่นๆ** นอกจากตัวบ่งการใหญ่ทั้งสี่ประการดังกล่าวมาแล้ว ยังอาจมีตัวบ่งการอื่นๆ อีก เช่นตัวบ่งการที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ให้ เช่น สัตว์ การเกิดอุทกภัย หรือมีอากาศหนาวจัด ร้อนจัด มีภูเขาไฟ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของชุมชนอยู่มาก^{๑๒}

๒.๑.๓ โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

โครงสร้างชุมชนเปรียบเสมือนกับต้นไม้ ซึ่งประกอบไปด้วยราก ใบ ลำต้น และส่วนประกอบอื่นๆ หรือถ้าเปรียบกับบ้านก็ได้แก่ พื้น เสา ช่อ คาน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ประกอบเข้าด้วยกันอย่างเป็นระเบียบ ส่วนโครงสร้างของชุมชนที่สำคัญนั้น^{๑๓} ได้แก่

๑) บุคคล หมายถึง คนหนึ่งๆ ที่มีคุณลักษณะหรือบุคลิกแตกต่างกันไป เนื่องจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนด

๒) กลุ่มคน หมายถึง บุคคลตั้งแต่ ๒ คน ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการกระทำต่อกัน คือ มีปฏิริยาโต้ตอบกันและเข้าใจกัน

๓) สถานภาพและบทบาท ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลซึ่งผูกพันกันอยู่ในสังคมบุคคลแต่ละคนจะมีสถานภาพและบทบาทหลายอย่างตามกลุ่มที่สังกัดอยู่

๔) ระบบสังคม เป็นเครื่องมือซึ่งกำหนดและเป็นแนวทางให้สมาชิกของสังคมยึดถือปฏิบัติ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคม

^{๑๒} ไพรรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, หน้า ๑๔-๒๒.

^{๑๓} เสถียร เหลืองอร่าม, โครงสร้างทางสังคมของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๐.

๕) สถาบันทางสังคม หมายถึง คุณธรรมและกิจกรรมบางอย่างที่มีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการเมืองการปกครอง สถาบันนันทนาการ เป็นต้น

๖) การแบ่งชนชั้นทางสังคม ได้แก่ การแบ่งชนชั้นในสังคมเมือง คือ ตระกูล เจ้านาย ขุนนาง ขุนหลวง พระ พระยา ความสำเร็จทางราชการ อำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง ชนิดของอาชีพ และการแบ่งชนชั้นในสังคมชนบท คือ ชนชั้นผู้นำท้องถิ่นกับชนชั้นชาวบ้านทั่วไป^{๑๔}

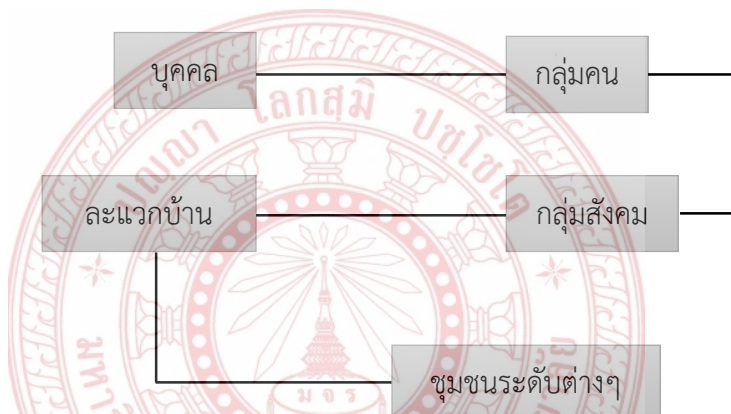
ภาพที่ ๑ : แสดงโครงสร้างทางสังคม

^{๑๔} เสถียร เหลืองอร่าม, โครงสร้างทางสังคมของชุมชน, หน้า ๑๔๐.

๒.๑.๔ สาเหตุการเกิดชุมชน

สาเหตุการเกิดชุมชน^{๑๕} มีดังนี้

- ๑) ความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์
- ๒) การตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นของมนุษย์
- ๓) การขยายตัวของอุตสาหกรรม
- ๔) การขยายตัวของเมือง
- ๕) การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับบ้านและที่ดิน
- ๖) นโยบายของรัฐ
- ๗) การหนีภัยของมนุษย์
- ๘) สภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
- ๙) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- ๑๐) การขยายตัวของการคมนาคมขนส่ง^{๑๖}

ภาพที่ ๒ : กระบวนการเกิดชุมชน

๒.๑.๕ ประเภทของชุมชน

๑. การแบ่งตามจำนวนประชากร

- ๑.๑) หมู่บ้านเล็ก (Hamlet) เป็นชุมชนที่มีประชากรไม่เกิน ๒๕๐ คน
- ๑.๒) หมู่บ้าน (Village) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง ๒๕๐-๑,๐๐๐ คน
- ๑.๓) เมือง (Town) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง ๑,๐๐๐-๕,๐๐๐ คน
- ๑.๔) นครเล็ก (Small City) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง ๕,๐๐๐-

๒๕,๐๐๐ คน

- ๑.๕) นครขนาดกลาง (Middle City) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง

๒๕,๐๐๐-๑๐๐,๐๐๐ คน

^{๑๕} อัจฉรา สโรบล, ชุมชนกับการพัฒนา, หน้า ๗.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

๑.๖) นครขนาดใหญ่ (Metropolis) เป็นชุมชนที่มีประชากรระหว่าง ๑๐๐,๐๐๐-๑,๐๐๐,๐๐๐ คน

๑.๗)มหานคร (Great Metropolis) เป็นชุมชนที่มีประชากรมากกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน

๒. การแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมหลัก

๒.๑) ชุมชนศูนย์การค้า (Trade Center)

๒.๒) ชุมชนศูนย์การขนส่ง (Transportation Center)

๒.๓) ชุมชนศูนย์กลางของการบริการต่างๆ (Service Center)

๓. การแบ่งตามลักษณะทางนิเวศวิทยา

๓.๑) ชุมชนบริการขั้นต้น

๓.๒) ชุมชนจำหน่ายหรือชุมชนการค้า

๓.๓) ชุมชนอุตสาหกรรม

๓.๔) ชุมชนประเภทพิเศษ

๔. การแบ่งตามหน่วยการปกครอง

๔.๑) การปกครองส่วนกลาง

๔.๒) การปกครองส่วนภูมิภาค

๔.๓) การปกครองส่วนท้องถิ่น

๕. การแบ่งตามวิวัฒนาการของเศรษฐกิจ

๕.๑) ชุมชนล่าสัตว์

๕.๒) ชุมชนเกษตรกรรม

๕.๓) ชุมชนอุตสาหกรรม

๕.๔) ชุมชนการค้าและบริการ^{๑๗}

๖. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

๖.๑) ชุมชนชนบท (Rural Community) มี ๒ แบบ คือ

(๑) ชุมชนชนบทดั้งเดิม มีลักษณะโดดเดี่ยว มีความคล้ายคลึงกันทางสังคม มีอาชีพเกษตรกรรม และเป็นเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตนเอง

(๒) ชุมชนชนบททั่วไป เป็นชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากชนบทดั้งเดิมเข้าสู่ลักษณะของชุมชนที่มีรายได้เพิ่ม-รายจ่ายเพิ่ม ดัชนีราคาเฉลี่ยชีพ ต้องการเพิ่มผลผลิต สินค้า^{๑๘}

๖.๒) ชุมชนเมือง (Urban Community) เป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากร มีลักษณะของการแบ่งแยก การบุกรุก การกระจายออกจากศูนย์กลางของเมือง และการเดินทางเข้า-ออกประจำ และเป็นชุมชนที่มีพลวัตสูง

๗. การแบ่งตามระดับของการพัฒนา

^{๑๗} อัจฉรา สโรบล, ชุมชนกับการพัฒนา, หน้า ๙.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

๗.๑) ชุมชนด้อยพัฒนา เช่น ด้อยการศึกษา ล้าหลังในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หวังพึ่งธรรมชาติ

๗.๒) ชุมชนพร้อมพัฒนา เช่น เริ่มมีการศึกษาสูงขึ้น ยอมรับในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในเหตุผล มีผู้นำ มีกลุ่มและองค์กรเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน มุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

๗.๓) ชุมชนกำลังพัฒนา เช่น เป็นชุมชนที่สมาชิกเริ่มมีร่วมใจเพื่อกำลั้กัน เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ด้วยเทคนิควิธีการและกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสม

๗.๔) ชุมชนเร่งรัดพัฒนา เช่น เป็นชุมชนที่ต่อเนื่องจากชุมชนกำลังพัฒนา ปัจจัยทางการพัฒนา ทั้งบุคคล ทรัพยากร ผู้นำ กลุ่มและองค์กร เทคนิควิธีการ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานพัฒนาให้สำเร็จลุล่วงไปได้

๗.๕) ชุมชนพัฒนา เช่น เป็นชุมชนที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถดำรงลักษณะดังกล่าวไว้ได้ตลอดไป^{๑๙}

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ความหมายของศักยภาพชุมชน ปัจจัยที่สนับสนุนศักยภาพชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การประเมินศักยภาพของชุมชน ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของศักยภาพชุมชน

โรเบิร์ต พัทนัม (Robert Putnum) กล่าวว่าไว้ว่าชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นั้น เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้นมีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อกันสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน^{๒๐}

จิระภา ฉิมสุข ให้ความหมายศักยภาพของชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหามาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคน^{๒๑}

^{๑๙} อ้างแล้ว, อัจฉรา สโรบล, *ชุมชนกับการพัฒนา*, หน้า ๑๒.

^{๒๐} โรเบิร์ต พัทนัม, *ความหมายของศักยภาพชุมชน*, อ้างใน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓, หน้า ๑๕.

^{๒๑} สุวิทย์ ธีรศาสตร์, *ความหมายของศักยภาพชุมชน*, อ้างใน จิระภา ฉิมสุข, ๒๕๔๔, หน้า ๕.

เสรี พงศ์พิศ ศักยภาพของชุมชน คือ การที่ชุมชนมี “คน ความรู้ ทรัพยากร” ไม่ได้ “โง่ จน เจ็บ” แต่ขาดโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ไม่มีความรู้ในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน^{๒๒}

จิระภา นิมสุข กล่าวถึง ศักยภาพของชุมชนว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือข่าย ในระบบคัดเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลเผ่าศาลเก่า ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขข้อขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน^{๒๓}

อนุชาติ พวงสำลี และอรรถัย อาจอ่ำ กล่าวถึง ศักยภาพและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะไปจนถึงการจัดการ การรวมกลุ่ม ที่ทำให้เกิดพลังต่อรองในการแก้ปัญหาทางานาชนิด และการที่กลุ่มจะเข้มแข็งหรือไม่ต้องพิจารณาถึงด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชนด้วย^{๒๔}

การจะเกิดศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนนั้นปัจจัยที่จะเป็นตัวนำไปสู่การมีศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนได้ ดังนี้

เดวิด แมทธิวส์^{๒๕} ได้พิจารณาเงื่อนไขและปัจจัยของชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนี้

๑) โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน

- (๑.๑) การรวมตัวเป็นกลุ่ม/องค์กร มีมากน้อยเพียงใด
- (๑.๒) ขนาดของกลุ่มที่พบปะ
- (๑.๓) จำนวนสถานที่และโอกาสในการพบปะสังสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน
- (๑.๔) ประเด็นพูดคุย/แก้ปัญหาของชุมชน
- (๑.๕) ระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน
- (๑.๖) เครื่องมือสื่อสาร

๒) กระบวนการเฉพาะบางอย่าง

(๒.๑) กระบวนการตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับปัญหาโดยรวมของชุมชนเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของคนมากน้อยเพียงไร บทบาทของผู้นำในการตัดสินใจเป็นอย่างไร

(๒.๒) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างกัน หรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

๓) ผู้นำ

- (๓.๑) จำนวนผู้นำ การกระจายตัวในตำบล/พื้นที่

^{๒๒} เสรี พงศ์พิศ, วิธิตัด วิธิตำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

^{๒๓} จิระภา นิมสุข, ความหมายของศักยภาพชุมชน, อ้างในสุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, ๒๕๓๓, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๒๔} อนุชาติ พวงสำลี และ อรรถัย อาจอ่ำ, การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๗.

^{๒๕} เดวิด แมทธิวส์, การเมืองภาคพลเมือง, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๓๙), หน้า ๑-๒๕.

(๓.๒) บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นริเริ่ม การสร้างกระบวนการ/กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายใน/ภายนอกชุมชน

(๓.๓) คุณสมบัตื เช่น การติดตามสถานการณ์ปัญหา การเปิดกว้างให้การเรียนรู้ไม่แบ่งฝ่ายมองการไกล

๔) กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(๔.๑) เป็นการประเมินว่าชุมชนมีระบบความคิดด้านต่างๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงไร

(๔.๒) การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมพอๆ กับผลงาน

(๔.๓) การดึงคนให้มาร่วมกระบวนการคิดและตัดสินใจให้มากที่สุด

(๔.๔) การเน้นศักยภาพของสมาชิกที่มารวมตัวกันว่าเป็นต้นทุนของชุมชน มากกว่ามองว่าเป็นปัญหาของชุมชน

(๔.๕) ความคิดเกี่ยวกับ “อำนาจ” หรือ “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลง เน้นพลังของกลุ่มในการแก้ปัญหาของตนเองมากกว่าฝากความหวังไว้ที่ผู้มี “อำนาจ” หรือไม่

(๔.๖) ความคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่างๆ ในชุมชน

(๕.๑) การพึ่งพาหน่วยงานของรัฐที่มีมากน้อยเพียงไร

(๕.๒) ความร่วมมือสนับสนุน ความใกล้ชิดกันของโรงเรียน วัด และสถานบริการในชุมชน

๖) ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกัน และมองหาทางออกของความร่วมมือในชุมชน เป็นการประเมินว่าในชุมชนมีความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนหรือไม่ โดยดูจาก

(๖.๑) ประวัติศาสตร์/คำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการช่วยเหลือกัน และกันในการแก้ปัญหาชุมชน

(๖.๒) การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายร่วมกัน

(๖.๓) ความพยายามในการดึงเอาคนที่ยังไม่เข้าร่วมงาน พัฒนาชุมชนให้เข้ามาร่วมด้วย^{๒๖}

๒.๒.๒ ปัจจัยที่สนับสนุนศักยภาพชุมชน

ศักยภาพชุมชนเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงขีดความสามารถสูงสุด ที่ชุมชนจะตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา และการจัดการชุมชนบนพื้นฐานของทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ฉะนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีศักยภาพที่ต่างกัน และความแตกต่างกันเหล่านี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุน หลายประการดังนี้

๑) ขีดความสามารถในการเรียนรู้ในที่นี้หมายถึง ขีดความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มองค์กรชุมชน หรือสมาชิกในสถาบันต่างๆ ในชุมชนที่จะเข้าถึงความรู้และสามารถ จัดการความรู้ได้อย่างเป็นระบบ หมวดยุคและประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ตามครรลองของชุมชน โดยทั่วไปขีด

^{๒๖} เดวิด แมทธิวส์, การเมืองภาคพลเมือง, หน้า ๑-๒๕.

ความสามารถในการเรียนรู้ยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางการศึกษา แหล่งความรู้โดยรอบ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ถ่ายทอดความรู้รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของบุคคล

๒) ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ในที่นี้หมายถึงทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ตามความต้องการได้ เช่น ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้เปรียบเสมือนกับเป็นทุนของชุมชนที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

๓) สมาชิกในชุมชน ในที่นี้หมายถึงรวมถึงบทบาทของสมาชิกในชุมชน ศักยภาพของความเป็นผู้นำในชุมชน ระบบการได้มาซึ่งผู้นำ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ อย่างเข้มข้น การแสดงบทบาทของสมาชิกในชุมชน

๔) ระบบการบริหารจัดการชุมชน เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่างๆ เช่น การระดมสมาชิกในชุมชน การระดมทุน การกำหนดกฎเกณฑ์กติกาในการจัดการชุมชน การจัดตั้งกลุ่มตามวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพลังอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มภายนอก^{๒๗}

๒.๒.๓ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อเป็นการกระตุ้นส่งเสริม สนับสนุน ประสานให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการในมิติต่างๆ ที่สูงขึ้น ทั้งขีดความสามารถในการเตรียมความพร้อมชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำ การให้ความรู้และจิตสำนึกด้านอนุรักษ์แก่ชุมชน รวมไปถึงการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วางแผนตัดสินใจ ดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของชุมชน อันเป็นการตอบสนองต่อเป้าหมายที่วางไว้

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนต้องดำเนินไปอย่างไม่รีบร้อน และสอดคล้องกับค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชน หรือหากต้องปรับเปลี่ยนวิถีปกติของชุมชน ก็ควรปรับเปลี่ยนแบบค่อยเป็นค่อยไป สำหรับการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนมีแนวทางปฏิบัติหลายแนวทาง การเลือกใช้แนวทางใดนั้นก็ควรพิจารณาจากความพร้อมของชุมชนเป็นสำคัญ รวมไปถึงพิจารณาจากประเด็นอื่นๆ ดังนี้

๑) ความต้องการของชุมชน หมายถึง ชุมชนควรระบุความต้องการที่แท้จริงต่อการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในการแก้ไขปัญหา

๒) ความวิกฤตของปัญหา หมายถึง ควรพิจารณาจากความรุนแรงของปัญหาที่จะส่งผลกระทบในวงกว้างและเชื่อมโยงไปสู่การดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน

๓) ความเป็นได้ในทางปฏิบัติหมายถึง ความสามารถในการนำแนวทางการเสริมสร้างไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม^{๒๘}

^{๒๗} เสรี พงศ์พิศ, ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

๒.๒.๔ แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน

แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน เป็นการกำหนดกรอบแผนการปฏิบัติ เพื่อสนับสนุนการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดการที่สูงขึ้น โดยมีประเด็นในการดำเนินงาน ดังนี้

- ๑) การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมของชุมชน
- ๒) การสนับสนุนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน
- ๓) การพัฒนาศักยภาพและบทบาทผู้นำชุมชน
- ๔) การสร้างและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- ๕) การเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มและองค์กรเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำชี

- ๖) สนับสนุนให้เกิดการวิจัยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๗) พัฒนาระบบการเป็นวิทยากรกระบวนการชุมชน
- ๘) จัดลำดับความสำคัญของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ๙) ส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๑๐) จัดทำเวทีชาวบ้านเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของชุมชน
- ๑๑) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- ๑๒) ปรับเปลี่ยนบทบาทการทำงานขององค์กรสนับสนุนชุมชน

การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมขององค์กร เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพขององค์กรยุคใหม่ ให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง และนำพาองค์กรให้สามารถทำงานสนองตอบ ต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสนับสนุนบทบาท ขององค์กรชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้โดยที่หน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรภายนอกเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานให้น้อยที่สุด เพื่อชี้ให้เห็นว่าชุมชนนั้น มีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง^{๒๙}

๒.๒.๕ การประเมินศักยภาพของชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข^{๓๐} กล่าวว่า การวินิจฉัยศักยภาพของชุมชนในงานพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชนวิเคราะห์จากองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

- ๑) ความกระตือรือร้นหรือวิญญาน ตลอดจนการรับรู้และจิตสำนึกในการพัฒนาของประชาชน เป็นการวินิจฉัยความพร้อมของประชาชน หมายถึง ความมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ความกระตือรือร้นมีความสำคัญอย่างมากแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้รวมถึงการรับรู้และการมีจิตสำนึกในงานพัฒนาของประชาชนด้วย
- ๒) โครงสร้างและบทบาทขององค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน รวมทั้งโครงสร้างอำนาจชุมชน เป็นเรื่องที่พิจารณาถึงสภาพการปกครองของผู้นำชุมชนว่ามีบทบาทอย่างไรในการดำเนินงานพัฒนา

^{๒๙} เสรี พงศ์พิศ, ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน, หน้า ๑๙.

^{๓๐} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, การประเมินศักยภาพของชุมชน, (ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓๔-๑๓๖.

เช่น คุณภาพและลักษณะของผู้นำชุมชน และองค์กรของชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนา และเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา

๓) การวางแผนและการบริหารจัดการงานพัฒนา พิจารณาถึงความสามารถที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหา และความต้องการของชุมชนมากนักน้อยเพียงใด

๔) การพัฒนาคน การพิจารณาความพร้อมของทรัพยากรบุคคลในชุมชน ว่าสามารถทำให้ชุมชนมีการพัฒนามากน้อยเพียงใด เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และประชาชนทั่วไปในชุมชน มีการพัฒนาชุมชนของตนเองมากนักน้อยเพียงใด

๕) เทคโนโลยีในงานพัฒนา ศักยภาพของชุมชนในเรื่องของเทคโนโลยีในงานพัฒนาเป็นอีกเรื่องที่จะต้องทำการวินิจฉัยถึงประสิทธิภาพของเทคโนโลยี ว่าสามารถทำให้งานพัฒนาในชุมชนบรรลุผลสำเร็จตามความต้องการของสมาชิกมากน้อยเพียงใด

๖) การสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชน การวินิจฉัยศักยภาพในเรื่องการสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และระบบข้อมูลข่าวสารของชุมชนนี้ เพื่อที่จะทำให้เกิดความสำนึกและการติดต่อประสานงานความเข้าใจกันมากขึ้น

๗) การระดมทุน แรงงาน และทรัพยากรในชุมชน ปัจจัยเรื่องทุนและทรัพยากรที่เป็นวัตถุ เป็นเรื่องที่สำคัญในงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากถ้าหากมีการดำเนินการที่ปราศจากทุน แรงงาน และทรัพยากรที่เหมาะสม จะทำให้โครงการประสบปัญหาและไม่สามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายได้

๘) ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่สำคัญไม่อาจมองข้ามไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนย่อมจะแตกต่างกันไป อุปสรรคหรือความสำเร็จในงานพัฒนาต้องพิจารณาจากลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งด้วย เช่น ประชาชนมีค่านิยมอย่างไร มีทัศนคติต่อการพัฒนาอย่างไร ลักษณะการพึ่งพาอาศัยเป็นอย่างไร^{๓๑}

๙) ระบบการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน การวินิจฉัยในเรื่องของศักยภาพไม่เพียงแต่พิจารณาองค์ประกอบภายในชุมชนเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบจากภายนอกชุมชนด้วย ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์ การบริการ และด้านวิชาการจากภายนอกชุมชนมีผลกระทบกับภายในชุมชนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมิได้อยู่นิ่ง หรือติดต่อกันเฉพาะภายในชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชนหรือหน่วยงานอื่นๆ ทำให้จำเป็นต้องทราบถึงการได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด^{๓๒}

สีลาภรณ์ นาคทรพร และคณะ^{๓๓} มีข้อสรุปเกี่ยวกับกรอบตัวชี้วัดความเข้มแข็งหรือศักยภาพของชุมชน ดังนี้

^{๓๑} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, การประเมินศักยภาพของชุมชน, หน้า ๑๓๔-๑๓๖.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๔-๑๓๖.

^{๓๓} สีลาภรณ์ นาคทรพร และคณะ, ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๒๘), หน้า ๖๑ - ๖๔.

๑) มีการนำมิติเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานในการทำกิจกรรม เพราะการมีฐานทางวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องยึดโยงให้สามารถสร้างองค์กรชุมชนได้ง่ายและมีคุณภาพ

๒) ด้านความสามารถในการตอบสนองต่อปัญหา ควรพิจารณาถึง

(๒.๑) ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อปัญหา

(๒.๒) ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลากหลายหรือไม่ ยากง่ายเพียงไร เป็นปัญหาภายในหรือภายนอกชุมชน ปัญหาเหล่านี้จะเป็นเครื่องทดสอบประสิทธิภาพและความสามารถของกลุ่มในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

(๒.๓) จำนวนปัญหาที่องค์กรชุมชนสามารถแก้ไขได้

๓) ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรู้ ควรพิจารณาตัวชี้วัด ได้แก่

(๓.๑) มีการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางเลือกการแก้ไขปัญหา และวิธีการแก้ไขปัญหา โดยดูถึงกระบวนการในการวิเคราะห์ดังกล่าวว่า มีการวิเคราะห์ที่ชัดเจนหรือไม่ มีการเชื่อมโยงปัญหากับสาเหตุหรือไม่ คุณภาพในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ การตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร มีทิศทางที่ถูกต้อง มีสติหรือไม่

(๓.๒) มีการพัฒนาจิตสำนึก

๔) ด้านการจัดกลุ่ม ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

(๔.๑) จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม

(๔.๒) ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เสนอความคิดเห็นมือปฏิบัติ ฯลฯ

(๔.๓) สมาชิกทำหน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ

(๔.๔) มีการสร้างและพัฒนาระบบการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

(๔.๕) มีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน

(๔.๖) มีความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๕) ด้านที่เกี่ยวกับผู้นำ ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกและชุมชนควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

(๕.๑) จำนวนผู้นำ มีหลายคนหรือไม่

(๕.๒) ความรู้และทักษะของผู้นำ มีหลายด้านหรือไม่ (เช่น ผู้นำด้านการสื่อสาร การถ่ายทอดความรู้ การจัดการ ฯลฯ)

๖) ด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

(๖.๑) การที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

๗) ในด้านการยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่

(๗.๑) การสนับสนุนที่ได้รับจากภายนอก เช่น เงินทุนและทรัพยากรในโครงการพัฒนาต่างๆ

(๗.๒) มีคนเยี่ยมชมศึกษาดูงาน เป็นแหล่งความรู้^{๓๔}

^{๓๔} สีลาภรณ์ นาคทรพร และคณะ, ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา, หน้า ๖๑ - ๖๔.

- (๗.๓) การมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐ/แหล่งทุนต่างๆ มากขึ้น
- ๘) ด้านการขยายผล ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่
- ๘.๑) จำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น
- ๘.๒) ประเภทงานและกิจกรรมมีหลากหลายมากขึ้น
- ๘.๓) จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปความหมายเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ชีตความสามารถ หรือความพร้อมที่จะกระทำให้เป็นผลสำเร็จ รวมถึงการแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบบโฮมสเตย์^{๓๕}

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ความหมายของการท่องเที่ยว ปัจจัยของการท่องเที่ยว องค์ประกอบของการท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน องค์การบริหารและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย^{๓๖} ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเป็นของ IASET (International Association of Experts in Tourism) ศาสตราจารย์ชาวสวิส ๒ คน คือ Hunziker และ Kraft ว่า “การท่องเที่ยวเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมผัสภาพ ซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ”

การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของการนันทนาการของมนุษย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเวลาว่าง โดยผูกพันกับการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกายและจิตใจจากกิจกรรม งานต่างๆ เป็นการสนองความต้องการในการเปลี่ยนบรรยากาศของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อยู่ในสังคมเมืองที่ย่างยากซับซ้อนต่อการหลีกเลี่ยงความวุ่นวายไปสู่สภาพธรรมชาติไปแสวงหาสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน กีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ ทักษะศึกษา การสังสรรค์ ตลอดจนการเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจและงานอาชีพ

หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย^{๓๗} ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า การท่องเที่ยว และการเดินทางไว้ในหนังสือ “ปฐมบทแห่งการท่องเที่ยว” ว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยวและการเดินทาง ได้มีผู้ดำเนินการท่องเที่ยวกับการเดินทางปนๆ

^{๓๕} สีสถาภรณ์ นาครทรรพ และคณะ, ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา, หน้า ๖๑ - ๖๔.

^{๓๖} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^{๓๗} หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย และญิบพัน พรหมโยชัย, ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔ - ๖.

กัน บางครั้งก็มักจะใช้คำว่า การท่องเที่ยว ให้ความหมายถึงทั้งการท่องเที่ยว และการเดินทาง สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ใช้ชื่อในภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand ส่วนการท่องเที่ยวประเทศอังกฤษใช้ชื่อว่า British Tourist Authority มีบางคำใช้คำการเดินทาง ให้ความหมายถึงทั้งการเดินทางและการท่องเที่ยว เช่น องค์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งจัดตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เรียกชื่อว่า International Union of Official Travel Organization (IUOTO) สถาบันอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยฮาวายที่สอนวิชาการท่องเที่ยวที่มีชื่อว่า School of Travel Industry Management และสมาคมการท่องเที่ยวสำหรับภาคพื้นแปซิฟิกได้ชื่อว่า Pacific Area Travel Association

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว^{๓๘} ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่า การเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการแสวงหาสิ่งใหม่ และความเพลิดเพลินด้วยความสมัครใจ

๒.๓.๒ ปัจจัยของการท่องเที่ยว

ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท^{๓๙} ดังนี้

๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยว นั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

(๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

(๒) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัด วัง เมืองโบราณ เป็นต้น วิถีชีวิตจากการกระทำของคน เช่น ตลาดน้ำ ก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นมา รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่คนเราสร้างขึ้นมา เช่น การแข่งกีฬา การแสดง การจัดเทศกาล เช่น งานเทศกาลอาหาร งานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

^{๓๘} สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, ๒๕๕๖), หน้า ๗.

^{๓๙} นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือ เรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคล ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจหรือความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยว โดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเดียวแต่บางคนอาจจะต้องความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักหรืออาหารเป็นต้น

การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่ละองค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง การท่องเที่ยวจึงเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ ที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติ และวัฒนธรรมในการเดินทางไปท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ย่อมมีจุดหมายของการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างกัน^{๔๐}

๒.๓.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว มี ๓ องค์ประกอบ^{๔๑} ได้แก่

๑) สิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สรรพสิ่งรองรับในการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งถือว่าสำคัญที่สุด เช่น ที่พักแรม ไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบใด

๓) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ นั่นคือ จะต้องมีการคมนาคมขนส่งท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นอย่างสะดวก การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีด้วยกัน ๓ ทาง คือ ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้ทั้ง ๓ ทาง แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะสามารถพัฒนาได้ดี เมื่อมีทางคมนาคมขนส่งจะต้องมีทางพาหนะขนส่ง ทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ ที่จะขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญของการเข้าถึง

^{๔๐} นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, หน้า ๔๓.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

๒.๓.๔ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

เนื่องจากเรื่องการเดินทางในการเดินทางเกิดจากแรงกระตุ้นในการเดินทางที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน^{๔๒} ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความอยากรู้อยากเห็นด้านต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างออกไป ทั้งทางด้านการเมือง ด้านสมาคม และบุคคล ด้านลักษณะพิเศษของสภาพธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ กล่าวคือ การรับรู้เรื่องราวที่แตกต่างไปจากที่ตนเองเคยได้รับรู้นั่นเอง

๒) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดจากภารกิจประจำวัน ได้แก่ การไปเล่นกีฬาประเภทต่างๆ การเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งบริเวณที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ งานศิลปะ และการดนตรี หรือความบันเทิงอย่างอื่นๆ ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวตามสวนสนุก สวนสัตว์ บาร์ ผับ และการจับจ่ายซื้อของไปด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ท่องเที่ยวเอง

๓) เพื่อการจาริกแสวงบุญ การนมัสการศาสนสถาน หรือ เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงที่ผู้มาท่องเที่ยวนับถือ รวมถึงการท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือ ศาสนาและกิจกรรมทางศาสนา

๔) เพื่ออาชีพและธุรกิจของผู้ท่องเที่ยวได้แก่ การเดินทางเพื่อสำรวจค้นคว้า การประชุม การสัมมนา การดูงาน การศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนการเดินทางทัศนศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือเพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ท่องเที่ยวเอง

๕) เพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ในต่างถิ่น มักเกิดขึ้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือ วันหยุดนักขัตฤกษ์ และวันเทศกาลต่างๆ

๒.๓.๕ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น จึงประกอบด้วยหลักการที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑) อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอติ (Using resource sustainable) หมายถึง ต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม ทั้งมรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ หรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่า คุณภาพของธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากร ให้มีคุณค่าต่อชีวิตที่ดี รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูน และเสริมสร้างไว้ให้มากเพียงพอต่อการใช้

^{๔๒} สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยว, หน้า ๔๕.

เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์ กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสม จะสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

๒) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing over- consumption and waste) ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันวางแผนการจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติและมีคุณภาพเหมือนกันใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก ส่วนการลดของเสีย เช่น ขยะปฏิภูลต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ขยะแห้งอาจนำระบบการหมุนเวียนการใช้ การใช้ซ้ำ และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse Renew Recycle) ขยะเปียกอาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์และนำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

๓) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintain diversity) ต้องวางแผนขยายรากฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษา และส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นนานขึ้นหรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก

๔) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating tourism into planning) ต้องมีการประสานแผนการพัฒนาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล, อบต.) แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น^{๔๓}

๕) นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economy) ต้องประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นนำไปประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวให้มากขึ้นเป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น

๖) การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving local communities) ต้องร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว^{๔๔} ด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

^{๔๓} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

๗) มีการประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting stakeholders and the public) ต้องมีการประสานกับประชาคมในพื้นที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ ร่วมประชุมหารือทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ต่างกัน

๘) การพัฒนาบุคลากร (Training staff) ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งเจ้าหน้าที่ทำงานอย่างสม่ำเสมอให้มีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร และเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว

๙) การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly) ต้องร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารการบริการ การขายให้พร้อมและเพียงพอต่อการเผยแพร่ อาจจัดทำในรูปสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวในรูปเอกสาร แผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

๑๐) ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking research) จำเป็นต่อการแก้ปัญหา และเพิ่มคุณค่าคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผลหรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการ นำมาปรับปรุง และแก้ไขการจัดการการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว^{๔๕}

๒.๓.๖ องค์การบริหารและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

องค์กรและที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในส่วนที่รับผิดชอบภายใต้กรอบที่มีอยู่อย่างกว้างๆ โดยมีการติดต่อประสานงาน และเกี่ยวข้องกันเท่าที่ ต้องการเท่านั้น ยังไม่มีการประสานให้เป็นเครือข่ายที่ชัดเจน จึงมักเกิดปัญหาในการจัดการท่องเที่ยว อยู่เสมอ ดังนั้น จึงมีการกำหนดแบบแผนการดำเนินการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายใน องค์กรขึ้น เช่น ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่หรือผู้ดูแลต้องการมีการดูแลรับรองพื้นที่ และดูแลทรัพยากร หน่วยงานในพื้นที่รับผิดชอบต้องเป็นสื่อกลางในการท่องเที่ยว ผู้ที่มีหน้าที่ในด้านดำเนินการใน กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ต้องอยู่ในการดูแลและกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ โดยผู้บริหาร หรือผู้จัดการระดับสูง และเจ้าหน้าที่รับผิดชอบตามลำดับ^{๔๖}

^{๔๕} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๑๐.

^{๔๖} การท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อุทยานแห่งชาติกับการท่องเที่ยวภาคอีสาน^{๔๗} กล่าวถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหา ร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสำนึกและความสามารถ ให้แก่บุคคลในชุมชน

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด^{๔๘} กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็น องค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการ ผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรม ที่ชุมชนจัดขึ้น

รชพร จันทร์สว่าง^{๔๙} ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวชุมชนมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการ สร้างงานและกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี

๒.๔.๒ ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เทิดชาย ช่วยบำรุง^{๕๐} กล่าวว่า ลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่น เป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับ นักท่องเที่ยว

^{๔๗} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวโดยชุมชน(Community – Based Tourism), (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

^{๔๘} มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, การท่องเที่ยวแห่งเอเชีย, โครงการพัฒนาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ปีที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : , มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

^{๔๙} รชพร จันทร์สว่าง, เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่าง ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๕๐} เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน : บนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๑.

พจนา สวนศรี^{๕๑} กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนคงเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณประโยชน์ของชุมชน

สินธุ์ สโรบล^{๕๒} กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

๒.๔.๓ คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่ชุมชนจะได้รับในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

เทิดชาย ช่วยบำรุง^{๕๓} ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ ดังนี้

๑) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมาอย่างสมาชิกของชุมชนในฐานะของการเป็นเจ้าของที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้าอันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน

๒) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง การสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่มีส่วนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชน

๓) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน เนื่องจากความพยายามนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องมีการสร้างจิตสำนึกร่วมกับชุมชนให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของตนเอง

๔) ต้องเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

๕) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครเจริญหรือด้อยกว่า และที่สำคัญ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้เที่ยวและผู้ต้อนรับ

^{๕๑} พจนา สวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔.

^{๕๒} สินธุ์ สโรบล, การท่องเที่ยวโดยชุมชน:แนวคิดและประสบการณ์พื้นฐานภาคเหนือ, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

^{๕๓} เทิดชาย ช่วยบำรุง, บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : บนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า ๑๑๒.

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ความหมายของนักท่องเที่ยว ประเภทของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมและองค์ประกอบนักท่องเที่ยว ความแตกต่างของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ การกำหนดรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และรูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเมือง ดังนี้

๒.๕.๑ ความหมายของนักท่องเที่ยว

องค์การสหประชาชาติ^{๕๔} (United Nation : UN) ให้ความหมายของ "นักท่องเที่ยว" ไว้ดังนี้

๑) ผู้มาเยือน (Visitor) หมายถึง บุคคลที่เดินทางไปยังประเทศที่ตนมิได้พักอาศัยอยู่เป็นประจำ ด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตามที่มีใช้ไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ ดังนั้น ผู้มาเยือน จึงหมายรวมถึงผู้เดินทาง ๒ ประเภท คือ

(๑) นักท่องเที่ยว (Tourist) คือ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราวที่พักอยู่ในประเทศที่มาเยือนไม่น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง

(๒) นักทัศนจร (Excursionist) คือ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว และอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง

ประเทศไทย^{๕๕} ได้กำหนดว่า "นักท่องเที่ยว" หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นที่อยู่โดยปกติของตน ไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๕๖} ได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยว คือ

๑) บุคคลที่นับเป็นนักท่องเที่ยว ได้แก่

(๑.๑) ผู้ที่เดินทางเพื่อพักผ่อนใจหรือเพื่อสุขภาพ

(๑.๒) ผู้ที่เดินทางไปประชุมหรือประกอบภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง

(๑.๓) ผู้ที่เดินทางเพื่อทำธุรกิจการค้าบางประการ

๑.๔) ผู้ที่เดินทางมากับเรือที่เพลลิตากับทิวทัศน์สองฝั่งน้ำ แม้จะแวะพักอยู่น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมงก็ตาม

๒) บุคคลที่ไม่นับเป็นนักท่องเที่ยว ได้แก่

(๒.๑) ผู้เดินทางมาเพื่อประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งประกอบธุรกิจที่มีรายได้ในประเทศนั้น โดยจะมีสัญญาไว้กับผู้ใดหรือไม่ก็ตาม

(๒.๒) ผู้เดินทางมาเพื่อตั้งถิ่นฐานที่อยู่อย่างถาวรในประเทศนั้น

^{๕๔} ราณี อิลิชัยกุล, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว, หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, เอกสารประกอบการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๕๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ซี.พี.บุ๊ค สแตนดาร์ด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐.

(๒.๓) ผู้เดินทางข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศของตน

(๒.๔) ผู้เดินทางเพื่อเข้าไปเป็นนักเรียน หรือนักศึกษาที่อาศัยอยู่ในที่ที่จัดไว้เป็นหอพักนักเรียนนักศึกษา

(๒.๕) ผู้เดินทางผ่านโดยมิได้แวะลงจากยานพาหนะเลย แม้ว่าจะเดินทางอยู่ในอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง เป็นเวลามากกว่า ๒๔ ชั่วโมง

(๒.๖) ผู้ลี้ภัยทางการเมืองหรือผู้ลี้ภัยทางศาสนา ไปอยู่ต่างประเทศหรือผู้ลี้ภัยสงคราม

๒.๕.๒ ประเภทของนักท่องเที่ยว

๑) จำแนกตามประเภทของนักท่องเที่ยว^{๕๗} ดังนี้

(๑.๑) นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเอง คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเป็นส่วนตัว หรือครอบครัวเดียว มีการวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวเองว่าจะไปไหน ไปอย่างไร พักที่ไหน กินอะไร

(๑.๒) นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม ได้แก่ การเดินทางเป็นหมู่คณะตั้งแต่ ๑๐ คนขึ้นไป ส่วนใหญ่มักจะใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวหรือจัดไปกันเองเป็นหมู่คณะใหญ่ๆ

๒) จำแนกตามวัตถุประสงค์ที่ท่องเที่ยว ดังนี้

(๒.๑) เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจหรือท่องเที่ยวในวันหยุด โดยมากเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนเพื่อฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ ผ่อนคลายความตึงเครียดหรือเพื่อเที่ยวชมธรรมชาติ กลุ่มนี้มักจะเดินทางท่องเที่ยวด้วยตนเอง

(๒.๒) เพื่อการศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาหาข้อมูลและความรู้ที่แปลกๆ ใหม่ๆ ไปจากสังคมที่ตนอยู่ การไปชมนิทรรศการ การแสดงต่างๆ หรืองานประเพณี เป็นต้น

(๒.๓) เพื่อสุขภาพ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาตัว เช่น ไปอาบน้ำแร่ เป็นต้น

(๒.๔) เพื่อการกีฬา เป็นการเดินทางไปพักผ่อน เล่นกีฬา ตกปลา เล่นเรือใบ ดำน้ำ

(๒.๕) เพื่อการประชุมสัมมนาเป็นการเดินทางโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการประชุมสัมมนา ในขณะเดียวกันเมื่อมีเวลารว่างก่อน หรือหลังการประชุมก็ถือโอกาสท่องเที่ยวไปด้วย

๓) จำแนกตามลักษณะการเดินทาง เช่น ทางบก ทางเรือ และทางอากาศ

๔) จำแนกตามสภาพภูมิประเทศ

(๔.๑) นักท่องเที่ยวในประเทศ หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางจากภูมิลำเนาที่อยู่ของตนไปยังจังหวัดอื่น หรือระหว่างจังหวัดต่อจังหวัด

(๔.๒) นักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่น หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นของตนเอง หรือไปยังท้องถิ่นใกล้ๆ

(๔.๓) นักท่องเที่ยวต่างประเทศ หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางจากภูมิลำเนาของตนไปยังประเทศอื่นๆ

๕) จำแนกตามอายุ ได้แก่

^{๕๗} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย, หน้า ๒๐.

(๕.๑) นักท่องเที่ยวเยาวชน กลุ่มนี้มักชอบการเดินทางแบบผจญภัย ตื่นเต้น และมีค่าใช้จ่ายไม่มากนักโดยไม่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเกินความจำเป็น เช่น การเดินทางไปใต้เขาล่องแก่ง เทียวป่า เป็นต้น

(๕.๒) นักท่องเที่ยวสูงอายุ กลุ่มนี้มักจะใช้ชีวิตบั้นปลายแสวงหากำไรชีวิตโดยการเดินทางไปท่องเที่ยว จึงมีความต้องการที่จะไปในแหล่งที่มีความสะดวกสบายพร้อมที่พักชั้นหนึ่ง และการเดินทางที่ไม่ลำบากมากนัก ทุกอย่างจัดไว้พร้อมไม่ต้องเตรียมการสิ่งใดอีก^{๕๘}

๖) จำแนกตามเพศ ชายและหญิง

๗) จำแนกตามฐานะทางสังคมหรือฐานะทางเศรษฐกิจ ได้แก่

(๗.๑) นักท่องเที่ยวที่มีฐานะดี มักจะไม่เกี่ยงเรื่องค่าใช้จ่าย แต่ขอให้มีความสะดวกสบาย มีความเป็นอยู่ที่สุขสบายเหมือนอยู่บ้านของตนเอง

(๗.๒) นักท่องเที่ยวแบบประหยัด คือ พวกเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หรือผู้มีรายได้น้อย แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญเด่นชัดก็คือ การโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวประเภทล่องแก่ง หรือปีนเขา ฯลฯ ในกลุ่มข้าราชการที่ปลดเกษียณแล้ว น้อยคนที่จะให้ความสนใจการเดินทางประเภทนี้^{๕๙}

๒.๕.๓ พฤติกรรมและองค์ประกอบนักท่องเที่ยว

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (Tourist Behavior) หมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้สินค้าและบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการในการตัดสินใจที่มีผลต่อการแสดงออก^{๖๐}

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นการกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการกระทำนั้น นักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และบุคคลอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม ก็เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง โดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว (Tourist's Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส ส่วนพฤติกรรมภายในของนักท่องเที่ยว (Tourist's Covert Behavior) เป็นการทำงานของอวัยวะต่างๆ ภายในร่างกายรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ที่ถูกควบคุมอยู่ภายในจะมีความสัมพันธ์กัน โดยพฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกเป็นส่วนใหญ่

องค์ประกอบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ ๗ ประการ^{๖๑} คือ

๑) เป้าหมาย หมายถึง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวทุกๆ พฤติกรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ในการกระทำ เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์ต้องการ เกียรติยศโดยการแสดงให้เห็นว่าตนเดินทางท่องเที่ยวโดยที่สภาพแวดล้อมในสถานที่ตนเดินทางยังคงสภาพความสมบูรณ์ของระบบนิเวศดั้งเดิม

^{๕๘} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย, หน้า ๔๕.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^{๖๐} ชวลินุช อุทยาน, “การท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ”, จุลสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ฉบับที่ ๑, ๒๕๕๕, หน้า ๔.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

๒) ความพร้อม หมายถึง ความมีวุฒิภาวะ และความสามารถในการทำกิจกรรม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มที่รักความผจญภัย นิยมโต้เขา ปีนหน้าผาต้องมีความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจแล้วสามารถจะทำกิจกรรมที่ตนชอบได้

๓) สถานการณ์ หมายถึง เหตุการณ์หรือโอกาสที่เอื้ออำนวยให้เลือกกระทำการกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการ เช่น การท่องเที่ยวตามหมู่เกาะ ควรกระทำในยามคลื่นลมสงบ ไม่ควรทำในขณะที่มีพายุฝนฟ้าคะนอง

๔) การแปลความหมาย หมายถึง วิธีการคิดแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่พอใจมากที่สุด สถานการณ์หนึ่งๆ เช่น เวลาสิบสองนาฬิกา เป็นเวลาที่นักท่องเที่ยวควรหยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน

๕) การตอบสนอง คือ การตัดสินใจกระทำการกิจกรรมตามที่ตนได้ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เช่น นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด เพื่อพักผ่อน ดังนั้นนักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนการเดินทาง และจัดการดำเนินการล่วงหน้า ในการกระทำการกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตั้งแต่กิจกรรมการกำหนดสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการเดินทาง กิจกรรมการจองที่พัก เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

๖) ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ผลจากการกระทำหนึ่งๆ อาจได้ผลตามที่คาดหมายไว้ หรืออาจตรงกันข้ามกับความคาดหวังที่ตั้งใจไว้ เช่น นักท่องเที่ยวได้มีกำหนดการเดินทางไว้เพื่อมาพักผ่อนวันหยุดในประเทศไทย แต่ปรากฏว่าในเวลานั้นเกิดการชุมนุมที่สนามบิน และทำให้สนามบินต้องปิดทำการ เครื่องบินไม่สามารถลงจอดได้ มีผลลัพธ์ทำให้นักท่องเที่ยว ไม่สามารถบรรลุผลตามที่คาดหมายไว้ได้

๗) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่กระทำลงไปไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จึงต้องกลับมาแปลความหมาย ไตร่ตรอง เพื่อเลือกหาวิธีใหม่ๆ มาตอบสนองความต้องการ หรืออาจจะเลิกความต้องการไป เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกินความสามารถ เช่น การก่อวินาศกรรมในเมืองมูไบ ประเทศอินเดียในเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๐๐๘ นักท่องเที่ยวที่ตั้งใจจะเดินทางไปเมืองดังกล่าว จะต้องเกิดความผิดหวัง เพราะเกิดความกังวลด้านความปลอดภัย และอาจล้มเลิกความตั้งใจในการเดินทาง หรืออาจเปลี่ยนเส้นทางไปเมืองอื่นที่ปลอดภัยกว่า^{๖๒}

๒.๕.๔ ความแตกต่างของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีหลากหลายรูปแบบ มี ๖ รูปแบบ คือ

๑) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนาน และความบันเทิงเป็นการท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ โดยเน้นความบันเทิงเร้าใจ

๒) การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นบรรยากาศที่สงบ เงียบ สบาย เน้นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และเพื่อการพักผ่อนจากการเจ็บป่วย

^{๖๒} ชวัลนุช อุทยาน, “การท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ”, จุลสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, หน้า ๕.

๓) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ชีวิตสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ ที่ตนเองสนใจ

๔) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความสนุกสนานบันเทิง และเล่นกีฬา เช่น การเข้าชมฟุตบอลโลก กีฬาโอลิมปิก การตีกอล์ฟ และการเล่นกีฬาทางน้ำ

๕) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจประชุม และสัมมนา เป็นการท่องเที่ยวที่บริษัท องค์กร หรือหน่วยงาน เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศในการทำงาน และเป็นการให้รางวัลกับพนักงานได้ ความสนุกสนาน ความสามัคคีในหน่วยงานหรือองค์กร

๖) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ ศึกษางานตามสถานที่ต่างๆ ที่กลุ่มนักท่องเที่ยวสนใจ^{๖๓}

๒.๕.๕ การกำหนดรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้กำหนดรูปแบบของนักท่องเที่ยว (Typology : a systematic classification or study of types) เพื่ออธิบายพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การพัฒนารูปแบบของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้มาจากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์หรือการใช้แบบสอบถาม (questionnaire) การกำหนดรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวอาจทำได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และวิธีการที่ใช้การกำหนดรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวรูปแบบพื้นฐานที่สุด คือ การแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามลักษณะของพฤติกรรมของการเดินทาง คือ การแบ่งว่า บุคคลนั้นเป็น

๑) นักท่องเที่ยว (Tourists) หรือ

๒) นักเดินทาง (travelers) นักท่องเที่ยวคือ บุคคลซึ่งซื้อรายการนำเที่ยวเหมาจ่ายจากบริษัทนำเที่ยว ในขณะที่นักเดินทางคือบุคคลซึ่งจัดการการเดินทางด้วยตนเอง เช่น ซื้อตั๋วเครื่องบินเอง จองที่พักเอง กำหนดสถานที่ท่องเที่ยวด้วยตนเอง เป็นต้น

Perreault และ Dorden^{๖๔} ได้เสนอรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวออกเป็น ๔ รูปแบบ ได้แก่

๑) นักท่องเที่ยวแบบประหยัด (Budget Travelers) โดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวประเภทนี้มีรายได้ปานกลาง แต่แสวงหาการหยุดพักผ่อนหรือท่องเที่ยวที่ใช้ค่าใช้จ่ายต่ำ

๒) นักท่องเที่ยวชอบผจญภัย (Adventurous Travelers) เป็นนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาดีและมีรายได้ปานกลางถึงสูง มีความชื่นชอบในกิจกรรมระหว่างการหยุดพักผ่อนหรือการท่องเที่ยวแบบผจญภัย

๓) นักท่องเที่ยวประเภทเดินทางระหว่างวันหยุด (Vacationers Travelers) เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ ซึ่งมักใช้เวลาในการคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือการเดินทางในครั้งต่อไปว่าจะไปที่ไหน อย่างไร นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ค่อนข้างมีความกระตือรือร้นแต่มีรายได้ค่อนข้างน้อย

^{๖๓} ชวัลนุช อุทยาน, “การท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ”, จุลสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, หน้า ๖.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

๔) นักท่องเที่ยวแบบชอบเดินทางโดยใช้ระยะเวลาเดินทางยาวนาน (Moderates Travelers) เป็นนักท่องเที่ยวที่มีใจรักการท่องเที่ยวเดินทางอย่างมากแต่ไม่สนใจการท่องเที่ยวในระหว่างวันหยุดสุดสัปดาห์หรือการใช้เวลากับการเล่นกีฬา แต่จะชอบการเดินทางที่ใช้ระยะเวลานานมากกว่า

Cohen^{๖๕} ได้เสนอรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

๑) นักท่องเที่ยวแบบนันทนาการ (Recreational Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวซึ่งเน้นความสำคัญในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนันทนาการหรือการพักผ่อนทางร่างกาย

๒) นักท่องเที่ยวแบบปลีกตัวหาความเพลิดเพลิน (The Diversionary Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่พยายามหาแนวทางเพื่อลืมหืมความจำเจในชีวิตประจำวัน

๓) นักท่องเที่ยวมุ่งหาประสบการณ์ (The Experiential Tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ที่แท้จริง นักท่องเที่ยวประเภทนี้สนใจศึกษาและได้รับประสบการณ์ที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ไปสัมผัส ตัวอย่างเช่น เมื่อเดินทางไปประเทศสเปน ก็ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตของผู้คนท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมต่างๆ ที่แท้จริงเป็นของสเปน

๔) นักท่องเที่ยวแบบชอบทดลอง (The Experimental Tourists) มีลักษณะที่เห็นเด่นชัดคือ ชอบติดต่อพูดคุยกับคนท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของคนท้องถิ่น

๕) นักท่องเที่ยวที่ใช้ชีวิตแบบคนท้องถิ่น (The Existential Tourists) นักท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องการฝังตัวเองหรือใช้ชีวิตภายใต้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดียวกับคนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นเวลานาน ตัวอย่างเช่น นักท่องเที่ยวที่มาใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งในประเทศไทย เช่น พัทยาหรือเชียงใหม่ และพยายามใช้ชีวิตเช่นเดียวกับคนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตัว การรับประทานอาหาร การพยายามพูดภาษาท้องถิ่น เป็นต้น

สำนักงานเศรษฐกิจศึกษา Westvlaams^{๖๖} ได้เสนอรูปแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

(๑) นักท่องเที่ยวประเภทหลงใหลในทะเล (Active sea lovers)

(๒) นักท่องเที่ยวประเภทชอบผูกมิตร (Contact-minded holiday makers) มีจิตใจชอบติดต่อพบปะกับผู้อื่น แสวงหามิตรใหม่โดยเฉพาะที่เป็นคนท้องถิ่น

(๓) นักท่องเที่ยวประเภทชอบชมธรรมชาติ (Nature Viewers) ชอบความงดงามของภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว

(๔) นักท่องเที่ยวประเภทแสวงหาการพักผ่อน (Rest-seekers) ใช้เวลาไปกับการนอนพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าการทำกิจกรรมอื่นๆ

(๕) นักค้นหา (Discovers) ชอบกิจกรรมประเภทผจญภัยและชอบแสวงหามิตรใหม่

^{๖๕} ชวัลนุช อุทยาน, “การท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ”, จุลสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, หน้า ๗.

^{๖๖} Westvlaams, E, “Toeristische gedragingen en Attitudes van de Belgen in 1985”, Reeks Vakontieenderzaeken Journal of Travel Research. Vol.27, P. 19-32.

(๖) นักท่องเที่ยวแบบเดินทางพร้อมครอบครัว (Family-orientated) เป็นนักท่องเที่ยวที่หลงใหลในแสงแดดและทะเล และชอบเดินทางท่องเที่ยวแบบไปเป็นครอบครัว

(๗) นักท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Traditionalists) ชอบเดินทางท่องเที่ยวที่เน้นความปลอดภัยและไม่เสี่ยงภัย

๒.๕.๖ รูปแบบและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเมือง

รูปแบบของนักท่องเที่ยวในเมืองอาจจำแนกได้ ๒ กลุ่ม คือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้นมักมีความกระตือรือร้นและให้ความสนใจต่อศิลปวัฒนธรรมที่กำลังการใช้จ่ายค่อนข้างสูง มีความคาดหวังในเรื่องการกำหนดทิศทางของตนเอง ความสะอาด ความสะดวกสบาย และเอกลักษณ์มากกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย

รูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๒ รูปแบบคือ

๑) นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวโดยลำพัง คือนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้ใช้บริการจากบริษัทนำเที่ยว อาจได้รับคำแนะนำจากเอกสารการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่คาดหวังในเรื่องความสะดวกสบายของการเดินทางมากนัก แต่คาดหวังในเรื่องที่พัก ทิศทางและตำแหน่งของสถานที่ค่อนข้างสูง^{๖๗}

๒) นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่ม คือนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการของบริษัทนำเที่ยว มีความต้องการการบอกเล่า ความสะดวกสบายในการเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มในลักษณะนี้อาจทำความรบกวนแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น หากการจัดเตรียมสถานที่และการจัดการไม่ดีพอ

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบันในลักษณะ ดังนี้คือ

(๑) การชมเมืองโดยรวม ได้แก่ การนั่งรถ เดินชมเมือง หรือใช้ยานพาหนะอื่นๆ เช่น รถม้า รถสามล้อ เป็นการสัญจรไปตามเส้นทางสายสำคัญผ่านบริเวณสำคัญของเมือง ระหว่างทางอาจมีการบรรยายถึงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การทำมาหากินของชาวเมืองและสถานที่สำคัญของเมือง

(๒) การเข้าชมสถานที่สำคัญและสถานที่ที่น่าสนใจ มักเป็นสถาปัตยกรรมในเชิงวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ โรงงานผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ซึ่งต้องมีการจัดเส้นทางให้นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งเตรียมพื้นที่ในการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวด้วย

(๓) การขึ้นที่สูงเพื่อชมเมือง อาจเป็น หอคอย เจดีย์สูง ความสะดวกในการเข้าชมจะขึ้นอยู่กับการจัดสถานที่ หรือการจัดโปรแกรมในสถานที่นั้น

(๔) การชมการเล่นพื้นเมืองหรืองานเทศกาล การจัดสถานที่ขึ้นอยู่กับรูปแบบ และขนาดของการละเล่น อาจเป็นการจัดถาวรหรือจัดเป็นครั้งคราว เช่น ในเทศกาลต่างๆ ที่จัดขึ้นตามเมืองต่างๆ

(๕) การจับจ่ายซื้อสินค้า ส่วนใหญ่เป็นการซื้อของที่ระลึก และผลิตภัณฑ์พื้นเมือง

^{๖๗} วลัยพร รวีตระกูลไพบูลย์, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๓), หน้า ๙๘.

(๖) การมนัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นักท่องเที่ยวชาวไทย กิจกรรมที่ทำได้แก่ การซื้ออุปเทียมนบูชา การไหว้พระปิดทอง การเสี่ยงเซียมซี การบริจาคเงิน การรอน้ำมนต์ การแก้บนและมักจบลงด้วยการจับจ่ายซื้อของที่นำมาขายในบริเวณ

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรม โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์ และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัด และมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และ ความเหมาะสม

คำว่า “วัฒนธรรม” มาจากภาษาอังกฤษ คำว่า “Culture” คำนี้มีรากศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน มีความหมายว่า การเพาะปลูกหรือการปลูกฝัง ซึ่งอธิบายได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมบ่มนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านภาษาศาสตร์ “วัฒนธรรม” เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ ๒ คำเข้าด้วยกัน ได้แก่

๑) วัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง

๒) ธรรมะ หรือ ธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ

ฉะนั้น เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมตามความหมายนี้จึงหมายถึง ความเป็นระเบียบ การมีวินัย เช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลหนึ่งว่า เป็นคนมีวัฒนธรรม ก็มักจะหมายความว่า เป็นที่มีระเบียบวินัย เป็นต้น ในด้านสังคมศาสตร์ วัฒนธรรมมีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (Way of life) ของมนุษย์ในสังคม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกๆ อย่างรวมทั้งบรรดาผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้ต่างๆ เป็นต้น^{๖๘}

๒.๖.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้หลายท่าน ทั้งความหมายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

เสฐียร โกเศศ^{๖๙}(พระยาอนุนาคราชธน) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า วัฒนธรรมไว้หลายแนว ดังนี้

๑) วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวม

๒) วัฒนธรรม คือ วิถีแห่งชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้

^{๖๘} อานนท์ อาภากริม, สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๑๑๒.

^{๖๙} กรมศิลปากร, องค์การคำของคุรุสภา และมูลนิธิเสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑), หน้า ๗๖.

๓) วัฒนธรรม คือ สิ่งอันที่เป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา

๔) วัฒนธรรม คือ ความคิด ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการ หรือการกระทำ ใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม คงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น

๕) วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

พระยาอนุমানราชธน^{๗๐} กล่าวว่า “วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้”

อุทัย หิรัญโต^{๗๑} กล่าวว่า “วัฒนธรรมคือ มรดกทางสังคมที่ได้ตกทอดมาเป็นสมบัติของ มนุษย์ในสมัยปัจจุบัน และนำมาใช้ในการครองชีวิตเป็นแบบแผนแห่งการครองชีวิต (Design of Living) หมายความว่า วัฒนธรรมเป็นแบบฉบับที่ทำการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ไปว่าจะต้องทำ อย่างไร และทำอย่างไร คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร อะไรดี อะไรชั่ว วัฒนธรรมมิได้หมายความว่า การเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติจนได้เหมาะสม หรือความเป็นผู้มีจิตใจสูงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ มนุษย์สร้างและรับมาปฏิบัติสืบต่อมา”

ยุทธ ศักดิ์เดชยันต์ ได้กล่าวว่า “วัฒนธรรม รวมถึงความคิด และแบบแผนพฤติกรรมทุกอย่างที่ตกทอดสืบต่อกันมาโดยทางการสื่อสารหรือส่งสัญลักษณ์ ไม่ตกทอดโดยกรรมพันธุ์ เราเรียนรู้ วัฒนธรรมโดยอาศัยคำพูด ท่าทาง เช่น การที่นักธุรกิจสร้างรังได้นั้นเป็นการตกทอดทาง กรรมพันธุ์ แต่การที่มนุษย์รู้จักสร้างบ้านพักที่อยู่อาศัยนั้นเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม”

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต)^{๗๒} ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมเมื่อคราวแสดงปาฐกถาพิเศษ ๑๐๐ ปี ของพระยาอนุমানราชธน เรื่อง “วัฒนธรรม กับการพัฒนา” ไว้เป็นหลายนัย อย่างน่าพิจารณา ดังนี้

๑) วัฒนธรรม เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญา ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้นๆ

๒) วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไป และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

๓) วัฒนธรรม คือผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้นๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

^{๗๐} พระยาอนุমানราชธน, ความหมายของวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒), หน้า ๒๓.

^{๗๑} อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒.

^{๗๒} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔.

๔) วัฒนธรรม เป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้นๆ

เอกสารของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แสดงความหมายของวัฒนธรรมไว้ต่างกัน เช่น

(๑) วัฒนธรรม เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกรู้คิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ

(๒) วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างของสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น^{๗๓}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยพ.ศ.๒๕๔๒^{๗๔} ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ว่า สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมในการแต่งกาย หรือวิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมชาวเขา

จอมพล ป. พิบูลสงคราม^{๗๕} กล่าวว่า “วัฒนธรรมของชาติเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเจริญงอกงามใหญ่หลวงของชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก วัฒนธรรมไม่เป็นแค่เครื่องหมายภายนอก ไม่เป็นแค่เพียงสิ่งซึ่งอวดโลกว่าเป็นชนชาติเจริญเท่านั้น วัฒนธรรมมีผลลึกซึ้งเข้าไปถึงชีวิตจิตใจคน วัฒนธรรมเป็นเครื่องผดุงศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงาม และความแข็งแรงมั่นคงของชาติบ้านเมือง”

นิคม มูลิกะคามะ^{๗๖} ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม” คือวิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่างๆ

สรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงถึง

^{๗๓} คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานศิลปินแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

^{๗๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒๒.

^{๗๕} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณาธิการ), จอมพลป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์), ๒๕๔๔.

^{๗๖} นิคม มูลิกะคามะ, แนวทางการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

วิถีชีวิตนั้นอาจมาจากเอกชน หรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบทอดกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้น การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิม จึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

๒.๖.๒ ที่มาของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีในสังคมมนุษย์เท่านั้น สัตว์ไม่มีวัฒนธรรมเหมือนมนุษย์ หรือสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาไม่ได้ แต่มีมนุษย์มีวัฒนธรรม หรือสร้างวัฒนธรรมได้นั้น สาเหตุมาจากเปรียบเทียบกับสัตว์ ในการมองสิ่งต่างๆ มีความสามารถใช้มือและนิ้วอย่างอิสระ มีอายุยืนยาว มีมันสมองที่สามารถคิดค้นเรียนรู้ได้ดี และสามารถถ่ายทอดโดยใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน มีความสามารถในการคิดพิจารณาไตร่ตรอง มีความจำ มีการทดลองค้นคว้า ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมหรือการอยู่ร่วมกันได้ดี สิ่งเหล่านี้เองจึงทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์

แนวคิดเรื่องที่มาของวัฒนธรรมนี้ ได้มีผู้รู้ให้แนวคิดแตกแยกออกไปหลายทางด้วยกัน แต่มีแนวความคิดที่สำคัญอยู่ ๒ ทางด้วยกัน คือ

๑) **ทฤษฎี Parallelism** ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นในที่ต่างๆ พร้อมกัน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์คล้ายกันมาก ฉะนั้นจึงมีความคิดที่คล้ายกัน มนุษย์ที่อยู่ในสถานที่ต่างๆ ย่อมสามารถก่อสร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมาได้ จะเห็นได้จากการประดิษฐ์สิ่งของอย่างเดียวกันในสถานที่ต่างกัน จะแตกต่างกันเฉพาะในรูปลักษณะของการประดิษฐ์สิ่งนั้นๆ เช่น ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำก็มักจะสร้างเรือเป็นพาหนะในชีวิตประจำวันของตน รูปร่างของเรืออาจจะแตกต่างกัน แต่ประโยชน์ใช้สอยเหมือนกัน^{๗๗}

๒) **ทฤษฎี Diffusionism** ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดที่ว่าวัฒนธรรมเกิดจากศูนย์กลางที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว และแพร่กระจายไปในชุมชนต่างๆ อาจเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไปหรือแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง โดยจากการประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ หรือเกิดสถาบันใหม่ โดยที่สถานที่ที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ห่างไกลได้นำวัฒนธรรมนั้นไปดัดแปลงใช้จนกระทั่งวัฒนธรรมนั้นแพร่หลายครอบคลุมไปทั่วโลก กลไกของการแพร่กระจายวัฒนธรรมนี้ได้แก่ การอพยพ ลำอาณานิคม การทำสงคราม การเผยแพร่ศาสนา การติดต่อการค้าขาย เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วเนื้อหาวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่จะแพร่หลาย แต่ก็ได้ราบรื่นโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ชุมชนอยู่ห่างไกลเกินไป ประชาชนเกิดการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ เพราะยังมิเห็นถึงประโยชน์ หรืออาจจะต่อต้านเพราะเห็นว่าวัฒนธรรมที่มีอยู่มีคุณค่ามีประโยชน์แล้ว หรือรู้สึกขัดกับลักษณะของวัฒนธรรมที่หลั่งไหลเข้ามา เช่น ในกรณีสังคมไทยซึ่งได้รับอิทธิพลจากสังคมตะวันตกในเรื่องการดื่มน้ำชา กาแฟ แต่ยังไม่แพร่หลายในหมู่คน

^{๗๗} สุนทร วงศ์ไวยวรรณ, วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัยและประสบการณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖-๕๗.

สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบชนบทยังนิยมกินหมากหรืออมเมี่ยงอยู่ เพราะแต่ละชุมชนเคยชินกับวัฒนธรรมของตนและเห็นว่ามีคุณค่าเหมือนกัน และใช้แทนกันได้อยู่แล้ว^{๗๘}

๒.๖.๓ ลักษณะของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีลักษณะสำคัญหลายประการ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ อีกนัยหนึ่งคือ “มนุษย์จะอยู่โดยปราศจากวัฒนธรรมไม่ได้” หรือ “วัฒนธรรมกับมนุษย์จะต้องอยู่ควบคู่กันไป เสมือนเงากับตัวทั้งกันไม่ได้”

๒) วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่อาจถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ ดังนั้นนิสัยและความสามารถต่างๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้หรือกระบวนการ สังคมกรรม (Socialization)

๓) วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีความแตกต่างกันและความต่างนี้ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบพิจารณาว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม แนวความคิดที่ว่า วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมมีส่วนดีเป็นของตนเอง ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมสัมพันธ์” แนวความคิดนี้มุ่งที่จะลบล้างความคิดเห็นที่ว่า วัฒนธรรมของตนดีกว่าวัฒนธรรมของคนอื่น (Ethnocentrism)

๔) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นไปได้
๒ วิธีคือ

(๔.๑) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมเอง เช่น การประดิษฐ์คิดค้น

(๔.๒) การเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น เป็นการเลียนแบบวัฒนธรรมอื่นๆ มาใช้

๕) วัฒนธรรมเป็นผลรวมของแบบแผนและแนวการดำเนินชีวิตของหลายๆ อย่างในสังคมเข้าด้วยกัน ถ้าสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบอย่างเดียวกันเรียกววัฒนธรรมนั้นว่า “วัฒนธรรมใหญ่” หรือ “วัฒนธรรมรวม” และภายหลังวัฒนธรรมใหญ่อย่างแบ่งเป็น “วัฒนธรรมย่อย” หรือ “วัฒนธรรมรอง” ด้วย^{๗๙}

๒.๖.๔ ประเภทของวัฒนธรรม

ประเภทขอวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ^{๘๐} คือ

๑) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นผลิตขึ้นมา เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน อาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น

^{๗๘} สุนทร วงศ์ไวยวรรณ, วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัยและประสบการณ์, หน้าเดียวกัน.

^{๗๙} เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

๒) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิด ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิการเมือง กฎหมาย วิธีการกระทำ และแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท ดังกล่าวข้างต้น นักสังคมวิทยา บางท่านเห็นว่า แนวคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ นั้นคลุมเครือ จึงได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ คือ

๑) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material) ได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค

๒) วัฒนธรรมความคิด (Idea) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึนึกคิด ทักษะคติ ความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การเชื่อถือโชคกลาง ตลอดจนเรื่องลี้ลับ นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต และอุดมการณ์ต่างๆ เป็นต้น

๓) วัฒนธรรมด้านบรรทัดฐาน (Norm) เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทย่อยๆ ดังนี้

(๓.๑) วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติ หรือมารยาททางสังคม เช่น การไหว้ การจับมือทักทาย การเข้าแถว การแต่งชุดดำไปงานศพ เป็นต้น

(๓.๒) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (Legal Culture) เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

(๓.๓) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม (Moral Culture) วัฒนธรรมประเภทนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๕ ได้แบ่งประเภทวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท^{๔๑} ได้แก่

๑) คติธรรม (Moral) คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น

๒) เนติธรรม (Legal) คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๓) สหธรรม (Social) คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่างๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่างๆ ในสังคม

๔) วัตถุธรรม (Material) คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น^{๔๒}

^{๔๑} เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ, สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, หน้า ๒๔.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

๒.๖.๕ สาขาของวัฒนธรรม

ปัจจุบันเพื่อสะดวกแก่การศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งออกเป็น ๕ สาขา คือ

๑) สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

๒) สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

๓) สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

๔) สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการแต่งกาย การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความรู้เรื่องยา การรู้จักใช้ยา ความรู้ในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

๕) สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง การเลี้ยงนกเขา ไม้ดัดต่างๆ เป็นต้น^{๔๓}

๒.๖.๖ องค์ประกอบของวัฒนธรรม

องค์ประกอบของวัฒนธรรมโดยทั่วไป มี ๔ ประการ คือ

๑) องค์คติ (Concept)

องค์คติ หมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่ว่ากลุ่มใดจะใช้อะไรเป็นมาตรฐาน (Normal) ในการตัดสินใจหรือเป็นเครื่องวัด เช่น ความเชื่อในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๒) องค์พิธีการ (Usage)

องค์พิธีการ หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และแสดงออกมาในรูปพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ มักจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนพิธีการแต่งกาย และการรับประทานอาหาร เช่น การแต่งกายเครื่องแบบของทางราชการ หรือการแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศในงานรัฐพิธีต่างๆ เป็นต้น

๓) องค์การ (Association or Organization)

องค์การ หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการมีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ มีวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินงานไว้เป็นที่แน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมซับซ้อน (Complex Society) เช่น องค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์การที่ใหญ่ที่สุด สมาคมอาเซียน สหพันธ์กรรมการ หน่วยราชการ โรงเรียน วัด จนถึงครอบครัว ซึ่งเป็นองค์การที่มีขนาดเล็กที่สุด และใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด

^{๔๓} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร : กรม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

๔) องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects)

องค์กรวัตถุ เป็นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ มีรูปร่างที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ เช่น บ้าน โรงเรียน ถนน เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ อาวุธ ตลอดจนผลผลิตทางด้านศิลปกรรมของมนุษย์^{๘๔}

๒.๖.๗ หน้าที่ของวัฒนธรรม

หน้าที่ของวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้สืบทอดต่อมายังชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหุ้มสังคม ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสังคม หรือที่ใดมีวัฒนธรรมที่นั่นก็มีสังคม ที่ใดมีสังคมที่นั่นก็มี วัฒนธรรม เท่ากับเป็นของสิ่งเดียวกันที่มีสองด้านแยกกันทางปฏิบัติไม่ได้ หน้าที่ของวัฒนธรรมที่พึงมีต่อสังคมพอสรุปได้ดังนี้

๑) เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวว่า ชายจะมีภรรยาได้กี่คน หรือ หญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น

๒) เป็นตัวกำหนดบทบาท ความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น ในสังคมไทยผู้ชายจะบวชเรียนเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี หรือการที่เด็กต้องแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอายุมากกว่า เป็นต้น

๓) ทำหน้าที่ควบคุมสังคม เช่น การมีประเพณีต่างๆ ให้ประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ฝ่าฝืนจะได้รับการตำหนิจากสังคม เช่น การกระทำของหญิงที่หนีตามผู้ชาย โดยไม่มีการขออนุญาตตามประเพณีนั้น เป็นการสมควรที่จะได้รับการตำหนิจากสังคม เพื่อนบ้าน อาจจะไม่คบค้าสมาคมด้วย ฯลฯ เป็นต้น

๔) ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น สังคมไทยทักทายด้วยการไหว้ สังคมอิเบตทักทายด้วยการแลบลิ้น สังคมตะวันตกทักทายด้วยการจับมือ เป็นต้น

๕) ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดเป็นปึกแผ่นความจงรักภักดี และอุทิศตนให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

๖) วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพของสังคมให้กับสมาชิก

๗) ทำให้สมาชิกแต่ละคนและแต่ละสังคมได้ตระหนักถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการมีชีวิตของคน เช่น สังคมไทยพุทธเชื่อว่าเกิดมาแล้วต้องชดใช้กรรม ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของคน เขาก็เชื่อว่าเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม

๘) สร้างหรือจัดรูปแบบความประพฤติและการปฏิบัติร่วมกัน โดยบุคคลไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีประพฤติปฏิบัติโดยไม่จำเป็น รูปแบบความประพฤติที่สังคมเคยกระทำอย่างไร หน้าที่ของสมาชิกในสังคมก็คือ การปฏิบัติตาม^{๘๕}

^{๘๔} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี, หน้า ๒๓.

^{๘๕} เสาวภา ไพทยวัฒน์, พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถานบันราชภัฏ, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑.

๒.๖.๘ ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม

ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม โดยทั่วไป^{๘๖} มีดังนี้

๑) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนเราอย่างยิ่ง เพราะคนเราจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ การปรับตัวในการดำรงชีวิตนี้เอง ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ ตัวอย่างเช่น การสร้างที่อยู่อาศัย พื้นที่ในภาคกลางเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง คนในสมัยก่อนจึงได้สร้างเรือนให้ยกพื้นสูง เพื่อป้องกันน้ำท่วมตัวเรือนมีหลังคาทรงสูง เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก เมื่อมีฝนตก น้ำฝนไหลลงได้เร็ว ไม่ค้างอยู่บนหลังคา

ส่วนทางภาคใต้มีสภาพภูมิประเทศเป็นคาบสมุทร และมีทะเลขนานทั้งทางด้านตะวันตกและด้านตะวันออก ทำให้มีฝนตกชุกและประสบภัยจากลมพายุอยู่บ่อยครั้ง คนในภาคนี้จึงปลูกเรือนที่มีหลังคาทรงเตี้ยและลาดชันเพื่อไม่ให้ต้านลม เสาเรือนไม่นิยมฝังลงดิน แต่จะวางบนฐานที่ทำจากไม้เนื้อแข็ง(ปัจจุบันนิยมใช้แท่งซีเมนต์หล่อ) เพื่อไม่ให้เสาผุพังเร็ว การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง มีแหล่งน้ำหลายแห่ง จึงเกิดภูมิปัญญาในการคิดเครื่องมือจับสัตว์น้ำรูปแบบต่างๆ เช่น แห อวน ลอบ ยอ ไว้สำหรับดักจับสัตว์น้ำ ส่วนภาคใต้มีฝนตกชุก ในพื้นที่นาจึงมีระดับน้ำสูง จึงมีการประดิษฐ์เครื่องมือที่เรียกว่า แกระ ซึ่งใช้สำหรับตัดรวงข้าว

๒) ทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยพื้นฐาน สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะคนเราจะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ในการดำรงชีวิตในรูปแบบต่างๆ เช่น

(๒.๑) นวัตกรรมที่มีในท้องถิ่น มาจักสานเป็นภาชนะหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

(๒.๒) ในแหล่งที่มีดินเหนียว จะนำดินเหนียวมาทำเครื่องปั้นดินเผา

(๒.๓) นำพืชผักสมุนไพรในท้องถิ่นมาประกอบอาหารและทำยารักษาโรคตัวอย่างเช่น การนำทรัพยากรธรรมชาติมาสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น คนในแต่ละท้องถิ่นรู้จักนำวัสดุท้องถิ่นมาจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ในการดำรงชีวิต เช่น คนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมกินข้าวเหนียว จึงมีการสานกระติบข้าวเหนียว เพื่อใช้เก็บข้าวเหนียว โดยนำไม้ไผ่ที่มีมากในท้องถิ่นมาเป็นวัสดุ คนไทยในสมัยก่อนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องทำงานกลางแจ้งจึงมีการสานอบไวกว้างใช้ใส่บังแดด วัสดุที่นำมาทำ ได้แก่ ใบจาก ใบลาน ซึ่งหาได้ง่ายในท้องถิ่น งบนี้คนไทยมีใช้กันทั่วทุกภาค เพียงแต่รูปร่างแตกต่างกันไป

๓) ศาสนา ที่คนในสังคมนับถือ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ เช่น ภาคเหนือมีความเชื่อเรื่องการนับถือผี จึงมีประเพณีหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ภาคกลางทำเกษตรกรรมมีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่โพสพ จึงมีประเพณีเกี่ยวกับพระแม่โพสพ ทางภาคอีสานมักเกิดภาวะฝนแล้งจึงมีประเพณีแห่นางแมว ประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อขอฝน^{๘๗}

^{๘๖} เสาวภา ไพทยวัฒน์, พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา, หน้า ๑๒.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

๒.๖.๙ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง โดยวิธีการศึกษาจะกล่าวถึงสาเหตุของการแพร่กระจาย ปัจจัยที่สนับสนุนการแพร่กระจาย และผลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมภายใต้หลักการพื้นฐานที่ว่า วัฒนธรรมคือความคิด และพฤติกรรมที่เป็นผลของความคิดย่อมแพร่ไปตามการเคลื่อนย้ายของผู้คน โดยปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้^{๘๘}

- ๑) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ต้องไม่เป็นอุปสรรคในการติดต่อกันของผู้คน
- ๒) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ บุคคลย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมอื่นๆ ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ มีการเคลื่อนย้ายผู้คนไปสู่ดินแดนที่มีสภาพดีกว่า หรืออาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจผู้คนจึงจะไปสู่ท้องถิ่นอื่นได้
- ๓) ปัจจัยทางสังคม เช่น การแต่งงาน สงคราม ภัยธรรมชาติ ความขัดแย้ง ความอดอยาก เหล่านี้ย่อมส่งผลให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนไปสู่ถิ่นอื่น และนำวัฒนธรรมของตนเองติดตัวไปด้วย

๔) การคมนาคมขนส่ง ถ้าการคมนาคมเป็นไปโดยสะดวก ย่อมเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้เกิดการเดินทางของผู้คนง่ายขึ้น ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ตามทฤษฎีการแพร่กระจายไม่ได้ถือว่าบุคคลใดคิดขึ้นมาโดยตรง เพราะขณะที่เกิดทฤษฎีนี้ขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๑๗ นั้น เกิดขึ้นจากหลายกลุ่มความคิดในหลายประเทศในเวลาใกล้เคียงกัน โดยหลักๆ สามารถจัดได้เป็น ๓ กลุ่มความคิด คือ

กลุ่มนักคิดจากประเทศอังกฤษ ได้แก่ อีเลียต สมิท (G.Elliott Smith) วิลเลียม เจ เพอร์รี่ (William J.Perry) และ ดิบบีเลีย เอช อาร์ ริเวอร์ (W.HR.Rivers) ได้แก่ วิลเฮม ชมิดท์ (Wilhelm Schmidt) และฟริตซ์ แกรบ (Fritz Graeb) และนักคิดอเมริกา ได้แก่ คลาร์ก วิสส์เลอร์ (Clack Wissler) และอัลเฟรด โครเบอร์ (Alfrade Kroeber) ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ดังนี้ สำนักอังกฤษ Elliot Smith, William J. Perry และ Rivers มีความเห็นว่าอียิปต์ ถือเป็นจุดกำเนิดอารยธรรมชั้นสูงสุด ที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายไปยังชนชาติต่างๆ ในโลก ด้วยการติดต่อค้าขายกัน ทำให้ความรู้ ศิลปะวิทยาการต่างๆ แพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก

สำนักเยอรมนี โดย Fritz Graeb และ Wilhelm Schmidt ชาวเยอรมัน และออสเตรเลีย มีความเห็นว่าจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมมิได้มีเพียงจุดเดียวแต่มีหลายจุด แต่ละจุดแพร่กระจายวัฒนธรรมของตนเองไปรอบๆ เป็นวงกลม เรียกว่า วงรอบวัฒนธรรม (Culture Circle หรือ Kulturekeis) ทั้งสองกลุ่มมองว่าวัฒนธรรมส่วนใหญ่เกิดจากการหยิบบีม ส่วนสำนักอเมริกัน โดย Clack Wissler และ Alfrade Kroeber มองว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากศูนย์กลาง หรือจุดกำเนิดไปยังเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยที่ใกล้เคียงกันเท่าที่เกิดการยอมรับในสังคมนั้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมสามารถไปได้ทุกที่ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคน

^{๘๘} นิยพรรณ วรรณศิริวัฒน์, ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม, ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรม (ศาลแขวงพระนครเหนือ), ๒๕๔๐, หน้า ๔-๖.

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปได้ทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ และในที่มนุษย์สามารถเดินทางไปถึง โดยที่คนสามารถสร้างวัฒนธรรมได้ทุกที่ไม่จำเป็นต้องกระจายในรูปแบบวงกลม^{๘๙}

อมรา พงศาพิชญ์^{๙๐} กล่าวว่า การยืมวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรมจากสังคมข้างเคียงเป็นผลจากการที่วัฒนธรรมแพร่กระจายออกไป วัฒนธรรมในสังคม ก เริ่มขยายอิทธิพลไปยังสังคม ข และ ค ตามลำดับ ในระยะแรกสมาชิกของสังคม ข และสังคม ค จะรับวัฒนธรรมสังคม ก โดยการหยิบบีม แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปนานๆ เข้าอาจรับเอาเป็นของตัวเองโดยถาวร หมายความว่าได้เกิดการกระจายทางวัฒนธรรมจากจุดเริ่มต้นในสังคมหนึ่ง ไปยังสังคมอื่นๆ การกระจายทางวัฒนธรรมนี้อาจเกิดขึ้นได้จากหลายๆ จุด ที่เห็นได้ชัดก็คือวัฒนธรรมของชาวยุโรป ซึ่งระยะแรกจะมีวัฒนธรรมแองโกล วัฒนธรรมเยอรมัน วัฒนธรรมฝรั่งเศส เมื่อเกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมเหล่านี้ออกไป วัฒนธรรมของประเทศกลุ่มนี้คล้ายคลึงกัน เรียกว่า วัฒนธรรมตะวันตก

สรุปได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นและเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของมนุษย์ นำความเชื่อทางวัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ หรือการแลกเปลี่ยนค้าขายทำให้วัฒนธรรมเกิดการหลั่งไหล และผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน จนเป็นวัฒนธรรมที่ยอมรับทางสังคม เป็นการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากที่หนึ่งไปสู่อีกแหล่งในลักษณะวัฒนธรรมที่เจริญหรือมีพลังมากกว่าแพร่ไปสู่วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าหรืออ่อนแอกว่า ทั้งนี้การที่สังคมใดจะสามารถรับเอาวัฒนธรรมอื่นได้มากน้อยหรือรวดเร็วเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทความเข้มแข็งภายในของวัฒนธรรมนั่นเอง ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้วิจัยอธิบายปัจจัยและรูปแบบของการส่งผ่านวัฒนธรรมทางความเชื่อจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่งได้

๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

๒.๗.๑ ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยว หมายถึง การจัดกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้อธิบายศัพท์ "การท่องเที่ยว" (Tourism) ไว้ว่า เป็นคำที่มีความหมายค่อนข้าง กว้างขวางเพราะไม่ได้หมาย

^{๘๙} นิยพรรณ วรณศิริผลวัฒน์, ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม, หน้า ๔.

^{๙๐} อมรา พงศาพิชญ์, อุทัย ดุลยเกษม(บรรณาธิการ), คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), หน้า ๔๘.

เพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิง เริงรมย์ดังที่คนส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องนับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้นฉะนั้น ปรากฏการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในปัจจุบันจึงเป็นกิจกรรมรายใหญ่ที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีผู้กล่าวว่า ธุรกิจท่องเที่ยวในทุกวันนี้ เป็นธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลกหากเทียบกับธุรกิจอื่นๆ ด้วยกัน^{๙๑}

๒.๗.๒ ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี ๙ ประการด้วยกัน^{๙๒} คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักไม่ให้เกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่ง วิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

๖) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องเป็นการท่องเที่ยว ในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่และความสะอาดของพื้นที่ โดยการยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกิน

^{๙๑} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖.

^{๙๒} ยุวดี นิรัตน์ตระกูล, ECOTOURISM การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, จุลสารการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๙), หน้า ๒.

ขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักว่าป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวดเพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ^{๙๓}

๒.๗.๓ ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวด้วย เราอาจแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็นประเภทย่อยได้ ๕ ประเภท^{๙๔} คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๒) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๓) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๔) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและ

^{๙๓} ยวดี นิรัตน์ตระกูล, ECOTOURISM การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, หน้า ๒.

^{๙๔} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๑๕-๑๖.

ประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการรักษาสมดุลทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว^{๙๕}

๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร และการฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการรักษาสมดุลทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว^{๙๖}

๒.๗.๔ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ ๖ ด้าน ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว^{๙๗} มีดังนี้

๑) องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ๑๐ ประการ ได้แก่

- (๑) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- (๒) โบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานต่างๆ
- (๓) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง รวมทั้งซากปรักหักพัง

(๔) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และงานแกะสลัก

(๕) ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

(๖) ดนตรี การแสดง มหรสพต่างๆ

(๗) ภาษาและวรรณกรรม

(๘) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

(๙) ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ และ

(๑๐) ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่นำเข้ามาใช้ในการประชาสัมพันธ์และนำเสนอ เพื่อจูงใจ ที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒) องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓) องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่

^{๙๕} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๙๗} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง มหาชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘-๒๐.

ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพื่อที่จะได้ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔) องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖) องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม^{๙๘}

๒.๗.๕ แนวคิดทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ศิริ ฮามสุโพธิ์^{๙๙} ได้อธิบายถึง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัส และการเข้าร่วมใช้วิถีชีวิตแบบเก่าๆ ที่กำลังจะสูญหายไปบางท้องถิ่น เพื่อให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงประวัติความเป็นมา การดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของตน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมประเพณี และงานเทศกาลต่างๆ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวสวน และชาวนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ ถือเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากเข้าไปชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อศึกษาหาความรู้ และพักผ่อนหย่อนใจส่วนนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่แสดงออกมาด้วยความสนใจ คือ ชอบเที่ยวชมเมืองโบราณ อาจจะเดินชมเมือง หรือนั่งรถเที่ยวชมตามเส้นทางสายจร และผ่านบริเวณสำคัญของเมือง เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคน การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน หรือการเข้าไปชมการละเล่นพื้นเมือง ไปชมกระบวนการงานเทศกาล อาจจะเป็นการจัดแบบถาวรหรือจัดเป็นครั้งคราวเป็น สิ่งที่สร้างความสนใจให้นักท่องเที่ยวอยากเข้าไปชม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๐๐} ได้กล่าวถึง หลักการของการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมไว้ประกอบด้วย ๔ ประการคือ

๑) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า

^{๙๘} ขาญวิทย์ เกษตรศิริ, วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้า ๑๘-๒๐.

^{๙๙} ศิริ ฮามสุโพธิ์, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โอเอสพรี้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๓). หน้า ๖๓, อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล, กรองจิต วงศ์สุวรรณ และคนอื่น ๆ, ๒๕๔๐, หน้า ๔๒.

^{๑๐๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๖-๖๒.

ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้นักท่องเที่ยว ในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตน และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก และการขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วยนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอยู่ ๔ ประการคือ

(๔.๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะ ที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

(๔.๒) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะ ที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด

(๔.๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ต้องการศึกษาค้นคว้าความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

(๔.๔) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม^{๑๐๑}

(๔.๕) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

(๔.๖) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริเวณท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

(๔.๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้

^{๑๐๑} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๕๗.

นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ อีกโดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(๔.๘) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถการรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

(๔.๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกัน รักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ^{๓๐๒}

๒.๗.๖ แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยปกป้องและรักษาโอกาสให้กับคนในรุ่นต่อไป ในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งหมดที่จะสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในขณะที่จะสามารถดำรงรักษาเนื้อหาทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเกี่ยวพัน และระบบต่างๆ ที่เกี่ยวพันชีวิต พืช สัตว์ และมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งจากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถเป็นหลักการได้ ๕ ข้อ^{๓๐๓} คือ

๑) ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทรัพยากรอื่นๆ ในการท่องเที่ยว จะต้องได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต โดยจะยังสามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่สังคมปัจจุบันได้

๒) จะต้องมีการวางแผน และจัดการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

๓) คุณภาพของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยภาพรวมจะยังคงได้รับการรักษาไว้ได้ และปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ เมื่อจำเป็นที่จะต้องจัดทำ

๔) จะต้องรักษาระดับความพึงพอใจ ของนักท่องเที่ยวเอาไว้ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะยังสามารถรักษาความเป็นที่นิยมอยู่ได้ และสามารถทำการตลาดต่อไปได้

๕) ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวจะต้องแผ่หรือกระจายไปในทุกภาคส่วนของสังคม หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีหลักเกณฑ์ดังนี้

- (๑) การมีส่วนร่วมของชุมชน
- (๒) ความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- (๓) การสร้างโอกาสการจ้างงานที่มีคุณภาพ
- (๔) การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว
- (๕) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

^{๓๐๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๕๗.

^{๓๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

- (๖) การวางแผนระยะยาว
 - (๗) ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
 - (๘) ความสอดคล้องกันระหว่างแผนการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาด้านต่างๆ
 - (๙) ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ
 - (๑๐) การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ
 - (๑๑) การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว
 - (๑๒) การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบ
 - (๑๓) การเน้นผลประโยชน์ชุมชน คุณค่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
 - (๑๔) การพัฒนาคน การศึกษาและหลักสูตรต่างๆ
 - (๑๕) การเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่
 - (๑๖) การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร
 - (๑๗) การดำรงรักษาทรัพยากรมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ^{๑๐๔}
 - (๑๘) การทำการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ ๑๐ ประการ ดังนี้
- ๑) อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (using resource sustainable) หมายถึง การที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และผู้ที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยว ต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมทั้งมรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัด โดยคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าคุณภาพของธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (reducing over-consumption and waste)
 - ๒) ลดการบริโภค และใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing overconsumption and waste)
 - ๓) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (maintain diversity)
 - ๔) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (integrating tourism into planning)
 - ๕) นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (supporting local economy)
 - ๖) การมีส่วนร่วม โดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (involving local communities)
 - ๗) มีการประชุมกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (consulting stakeholders and the public)
 - ๘) การพัฒนาบุคลากร (training staff)

^{๑๐๔} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ, หน้า ๕๙.

๙) การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว (marketing tourism responsibly)

๑๐) ประเมินผล ตรวจสอบและวิจัย (undertaking research) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีแนวความคิดที่มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (paradigm shift) ที่เปลี่ยนจากสังคมบริโภคนิยมสู่ยุคสมัยสังคมเป็นใหญ่ ขอบเขตของการพัฒนา จึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนา การท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) นั่นคือ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยการปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกคนในประเทศ สามัญสำนึกเป็นจุดเริ่มต้นของ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก^{๑๐๕}

ความสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมจะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงอยู่บนโลกได้อย่างยาวนาน เมื่อทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่เกิดความเสื่อมโทรม และสามารถอำนวยประโยชน์ต่อบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีแล้ว การท่องเที่ยวก็จะเกิดความยั่งยืนในที่สุด นั่นคือ กิจกรรมการท่องเที่ยว จะต้องสามารถดำรงอยู่ได้โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ยังคงสามารถรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ ไม่เสื่อมคลายตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนชนบทธรรมนิยมประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว ประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ได้ ทั้งนี้ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรมจะต้องไม่มี หรือน้อยที่สุด มีเพียงการจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้^{๑๐๖}

๒.๗.๗ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา^{๑๐๗} ได้เสนอแนวคิด ๖ ข้อ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมีความชัดเจนในการมองเห็นคุณค่าของชุมชนดังปรากฏในแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย ดังนี้

๑) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของคนไทยซึ่งไม่คำนึงการแข่งขันระหว่างปัจเจกชน

^{๑๐๕} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ, หน้า ๕๙.

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒-๖๓.

^{๑๐๗} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓.

- ๒) ปลุกจิตสำนึกแบบชุมชนในด้านความรัก ความสามัคคี ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น
- ๓) กระบวนการผลิตซ้ำจิตสำนึกชุมชนไทยผ่านปัญญาชนของท้องถิ่น นักวิชาการในเมือง นักพัฒนา และผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนต่อไป
- ๔) กลุ่มชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อให้มีอำนาจต่อรอง กับองค์กรภายนอก
- ๕) การประสานวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๖) ความสัมพันธ์ และใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยช่วยกันอนุรักษ์ปกป้องธรรมชาติ เพื่อคง ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนมีความหมาย ในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นโดยอาศัย ความรู้และภูมิปัญญา ที่สั่งสมกันมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และการพัฒนาชีวิตรวมถึงการปฏิเสธ อำนาจของรัฐ และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จะเข้ามาครอบงำทางความคิด ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของ ชุมชน แนวคิดวัฒนธรรมของชุมชนของฉัตรทิพย์ นาถสุภา^{๑๐๘} ให้ความสำคัญว่า ชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้แม้จะถูกแรงกระแทกจากภายนอก ทั้งนี้ เป็นผลมาจาก

๑) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสมาชิกใน ชุมชนทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากัน

๒) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

๓) ลักษณะพิเศษของรัฐศักดินาไม่เข้าใจ และได้เข้าไปจัดการกระบวนการผลิต ในระดับ หมู่บ้าน โดยการบริหารการปกครองในอดีตให้ความสำคัญเพียงหมู่บ้านทำหน้าที่ส่งส่วยให้ตาม ที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดำรงอยู่ ระบบรวมในทรัพย์สินคือเป็นหัวใจของ ชุมชน

๒.๘ ข้อมูลจังหวัดพะเยา

ในประเด็นนี้ จะได้นำเสนอ ประวัติศาสตร์เมืองพะเยา สัญลักษณ์ประจำจังหวัด สภาพ ทั่วไป ที่ตั้งและอาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ การปกครอง ผลิตภัณฑ์ทาง การเกษตร และแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

๒.๘.๑ ประวัติศาสตร์เมืองพะเยา

เมืองพะเยาเป็นเมืองสำคัญที่ตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยาและบนที่ราบหุบเขาขนาดใหญ่ ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองพะเยา อำเภอแม่ใจ และอำเภอดอกคำใต้ หุบเขานี้มีเทือกเขาดอยหลวง ดอยขุนแม่สุก ดอนขุนแม่ต๋า ขนาบอยู่ทางทิศตะวันตก กับดอยแม่ชี ดอยขุนแม่ณะ ดอยกัวแก้ว อยู่ทางตะวันออก ทางด้านใต้มีเทือกเขาดอนโตน ดอยร่อง ส่วนทางด้าน

^{๑๐๘} ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน, หน้า ๒๔.

ทิศเหนือมีเทือกเขาตอนด้วน ตอนหลักล้าน ทอดตัวในแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ ผ่านลงมากลางหุบเขา แบ่งพื้นที่ราบตอนเหนือของหุบเขาออกเป็น ๒ ส่วน คือ ที่ราบทางตะวันตก ซึ่งจะแผ่ยาวขึ้นไปทางทิศเหนือติดต่อกับที่ราบในเขตอำเภอเมืองพาน จังหวัดพะเยา มีเส้นทางหลวงสายลำปาง-เชียงราย ตัดผ่านไปตามที่ราบนี้ ส่วนที่ราบด้านตะวันออกของดอยหลักล้านจะแผ่เป็นแนวไปทางตะวันออกเฉียงเหนือตามลำน้ำแม่อิงไปจนจรดเทือกเขาดอยกิ่วแก้วและดอยขุนแม่ณะ^{๑๐๙}

บริเวณที่ราบหุบเขาของเมืองพะเยา นอกจากจะมีอาณาเขตกว้างขวางแล้ว ยังมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์คือกว๊านพะเยาซึ่งรับน้ำจากลำห้วยต่าง ๆ ที่มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาโดยรอบ ตัวกว๊านตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของที่ราบคือปลายดอยด้วน จึงเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์และมีชัยภูมิที่เหมาะสมในการสร้างบ้านแปงเมือง

(๑) เมืองพะเยาครั้งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรกุหมายาว

ตามตำนานเมืองพะเยาแต่เดิมมีชื่อเรียกในตำนานกว่า “กุหมายาว” อันเป็นที่มาของชื่อเมืองกุหมายาว และได้เปลี่ยนมาเป็นเมืองพะเยา ประวัติของเมืองพะเยามีปรากฏอยู่ในเอกสารตำนานที่กล่าวว่า ขุนจอมธรรมผู้เป็นโอรสองค์หนึ่งของกษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนซึ่งอยู่ในสายวงศ์ลาวจักราช ได้แยกตัวมาตั้งหลักแหล่งแห่งใหม่ที่กุหมายาวหรือปลายดอยด้วน และสร้างเมืองพะเยาขึ้นปกครองตนเองเป็นแคว้นอิสระแต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเมืองหิรัญนครเงินยาง เมืองกุหมายาวที่ถูกสร้างครั้งนั้นปรากฏละเอียดในตำนานว่า สร้างยาวไปตามกว๊านพะเยา ตัวเมืองกว้าง ๑,๐๐๐ วา ยาว ๑,๑๐๐ วา คูเมืองกว้าง ๗ วา มีประตูเมือง ๘ ประตู แต่ไม่ทราบว่ามีเมืองดังกล่าวตั้งอยู่ในตำแหน่งใด เนื่องจากที่บริเวณปลายดอยด้วนและริมกว๊านพะเยานั้น จะมีร่องรอยของเมืองโบราณอยู่ในอาณาบริเวณใกล้เคียงกันถึง ๕ แห่ง

ในตำนานเมืองพะเยา ได้กล่าวถึงวีรบุรุษที่สำคัญคนหนึ่ง คือ ขุนเจืองโอรสของขุนจอมธรรม เป็นกษัตริย์ที่ทรงอิทธิพลมาก ทรงทำสงครามเอาชนะชนะบ้านเมืองต่าง ๆ ในดินแดนใกล้เคียงและขยายอิทธิพลออกไปในคาบสมุทรอินโดจีนด้วย จนเรื่องราวของขุนเจืองเป็นที่ได้รับการยกย่องอ้างอิงว่าเป็นวีรบุรุษของบ้านเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคแถบนี้^{๑๑๐}

(๒) เมืองพะเยาครั้งหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา

ในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งอาณาจักรล้านนา แคว้นพะเยาจึงยังคงความเป็นอิสระอยู่ได้ในระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ จึงได้ถูกผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา มีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับเมืองพะเยาอย่างหนึ่งคือ ในช่วงระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นพุทธศตวรรษ ๒๑ นั้น ล้านนาได้เกิดศึกสงครามกับกรุงศรีอยุธยาเพื่อแย่งดินแดนแคว้นสุโขทัย ซึ่งครั้งนั้นพระยษัทธิระเจ้านายในราชวงศ์พระร่วงผู้ครองเมืองพิษณุโลก ได้เกิดความขัดแย้งกับพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา จึงได้อพยพครอบครัวมาอยู่ข้างฝ่ายพระเจ้าติโลก

^{๑๐๙} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนาสิ่งแวดลอมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยองค์กรการคำครุสภา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งอรุณพัลลภซึ่งจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔.

^{๑๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

ราช กษัตริย์ล้านนาเมืองเชียงใหม่ และได้ช่วยราชการสงครามทำประโยชน์ให้แก่ฝ่ายล้านนาเป็นอย่างมาก พระเจ้าติโลกราชจึงพระราชทานเมืองพะเยาให้พระยาศรีธรรมะเป็นเจ้าเมือง หรืออีกนามหนึ่งว่าพระเมืองแก้ว ในระหว่างที่พระยาศรีธรรมะปกครองอยู่นั้นได้เป็นผู้นำเอาแบบแผนของงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัยเข้ามาอยู่ในศิลปะเมืองพะเยาเป็นอันมาก เชื่อกันว่าพระพุทธรูปสลักหินทรายที่พบมากในเมืองพะเยาและบริเวณใกล้เคียงคงได้ปรากฏขึ้นในช่วงเวลานี้^{๑๑๑}

(๓) กว๊านพะเยา อาณาบริเวณสำคัญแห่งหนึ่งในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ล้านนาอันเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลของพระเจ้าติโลกราชวีรบุรุษในดินแดนล้านนาผู้มีคุณูปการสำคัญทางพุทธศาสนา

พระเจ้าติโลกราชเป็น กษัตริย์ลำดับที่ ๑๐ ของราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๑๙๙๕-๒๐๓๐) มีพระนามเดิมว่า ท้าวลก เป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๖ ของพระญาสามฝั่งแกนกับพระนาง มีพี่น้องต่างพระราชมารดา รวม ๑๐ คน ครั้นต่อมาพระเจ้าติโลกราชปราบดาภิเษกเป็น กษัตริย์ครองเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๑๙๘๖เมื่ออายุได้ ๓๔ พรรษา ซึ่งตรงกับสมัยที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงครองกรุงศรีอยุธยา

พระเจ้าติโลกราชโดยเกี่ยวเนื่องตรงทั้งด้านการเมืองการปกครอง ตลอดจนการสร้างบ้านแปงเมืองโดยใช้พุทธศาสนาเป็นปรัชญาในการสร้างดินแดนล้านนาเป็นที่รุ่งเรืองด้านพุทธศาสนาและวิทยาการ ซึ่งถือได้ว่าพระเจ้าติโลกราชเป็นผู้มีคุณูปการต่อพุทธศาสนาในล้านนาเป็นอย่างมาก โดยเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ ทรงสังคายนาพระไตรปิฎกโดยมีพระธรรมทินมหาเถระเจ้าอาวาสวัดป่าตาลเป็นประธาน กระทำ ณ วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๐๒๑^{๑๑๒}

การทำสังคายนาในครั้งนี้ ๘ นี้ก็เพื่อที่จะขจัดปัญหา ข้อขัดแย้งในระหว่างสงฆ์ ๒ สำนัก ระหว่างนิกายลังกาเก่าสายอุทุมพรเทวี (นิกายสำนักสวนดอก) และนิกายลังกาใหม่ (นิกายป่าแดง) เพราะในช่วงนี้การแตกแยกในระหว่างคณะสงฆ์เป็นไปอย่างรุนแรง สงฆ์ทั้งสองสำนักไม่ยอมทำสังฆกรรมร่วมกัน และพระเจ้าติโลกราชเองก็ทรงสนับสนุนสงฆ์นิกายลังกาใหม่อย่างเห็นได้ชัด การทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นการแก้ไขให้พระสงฆ์ร่วมกัน ด้วยพระเจ้าติโลกราชได้ทรงเชิญพระภิกษุจากทุกวัด ทั้งสองสำนักมาร่วมกันที่วัดโพธาราม อันเป็นที่ชาญตลาดเพราะเป็นวัดที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นใหม่แทนที่จะกระทำในวัดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยมีพระองค์เองเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ และพระธรรมพินเจ้าอาวาสวัดป่าตาลผู้เจนจัดในพระบาลี และเป็นผู้ที่เป็นกลางในหมู่ภิกษุ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์

นอกจากนี้การทำสังคายนาพระไตรปิฎก ยังเป็นการทำให้พุทธศาสนาในเชียงใหม่เป็นที่นับถือเลื่องลือไปถึงอาณาจักรอื่น ๆ ด้วย พระนัับเป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก และนับเป็นครั้งแรกของดินแดนแคว้นนี้ เนื่องจากที่ทำมาแล้ว ๗ ครั้ง ประเทศอินเดีย และลังกาชื่อเสียง

^{๑๑๑} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนาสิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยองค์การการค้าคุรุสภา, หน้า ๖๔.

^{๑๑๒} พระธรรมวิมลโมลี, พระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา, (พะเยา : นครนิวส์การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๗๙-๘๒.

เกียรติคุณของพระองค์ในฐานะเป็นองค์ธรรมราชาศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่ ทำให้พระองค์เป็นที่เชื่อถือของบรรดาเมืองใหญ่น้อย และเป็นสิ่งหนึ่งทำให้อาณาจักรเชียงใหม่ในสมัยของพระองค์ เจริญรุ่งเรือง และเข้มแข็งมาก เป็นที่เกรงกลัว ของอาณาจักรอื่น ๆ แม้แต่สุโขทัย และอยุธยาเอง^{๑๑๓}

ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเมืองพะเยาเป็นเมืองหน้าด่านด้านทิศตะวันออกที่สำคัญของอาณาจักรล้านนา ขอบเขตครอบคลุมถึงเมืองแพร่ เมืองงาวและเมืองน่าน โดยครั้งนี้พระยาอุธิษฐิระครองเมืองพะเยานี้ได้มีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่งในพะเยา เช่น วัดป่าแดงหลวงดอนไชย ที่สร้างภายใต้สำนักสงฆ์นิกายป่าแดงที่มีผู้อุปถัมภ์คือพระเจ้าติโลกราช อันเป็นที่ประดิษฐานพระแก่นจันทร์ พระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพของชาวล้านนา ซึ่งต่อมาพระเจ้าติโลกราชโปรดให้ประดิษฐานไว้ ณ วัดอโศการามวิหาร ในเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้พบหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดีได้พบจารึกสำคัญมากมายที่กล่าวถึง กลุ่มวัดร้างต่าง ๆ ที่จมน้ำในบริเวณกลางกว๊านในปัจจุบัน ซึ่งรวมถึง “วัดติโลกอาราม” ที่ข้อความจารึกสะท้อนถึงความสัมพันธ์อิทธิพลของพระเจ้าติโลกราชที่มีต่อพระยาอุธิษฐิระผู้ครองดินแดนเมืองพะเยาในขณะนั้น โดยพระเจ้าติโลกราชทรงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตั้งสังฆารามที่หนองเต่าหรือ ณ บริเวณกลางกว๊านในปัจจุบัน โดยหมายมั่นต่อความเชื่อถึงความเป็นพุทธศาสนาอันบริสุทธิ์ เป็นนัยยะอันมีที่มาโดยมีข้อความในหลักจารึกในกว๊านที่กล่าวถึง “พุทธภูมิพิสุทธ์” สามารถนำไปสู่การตีความได้ว่า สังฆารามในบริเวณหนองน้ำ หรือกว๊านนี้เสมือนดินแดนพุทธศาสนาอันบริสุทธิ์ตามพระประสงค์ของพระเจ้าติโลกราช^{๑๑๔}

(๔) พะเยาครั้งเป็นเมืองขึ้นของพม่า

ในระยะแรกที่ล้านนาตกเป็นขอบขันฑสีมาของพม่า พม่าได้ให้เชื้อสายของพระเจ้าแผ่นดินหรือขุนนางในดินแดนนั้น เป็นผู้ครองเมืองภายใต้อำนาจของขุนนางพม่า จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๑๒๑ เมืองเชียงใหม่ศูนย์กลางอำนาจดินแดนล้านนาในยุคนั้นและดินแดนล้านนาโดยรอบที่เป็นเมืองขึ้นก็อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของกรุงหงสาวดีโดยสมบูรณ์

ปลายแผ่นดินราชวงศ์ตองอู การเมืองภายในของพม่าระส่ำระสายจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองของกลุ่มเครือญาติผู้ปกครองเมืองแปร อังวะ ตองอู และนยอญาน

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พม่าในดินแดนล้านนาอ่อนกำลังลง จากการทำสงครามขับไล่ดินแดนของชาวล้านนา ไปมาสะแซ่งพะเยาขุนนางพม่าผู้ครองเมืองพะเยาจึงหนีไปตั้งมั่นที่เชียงแสน พระเจ้าอังวะโปรดให้พม่าใช้เมืองเสียงแสนเป็นที่ตั้งของพม่าในอาณาจักรล้านนา โดยในครั้งนั้นผู้ปกครองเมืองเชียงแสนได้รับอำนาจให้กำลังดูแลเมืองแพร่ น่าน พะเยา ลำปาง เมืองฝาง เมืองสาด และเมืองเชียงของ

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๗ ท้าของพระยาวิชระ-ปราการและพระยาจำบ้าน ร่วมกับกรุงธนบุรีเข้าขับไล่พม่าที่ตั้งอยู่ในเมืองเชียงใหม่แพร่ น่านและนครลำปางได้สำเร็จ ส่วนเมืองเชียงแสน เชียงราย เมืองเทิง และเมืองลอยังคังมีพม่าตั้งมั่นอยู่ ดังนั้นศิลปวัฒนธรรม ศิลปะสถาปัตยกรรมแบบ

^{๑๑๓} พระธรรมวิมลโมลี, พระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา, หน้า ๘๐.

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

พม่าจึงเข้ามาสู่ในดินแดนล้านนารวมถึงเมืองพะเยาเอง ก็เป็นไปในช่วงเวลาดังกล่าวที่พม่าเข้ามามีบทบาทนี้^{๑๑๕}

(๕) พะเยาเมื่อครั้งเป็นเมืองขึ้นของกรุงรัตนโกสินทร์

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมืองพะเยาได้เข้าสู่ความเสื่อมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ พระเจ้าอังวะได้มอบให้อะแซหุ่นกี้เป็นแม่ทัพ ยกกองทัพใหญ่ขึ้นมาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ เช่น เมืองฝาง เมืองเชียงราย และเมืองพะเยา เป็นเหตุให้ประชาชนชาวเมืองพะเยาแตกตื่นตกใจพากันอพยพหนีไปอยู่เมืองนครลำปาง จึงทำให้เมืองพะเยากลายเป็นเมืองร้างไปเป็นเวลาถึง ๕๖ ปีกว่าจะเริ่มเข้าสู่ช่วงเวลาการฟื้นฟูเมืองพะเยา ซึ่งก่อนหน้านั้นต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๔๗ ได้ขับไล่พม่าออกไปได้จากดินแดน โดยหัวเมืองล้านนาไทยทั้งมวลขึ้นตรงกับกรุงรัตนโกสินทร์นับแต่นั้นมา

จนกระทั่งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖ จึงได้มีการฟื้นฟูเมืองพะเยาขึ้น โดยพระยาอุปราชมหาวงศ์เมืองเชียงใหม่กับพระยานครลำปางน้อยอินทร์ได้ลงไปเฝ้าทูลละอองพระบาทพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลขอพระราชทานตั้งเมืองงาวและเมืองพะเยาขึ้นเป็นเมืองขึ้นตรงต่อเมืองนครลำปาง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งนายพุทธรังค์ น้อยคนที่หนึ่งของพระยานครลำปางน้อยอินทร์ เป็นที่พระยาประเทศอุดรทิศ เจ้าผู้ครองเมืองพะเยา ในการตั้งเมืองพะเยาครั้งนั้นพระยาประเทศอุดรทิศได้แบ่งครอบครัวชาวเมืองนครลำปางส่วนหนึ่งและลูกหลานชาวเมืองพะเยาที่อพยพหนีภัยพม่ามาอยู่เมืองนครลำปางเมือง ๕๖ ปีมาแล้ว ให้กลับไปช่วยเป็นกำลังก่อตั้งฟื้นฟูเมืองพะเยา ตลอดจนสัมภาระทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมทางเชิงช่างในงานสถาปัตยกรรม ที่จำเป็นต่อการสร้างบ้านแปงเมืองก็ย่อมมีการรับเข้าโอนถ่ายมาจากเมืองนครลำปางเข้ามาร่วมผนวกกับธรรมเนียมเชิงช่างงานในพื้นที่เมืองพะเยาเอง

เมืองพะเยาเสื่อมลงอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๔๔๕ เกิดกบฏเงี้ยวที่เมืองแพร่และลุกลามไปยังเมืองนครลำปางและเมืองพะเยา แม้ภายหลังปราบกบฏได้สำเร็จ แต่ชาวเมืองทั้งหลายต่างตกอยู่ในความหวาดกลัวและไร้กำลังทรัพยากรฟื้นฟูเมืองจึงพากันรื้อเอาอิฐจากโบราณสถาน วัดต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบเมืองพะเยามาเป็นทุนทรัพยากรซ่อมแซมกำแพงเมืองในสภาพปรักหักพัง ทำให้ศิลปสถาปัตยกรรมพะเยาที่เคยรุ่งเรืองอย่างมากได้ถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมากในช่วงเวลานั้น

หลังจากนั้นบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ เมืองพะเยาถูกปรับเปลี่ยนฐานะจากเมือง เป็นจังหวัดบริเวณพะเยา และใน พ.ศ. ๒๔๔๘ มีฐานะเป็นอำเภอเมืองพะเยา มีเจ้าพระยาอุปราชมหายศีสิตสาร เป็นเจ้าเมือง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้ยุบอำเภอเมืองพะเยาเป็นอำเภอพะเยา ขึ้นอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงราย และในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๐ ได้รับการยกฐานะอำเภอเมืองพะเยาเป็น จังหวัดพะเยา ตัวเมืองพะเยาได้รับการพัฒนาตลอดเรื่อยมาจนเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดพะเยาในทุกวันนี้^{๑๑๖}

^{๑๑๕} สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ, เมืองพะเยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๙

^{๑๑๖} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนาสิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยองค์การการค้าคุรุสภา, หน้า ๖๕.

(๖) ความสัมพันธ์ของเมืองพะเยากับพระเจ้าติโลกราชในอดีต

ร่องรอยเมืองโบราณหลายแห่งที่ปรากฏอยู่บริเวณโดยรอบกว๊านพะเยา น่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองพะเยาในระยะเวลาต่าง ๆ กัน เมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดนั้นเชื่อกันว่าอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอิงทางด้านทิศตะวันตก และห่างจากกว๊านพะเยาหรือตัวเมืองพะเยาในปัจจุบัน ออกมาทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓ กิโลเมตร อยู่ในเขตบ้านหนองหวี ตำบลท่าวังทอง เรียกว่า เวียงปู่ล้าม ร่องรอยคูน้ำคันดินที่ปรากฏในบริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นเมืองแฝดที่อยู่ชิดกัน โดยเมืองหนึ่งมีรูปร่างกลมและมีขนาดเล็กชื่อเวียงหนองหวี ส่วนอีกเมืองหนึ่งจะมีลักษณะเกือบเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะลาดเท ซึ่งมีด้านทิศตะวันตกเป็นที่ลาดสูงเชิงเขาแล้วลาดเทลงมาทางทิศตะวันออกที่เป็นแม่น้ำอิง เชื่อกันว่ากลุ่มเมืองโบราณดังกล่าวนี้ จะเป็นเมืองพะเยารุ่นเก่าที่มีอยู่มาก่อนที่ขุนจอมธรรมจะมาสร้างเมืองภูเกียมยาว^{๑๓๗} แต่จากหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดีสามารถทำให้สามารถกำหนดอายุเวียงปู่ล้ามนี้อยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และนอกจากนี้ยังได้พบศิลาจารึกที่กล่าวถึงชื่อวัด “อารามป่าน้อย” ในเวียงนี้ อาจเป็นไปได้ว่าเวียงนี้เป็นที่ตั้งเฉพาะของวัดป่าสายอรัญวาสีที่อยู่นอกเขตการอยู่อาศัยแบบชุมชนแบบเวียงทั่วไป ด้วยการขุดคูน้ำคันดินล้อมรอบเพื่อกำหนดเขตสังฆกรรม ตามคติในศาสนา ที่แพร่หลายในช่วง พุทธศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งคาบเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลยุคสมัยของพระเจ้าติโลกราช

เวียงท่าวังทอง เมืองโบราณรูปน้ำเต้าเป็นเมืองโบราณอีกแห่งที่ตั้งอยู่ใกล้กว๊านพะเยาทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และริมฝั่งแม่น้ำอิงทางด้านทิศตะวันตก ลักษณะของคูน้ำคันดินเป็นการขุดคูให้ลึกตรงกลางแล้วนำดินขึ้นมาถมทั้งสองข้างเป็นคันดินสูง และรูปร่างของเมืองคดเคี้ยวมีลักษณะคล้ายผลน้ำเต้า ประวัติเมืองแห่งนี้ปรากฏในตำนานว่า สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งอยู่ในสมัยล้านนายุคทอง ภายในเมืองแห่งนี้ได้พบโบราณศิลปวัตถุและศิลาจารึกที่บางหลักบอกเวลาที่สร้างไว้ด้วย ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นหลักฐานที่ช่วยยืนยันว่าเมืองดังกล่าวจะมีอายุอยู่ในสมัยล้านนานับตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้นมา

สำหรับเมืองพะเยาหรือ เวียงพะเยา เป็นเวียงที่มีขนาดใหญ่ และมีสภาพพื้นที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนใหญ่ เมื่อเทียบกับเวียงอื่น ๆ เพราะเป็นที่ราบลุ่มใกล้แหล่งน้ำอันอุดมสมบูรณ์ และตั้งอยู่ตรงจุดศูนย์กลางคมนาคมของหุบเขานี้ ลักษณะนี้ยังคงปรากฏชัดเจนอยู่อันเป็นที่ตั้งในปัจจุบันนี้ เวียงพะเยาเป็นเมืองที่ได้รับการบูรณะฟื้นฟูใน พ.ศ. ๒๓๘๖ หลังจากที่เมืองพะเยาร้างไปเป็นเวลานาน โดยได้มาบูรณะฟื้นฟูในบริเวณที่เป็นเมืองร้างมาก่อนเชื่อกันว่าจะเป็นเมืองที่ขุนจอมธรรมมาสร้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ หรือก่อนสมัยล้านนา ร่องรอยของเมืองพะเยาที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้ ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของกว๊านพะเยา มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมโดยมีคูเมืองกำแพงเมือง เพียงสามด้านคือ ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ ส่วนด้านทิศตะวันตกติดกับกว๊านพะเยาจึงใช้กว๊านพะเยาเป็นปราการธรรมชาติเดิมที่กำแพงเมืองคงเป็นกำแพงดิน เมื่อพระยาประเทศอุตรทิศได้เป็นเจ้าเมืองพะเยาแล้วจึงได้บูรณะฟื้นฟูสร้างกำแพงเมืองก่ออิฐขึ้นทับไปบนกำแพงดินเดิม เมืองพะเยาแห่งนี้ยังปรากฏหลักฐานว่ามีประตูเมืองอยู่รอบ ๆ จำนวน ๘ ประตู คือประตูชัย อยู่

^{๑๓๗} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนาสิ่งแวดลอมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยองค์กรการคำครุสภา, หน้า ๖๔.

ทางด้านทิศตะวันออก ประตูหอกลองอยู่ทางทิศเหนือ ประตูเหล็ก อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประตูท่าทาง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประตูสลิ กับประตูปราสาท อยู่ทางทิศใต้ และประตูแป้น กับประตูอ้อมป้อม อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

เมืองอีกแห่งหนึ่งที่อยู่ปลายดอยด้วน คือเวียงพระธาตุจอมทอง ตั้งอยู่บนเนินเขาพระธาตุจอมทอง ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของวัดศรีโคมคำหรือริมฝั่งกว๊านพะเยา ในระยะทางประมาณ ๖๐๐ เมตร รูปร่างของเมืองมีลักษณะ วงกลมที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบเนินเขาเตี้ย ๆ ชื่อว่า ดอยจอมทอง บนยอดเนินเขาภายในเมืองคือที่ตั้งวัดพระธาตุจอมทอง ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญและเป็นศรีของเมือง พะเยามาตั้งแต่โบราณ คูน้ำคันดินล้อมรอบพระธาตุแห่งนี้ คงเนื่องมาจากคตินที่สืมา ที่แพร่หลายไปทั่วล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ที่ร่วมสมัยในเวลาของพระเจ้าติโลกราชที่ทรงนับถือคติพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ใหม่อันมีคตินิยมพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับน้ำหรือการบวชกลางน้ำเพื่อใช้มุ่งเน้นความหมายของพุทธศาสนาอันบริสุทธิ์เป็นสำคัญ และเวียงนี้คงไม่ใช่ชุมชนโบราณสำหรับการอยู่อาศัยเนื่องด้วยพบการใช้สอยพื้นที่บริเวณที่เป็นป่าช้าของชุมชนชาวล้านนา พะเยาสำหรับชาวเวียงเมืองพะเยาซึ่งในปัจจุบันยังคงมีให้พบเห็นอยู่ ดังนั้นน่าจะเป็นขอบเขตเฉพาะปริมณฑลของพระธาตุหรือที่เรียกว่าเวียงพระธาตุนั่นเอง

นอกจากนี้บริเวณโอยรอบกว๊านพะเยาและใกล้เคียงยังมีร่องรอยของเมืองโบราณอีกหลายแห่ง เช่น เวียงต้อม เวียงแจะ เวียงห้าว เวียงจำไก่ และเวียงร้องคือ เป็นต้น ที่มีหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดีที่สามารถกำหนดอายุให้สัมพันธ์กับสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ยุคสมัยของพระเจ้าติโลกราช อันยุคทองของล้านนาทั้ง การเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา^{๑๑๘}

๒.๘.๒ สัญลักษณ์ประจำจังหวัด

(๑) ตราประจำจังหวัด : รูปพระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ

ภาพที่ ๓ : ตราประจำจังหวัดพะเยา

^{๑๑๘} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนาสิ่งแวดลอมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทยองค์กรการค้าคุรุสภา, หน้า ๖๘-๖๙.

(๒) ดอกไม้ประจำจังหวัด: ดอกสารภี

(๓) ต้นไม้ประจำจังหวัด: สารภีไทย (*Mammeasiamensis*)

(๔) คำขวัญประจำจังหวัด: กว๊านพะเยาแหล่งชีวิต ศักดิ์สิทธิ์พระเจ้าตนหลวง บวงสรวงพ่อขุนงำเมือง งามลือเลื่องดอยบุษราคัม^{๑๑๙}

๒.๘.๓ สภาพทั่วไป

ตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๗๓๕ กม. ลักษณะภูมิประเทศเป็น ป่าเขา ที่ราบสูง มีระดับความสูงตั้งแต่ ๓๐๐- ๑,๕๕๐ เมตรจากระดับน้ำทะเล นอกนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ลักษณะภูมิอากาศเนื่องจากมีป่าไม้และภูเขาล้อมรอบจึงทำให้อากาศหนาวมากในฤดูหนาวและอากาศไม่ร้อน จัดในฤดูร้อน มีเทือกเขาสำคัญ คือ เทือกเขาฝิปันน้ำ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน ๓ สาย คือ แม่น้ำอิง แม่น้ำยม และแม่น้ำลาว

๒.๘.๔ ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดชายแดน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีเขตระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๘ องศา ๔๔ ลิปดาเหนือ ถึง ๑๙ องศา ๔๔ ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก ถึง ๑๐๐ องศา ๔๐ ลิปดาตะวันออก โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดเขต อำเภอฟาน อำเภอป่าแดด อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดเขต อำเภองาว อำเภอลำปาง และ อำเภอสอง จ. แพร่

ทิศตะวันออก ติดเขต แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ อำเภอดงขี้เหล็ก อำเภอบ้านหลวง อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดเขต อำเภองาว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง^{๑๒๐}

๒.๘.๕ ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพะเยา เป็นที่เนินสูงและภูเขา มีระดับความสูงตั้งแต่ ๓๐๐-๑,๕๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล มีเทือกเขาอยู่ทางทิศตะวันตก ตะวันออก เฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้และตอนกลางของพื้นที่จังหวัด มีเนื้อที่ประมาณ ๖,๓๓๕.๐๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๓,๙๕๙,๔๑๒ ไร่ มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นลำดับที่ ๑๕ ของภาคเหนือ และมีพื้นที่ป่าไม้ (จากภาพถ่ายดาวเทียม ปี ๒๕๔๒) ประมาณ ๑,๕๐๓,๑๗๔ ไร่ หรือร้อยละ ๓๗.๙๖ ของพื้นที่จังหวัด สภาพเป็นป่าดงดิบและป่าไม้เบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก ไม้ประดู่ ไม้มะค่า ไม้ชิงชัน ไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้รัง ฯลฯ

^{๑๑๙} วิกิพีเดียสารานุกรมไทย, จังหวัดพะเยา, [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. [ม.ป.ป.], (วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

^{๑๒๐} มุมการจัดการความรู้ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย, จังหวัดพะเยา, เข้าถึงได้จาก : <http://www.phayao.go.th>, (วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

จังหวัดพะเยามีพื้นที่อยู่ทั้งในที่ลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำโขง คือ พื้นที่อำเภอเมือง อ.ดอกคำใต้ อ.จุน อ.ปง(บางส่วน) อ.เชียงคำ และ อ.แม่ใจ ส่วนที่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือ อ.ปง และ อ.เชียงม่วน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำยม

เทือกเขาที่สำคัญ ได้แก่ ดอยภูลังกา ดอยสันปันน้ำ ดอยแม่สูก ดอยขุนแม่แฝก ดอยขุนแม่ต้า ดอยขุนแม่ต๋อม^{๑๒๑}

๒.๘.๖ ลักษณะภูมิอากาศ

แบ่งออกได้เป็น ๓ ฤดู คือ

๑. ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือน มีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดในเดือน พฤษภาคม อุณหภูมิวัดได้ ๓๙.๕ องศา ซ.

๒. ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือน พฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม ฝนตกหนาแน่นในเดือน พฤษภาคม ฝนตกตลอดปีประมาณ ๑,๐๔๓.๙ มม. มีวันฝนตก ๑๐๑ วัน

๓. ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวจัดในเดือน พฤศจิกายน และ มกราคม อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ ๑๐.๘ องศา ซ.ในเดือนธันวาคม^{๑๒๒}

๒.๘.๗ การปกครอง

ประกอบด้วย ๙ อำเภอ คือ อ.เมืองพะเยา, อ.เชียงคำ, อ.เชียงม่วน, อ.ปง, อ.ดอกคำใต้, อ.จุน, อ.แม่ใจ, อ.ภูซาง และ อ.ภูกามยาว แบ่งเป็น ๖๘ ตำบล ๘๐๕ หมู่บ้าน ^{๑๒๓}

ภาพที่ ๔ : แผนที่อำเภอในจังหวัดพะเยา

^{๑๒๑} มุมการจัดการความรู้ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย, จังหวัดพะเยา, เข้าถึงได้จาก : <http://www.phayao.go.th>, (วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

^{๑๒๒} เรื่องเดียวกัน, (วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

^{๑๒๓} ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. "ข้อมูลการปกครอง." [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dopa.go.th>. [ม.ป.ป.]. (วันที่สืบค้น : ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

๒.๘.๘ ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

(๑) ข้าวหอมมะลิ

ข้าวหอมมะลิของจังหวัดพะเยาจัดอยู่ในสินค้าระดับ Premium Grade เพราะจะมีเพียงฤดูนาปีเท่านั้น จังหวัดพะเยามีดินดีที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก กล่าวคือ ดินเหนียวใกล้เชิงภูเขาไฟและเป็นดินจากภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว ทำให้ข้าวมีรวงแข็งแรง เมล็ดสมบูรณ์ใหญ่ยาว เมื่อสีข้าวแล้วจะได้ข้าวเมล็ดเรียวยาว ขาวเป็นมัน เมื่อหุงสุกแล้วจะเหนียวนุ่มกลิ่นหอมตามธรรมชาติคล้าย ๆ กับกลิ่นใบเตย แม้ทิ้งไว้นานก็ยังคงสภาพกลิ่นหอม หุงแล้วนุ่ม

(๒) ลำไย

ลำไยส่วนใหญ่ที่ปลูกในจังหวัดพะเยา คือ พันธุ์อีดอ ลักษณะผลใหญ่ รูปทรงแป้นเบี้ยว เนื้อหวานสีขาวชุ่มชื้นเหนียว รสหวาน มีปริมาณน้ำตาลประมาณร้อยละ ๑๘.๗ ผลจะแก่เร็วกว่าผลพันธุ์อื่น ต้นเดือนกรกฎาคมก็เก็บผลผลิตได้ นิยมปลูกในทุกอำเภอ แหล่งที่ปลูกมากคืออำเภอเชียงคำและอำเภอจุน ผลผลิตส่วนใหญ่จะผลิตเป็นลำไยอบแห้งทั้งเปลือก

(๓) ลิ้นจี่

เนื่องจากสวนลิ้นจี่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพะเยาปลูกอยู่ระหว่างหุบเขาที่มีอากาศหนาวเย็นเกือบตลอดทั้งปีและปลูกในดินที่มีปริมาณธาตุโพแทสเซียมสูง ส่งผลให้ลิ้นจี่ของจังหวัดพะเยามีลักษณะเด่น คือ ลูกใหญ่ สีผิวสวยตามชนิดพันธุ์ รสชาติหวาน เนื้อแห้งกรอบ ไม่มีน้ำมาก เมื่อแกะรับประทานสด สามารถเก็บเกี่ยวได้ก่อนจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ^{๑๒๔}

๒.๘.๙ แหล่งท่องเที่ยว

๑. กว๊านพะเยา
๒. วัดศรีโคมคำ
๓. น้ำตกจำปาทอง
๔. วัดอนาลโย
๕. วัดติโลกอาราม
๖. หอวัฒนธรรมนิทัศน์
๗. วัดนันตาราม
๘. อุทยานแห่งชาติดอยภูนาง
๙. น้ำตกธารสวรรค์
๑๐. น้ำตกห้วยต้นฝิ่ง
๑๑. วัดพระนั่งดิน
๑๒. ศูนย์วัฒนธรรมไทยลื้อ
๑๓. อุทยานแห่งชาติภูซาง
๑๔. ถ้ำผาแดง

^{๑๒๔} ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย และสำนักวิจัยและพัฒนาข้าว, เอกสารวิชาการ การจัดเขตศักยภาพการผลิตข้าว จังหวัดพะเยา, ม.ป.ท., ๒๕๕๐.

๑๕. ถ้ำน้ำลอด

๑๖. วัดศรีชุม (พระเจ้าทันใจอายุกว่า ๗๐๐ ปี)^{๑๒๕}

๒.๙ ข้อมูลวัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง)

๒.๙.๑ ประวัติความเป็นมา

วัดศรีโคมคำ หรือวัดพระเจ้าตนหลวง^{๑๒๖} ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ สังกัดมหานิกาย เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ถือเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกและแห่งเดียวในจังหวัดพะเยา ภายในวิหารประดิษฐานพระเจ้าตนหลวงเป็นพระประธาน สร้างขึ้นในรัชสมัยของพญายอดเชียงราย กษัตริย์ลำดับที่ ๑๐ แห่งราชวงศ์มังราย วัดศรีโคมคำตั้งอยู่ริมกว๊านพะเยา เขตเทศบาลเมืองพะเยา เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เนื้อที่รวมทั้งสิ้น ประมาณ ๗๔ ไร่ เป็นวัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากการก่อสร้างพระเจ้าตนหลวง ตัววิหารหลังเดิม ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าผู้ใดสร้าง เนื่องจากเมืองพะเยามีการอพยพผู้คนจากภัยสงคราม ทำให้ตัวเมืองถูกปล่อยร้าง จนกระทั่งมีการฟื้นฟูเมืองขึ้นมาใหม่ หลังยุคที่กรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตีเอาล้านนาจากพม่า มาจนถึงช่วงที่พระยาประเทศอุดรทิศ เป็นผู้ครองเมืองพะเยาคนสุดท้าย ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนระบบการปกครองแบบหัวเมืองมาเป็นมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ช่วงสมัยนี้ เริ่มมีการบูรณะวัดศรีโคมคำ และพระเจ้าตนหลวงขึ้นอีกครั้ง หลังตัววัดและองค์พระมีสภาพทรุดโทรมมาเกือบ ๖๐ ปี และได้ทำการบูรณะวัดศรีโคมคำไปทีละส่วน เนื่องจากขาดงบประมาณ ทำให้เกิดความล่าช้า จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ชาวเมืองพะเยา ภายใต้การนำของพระยาประเทศอุดรทิศได้อาราธนาครูบาศรีวิชัยจากเมืองลำพูน เข้ามาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ การบูรณะวัด ปีพ.ศ. ๒๔๖๖ ภายใต้การนำของครูบาศรีวิชัย ได้มีการรื้อวิหารหลังเก่าที่ครอบพระเจ้านตนหลวงออกแล้วสร้างหลังใหม่ขึ้นมาแทน มีการสร้างศาลาราย โบสถ์ วิหารพระพุทธบาทจำลอง ทั้งหมดแล้วเสร็จภายในระยะเวลาเพียง ๑ ปี จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ก็ได้มีการทำบุญฉลองวัดที่บูรณะขึ้นมาใหม่เป็นระยะเวลานานกว่าหนึ่งเดือน

ซึ่งเป็นวัดที่มีความแตกต่างจากวัดอื่น เนื่องจากเริ่มสร้างวิหารหลังแรก ภายหลังการขึ้นโครง ก่ออิฐ เพื่อก่อสร้างองค์พระเจ้านตนหลวง ซึ่งแล้วเสร็จในวันเพ็ญเดือนแปด (ปฏิทินจันทรคติแบบล้านนา) ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนหกของไทย มีการฉลององค์พระครั้งแรก เรียกว่า เทศกาลแปดเป็ง ซึ่งเทศกาลแปดเป็งจะจัดขึ้นทุกปี ในช่วงเดือนพฤษภาคม ช่วงสัปดาห์ วันวิสาขบูชา ในงานมีการทำบุญฉลององค์พระช่วงกลางวัน และมีงานมหรสพ การออกร้านของกาชาดจังหวัด เครื่องเล่น และร้านขายสินค้าที่ระลึกในช่วงกลางคืน

^{๑๒๕} จังหวัดพะเยา,เข้าถึงได้จาก : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. [ม.ป.ป.], (วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗).

^{๑๒๖} พระธรรมวิมลโมลี, พระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา, (พะเยา : นครนิวส์การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

ศาสนสถานที่น่าสนใจ ได้แก่ อุโบสถกลางน้ำ เป็นศิลปะแบบล้านนาประยุกต์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ตัวอุโบสถสร้างขึ้นเข้าไปในกว๊านพะเยา ด้านหน้ามีทางเดินเชื่อมภายในมีภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังของอังคาร กัลยาณพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุ เอกสาร ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา เช่น ความเป็นมา วรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพะเยา พิพิธภัณฑ์ และจุดชมพระอาทิตย์ตกดินริมกว๊านพะเยา อยู่ด้านหลังวัดศรีโคมคำ ติดกับกว๊านพะเยา จากจุดนี้สามารถมองเห็นทิวเขาฝิปันน้ำทอดตัวเป็นแนวยาวอยู่ด้านหลังกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน จุดชมพระอาทิตย์ตกด้านหลังวัดเป็นหนึ่งในสถานที่ที่สามารถมองเห็นพระอาทิตย์ตกดิน นกน้ำ กว๊านพะเยา และทิวเขา ได้สวยงามที่สุดของจังหวัดพะเยา

ภาพที่ ๕ : พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ

๒.๙.๒ ชื่อวัดและความหมาย

วัดศรีโคมคำ เป็นวัดที่น่าสนใจเพราะมีชื่อเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปอยู่ถึง ๔ ชื่อ คือ วัดศรีโคมคำ วัดพระเจ้าตนหลวง วัดหนองเอี้ยง และวัดหลวงนอก ซึ่งจะขอประมวลมา ดังนี้

ชื่อที่ ๑ วัดศรีโคมคำ ที่ได้ชื่อนี้มาเพราะเป็นชื่อทางการที่ใช้เรียกกัน เป็นชื่อที่ใช้สำหรับการทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ได้ หรือเป็นนิติบุคคล เท่าที่ทราบชื่อนี้มีสองทศนะคือ อยู่ๆ ก็โผล่ออกมาเป็นวัดศรีโคมคำ อีกทศนะหนึ่งปรากฏในตำนานของพระเจ้าตนหลวง^{๑๒๗}

ชื่อที่ ๒ วัดพระเจ้าตนหลวง เหตุองค์พระที่ได้ประดิษฐานอยู่ในอารามซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองล้านนา ที่สำคัญมีมาก่อนการสร้างวัดแห่งนี้เสียอีก และเป็นชื่อที่ติดปากชาวบ้านมากที่สุด

^{๑๒๗} สุจิตต์ วงษ์เทศ, ประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมเมืองพะเยา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ พริ้นต์ติ้ง เซ็นเตอร์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๐๗.

ชื่อที่ ๓ วัดหนองเอี้ยง เหตุเพราะบริเวณที่องค์พระพุทธรูปประดิษฐานอยู่นั้นเคยเป็นหนองน้ำชื่อว่าหนองเอี้ยงมาก่อน สำหรับคำว่าหนองเอี้ยงนั้นมีอยู่สองทศนะคือ ทศนะที่หนึ่งนวกเอี้ยง โปธิสัตว์ถูกเหยี่ยวจิกตีสายแล้วตกลง ณ หนองน้ำแห่งนี้ อีกทศนะหนึ่งพระยาร่วงจำแลงกายเป็นนวกเอี้ยงบินหนีพระยาจำเมืองมาตก ณ หนองน้ำนี้^{๑๒๘}

ชื่อที่ ๔ วัดหลวงนอก เหตุเพราะในตัวเมืองพะเยา (เขตในกำแพงเมืองเก่า) มีวัดหลวงราชสันฐาน อันเป็นวัดของพระสังฆราชหัวเมือง ชาวพะเยาจึงเรียกวัดแห่งนี้ว่าวัดหลวงใน ส่วนวัดศรีโคมคำเรียกว่าวัดหลวงนอก เพื่อให้รู้กัน

๒.๙.๓ ลักษณะและที่ตั้งวัด

วัดศรีโคมคำ เป็นวัดพระอารามหลวงชั้นตรี สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๖ หนเหนือ ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๖๙๒ หมู่ที่ ๑ ถนนพหลโยธิน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๒.๙.๔ ลำดับเจ้าอาวาส

ลำดับเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำแห่งนี้เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจะได้แบ่งช่วงระยะเวลาออกเป็น ๓ ยุคด้วยกัน กล่าวคือ

๑) ยุคที่หนึ่ง ยุค ๒๐๖๗

อันเป็นยุคของการเริ่มต้นของวัดแม่พญาเมืองตูและพญาเมืองแก้วจะพระราชทานคนถึง ๒๐ ครอบครัวให้ดูแลรักษาองค์พระเจ้านครหลวงแต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นเจ้าอาวาสในช่วงนั้น

๒) ยุคที่สอง ยุคพะเยาเมืองร้างนาน ๕๖ ปี

ซึ่งทั้งตำนานและประวัติช่วงนี้ไม่ชัดเจน มาโพธิ์อีกที่จนมาถึง ปี ๒๓๘๗ คนพะเยาเริ่มกลับเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ และมีตำนานที่ส่งมาจากกรุงเวียงจันทน์ ประเทศลาว โดยผู้คัดลอกออกเผยแผ่คือพระธรรมपालะ และถือว่าพระเถระองค์นี้คือเจ้าอาวาสองค์แรก เเท่าที่จะหาหลักฐานได้ ต่อมาจุลศักราชได้ ๑๒๑๙ หรือ พ.ศ.๒๔๐๐ พระกัปปิณะ มาเป็นเจ้าอาวาส^{๑๒๙}

๓) ยุคที่สาม ยุคครูบาศรีวิชัยบูรณะพระวิหาร

ในยุคนี้เป็นยุคที่ปรากฏหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน โดยเรียงลำดับเจ้าอาวาสดังนี้

๓.๑) พระครูศรีวิราชวชิรปัญญา เจ้าคณะแขวงเมืองพะเยาเป็นเจ้าอาวาส ในช่วงปี พ.ศ.๒๔๖๕-๒๔๘๗

๓.๒) ครูบาปัญญา ปณฺโณ เป็นเจ้าอาวาสในระหว่างปี พ.ศ.๒๔๘๘-๒๕๐๖

๓.๓) ครูบาแก้ว คนธวโส เป็นเจ้าอาวาสในระหว่างปี พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๐๙

^{๑๒๘} พระครูโสภณปริยัติสุธี(ศรีบรรตร ธีรธมฺโม), นิทานพื้นบ้านเมืองพะเยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พะเยา : กอบการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖-๔๗.

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

๔) ยุคที่สี่ ยุคแห่งการพัฒนา ในยุคนี้เป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนสามารถเป็นศูนย์กลางในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการบริหารปกครอง, ด้านการศึกษา ฯลฯ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมมปญโญ) เจ้าคณะอำเภอเมืองพะเยาสมัยขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระโสภณธรรมมุณี เจ้าอาวาสวัดศรีอุโมงค์คำ (วัดสูง) เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสในปี พ.ศ.๒๕๐๙ และได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๑ จนถึงปัจจุบัน

๒.๑๐ ข้อมูลวัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม)

๒.๑๐.๑ ประวัติความเป็นมา

วัดอนาลโยทิพยาราม หรือ ดอยบุษราคัม^{๓๓๐} ตั้งอยู่บนดอยบุษราคัม บ้านสันป่าม่วง หมู่ที่ ๖ ตำบลสันป่าม่วง จังหวัดพะเยา จากตัวเมืองไปเส้นทางพะเยา - เชียงราย ประมาณ ๗ กิโลเมตร แยกซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๑๒๗ ประมาณ ๙ กิโลเมตร สร้างโดยพระปัญญาพิศาลเถร เป็นอุทยานพระพุทธศาสนา มีบรรยากาศร่มรื่น พื้นที่กว้างขวาง แวดล้อมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ จากยอดดอยสามารถชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยา และตัวเมืองของพะเยาได้อย่างสวยงามสามารถขึ้นวัดอนาลโยทิพยารามได้ ๒ ทางคือ ทางรถยนต์และทางบันได

พระเทพวิสุทธิญาณ (พระอาจารย์ไพฑูรย์ สุมงคล) ซึ่งเป็นพระผู้สร้างวัดรัตนวนาราม จังหวัดพะเยา โดยเริ่มจากศาลาหลังเดียว จากสภาพป่ารก้าง และซากปรักหักพังของพระพุทธรูปที่ได้มีชาวบ้านที่ศรัทธาพระอาจารย์ไพฑูรย์นำมาประกอบกันจนครบองค์พระที่สมบูรณ์ได้ ๒ องค์ เรียกขานกันว่า “หลวงพ่อกษมและหลวงพ่อดู” ประดิษฐานในหลังกาเดียวกันเรียกขานกันเป็นแฝดว่าหลวงพ่อกษม-ดู ประมาณ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๓ หลังจากนั้นท่านได้มีมติเห็นสายทรายทองคำหลังไหลลงมายังวัดรัตนวนารามเหมือนแม่น้ำไหลมาจำนวนมาก อยู่ทีวัดรัตนวนารามเป็นกองมเหมา เมื่อท่านมองไปยังต้นสายจึงเห็นเป็นเขาลูกหนึ่งอยู่อีกฟากหนึ่งของกว๊านพะเยาซึ่งหลังจากนั้นอีก ๒ ปี ได้มีญาติโยมอาราธนานิมนต์ท่านไปสร้างวัดบนเขาลูกนั้นที่ชาวบ้านเล่าว่าเคยเห็นแสงสีเหลืองเหมือนทองสุกสว่างอาบไปทั่วทั้งเขา ซึ่งมักจะให้เห็นกันในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านจึงได้ขนานนามเขาลูกนั้นว่าดอยม่อนแก้ว ท่านมิได้รับปากสร้างวัดแต่อย่างใดเพราะเห็นว่าเวลานั้นการสร้างวัดรัตนวนารามก็เป็นภาระอย่างใหญ่หลวงแล้ว คืบหนึ่งหลังจากกลับจากนิมนต์ท่านฝันว่าท่านได้เหาะขึ้นไปบนเขาลูกหนึ่งห่างจากบ้านสันป่าม่วงประมาณ ๒ กิโลเมตร เห็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ทองคำเหลืองอร่ามสวยงามและท่านได้กราบนมัสการพระพุทธรูปนั้นด้วยความเต็มใจศรัทธาท่านอดคิดไม่ได้ว่า มหามงคลนิมิตนี้แสดงว่าเขาลูกนี้คงเหมาะเป็นที่ปฏิบัติธรรมอย่างยิ่ง แต่ก็ไม่ได้บอกใคร

ตั้งแต่นั้นมาญาติโยมฟากนั้นของกว๊าน ก็ได้เดินทางมากราบท่านแทบทุกอาทิตย์ โดยทุกครั้งก็จะอาราธนานิมนต์ท่านไปสร้างวัดบนเขาลูกนั้นอยู่ทุกครั้ง จนเวลาผ่านไป ๓ ปี ท่านจึงคิดว่า

^{๓๓๐} ประวัติวัดอนาลโยทิพยาราม,[ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.phayao.go.th (๕ มกราคม ๒๕๖๐).

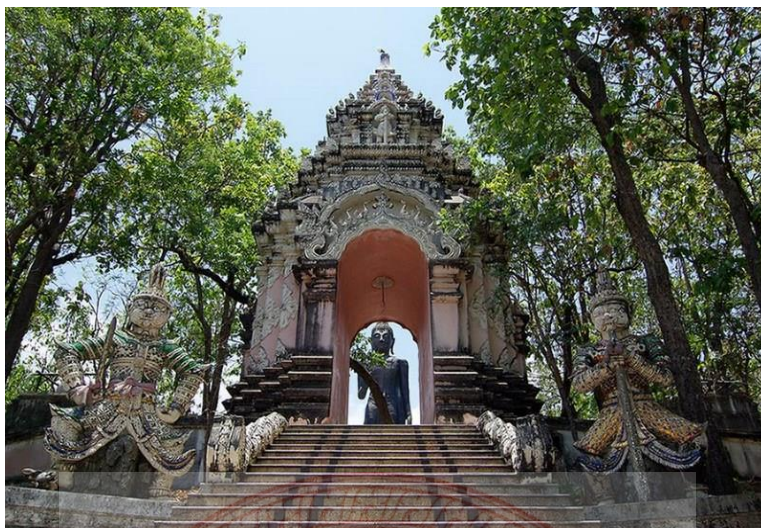
ศรัทธาของญาติโยมที่ต้องการสร้างวัดแห่งนี้มีความแน่วแน่มั่นคงท่านจึงถามว่าเพราะเหตุไรจึงต้องการสร้างวัดนี้นัก ชาวบ้านตอบว่าเคยเห็นแสงสว่างเป็นดวงกลมสีเหลืองเหมือนทองอาบยอดเขา ลูกนี้ และมีผีดู เจ้าที่แรง ชาวบ้านที่ทำอะไรทำนาอยู่บริเวณนี้จะต้องกลับแต่หัววัน อยู่พักผ่อน หรือนอน พักไม่ได้เด็ดขาด หลายคนเห็นชายร่างใหญ่สีดำมากระตุกขา มาทำให้ตกใจตื่น มาทำให้เกิดความกลัว บางคนเสียสติ บางคนจับไข้จนทำมาหากินไม่ได้ ท่านได้ฟังแล้วก็เกิดความเมตตาสงสารชาวบ้านจึงตอบแบบแบ่งรับแบ่งสู้ว่า "ถ้ามีโอกาสคงได้ไปร่วม" ต่อมาเมื่อเข้าถึงความสงบก็นิมิตเห็นชายร่างใหญ่ สูงดำพร้อมบริวารตรงเข้ามาเหมือนจะทำร้ายท่าน ท่านก็แผ่เมตตาไปชายร่างใหญ่เหล่านั้นก็ก้มกราบ พร้อมมอบดาบให้ท่าน ท่านตอบว่าท่านเป็นพระไม่สามารถรับอาวุธนั้นได้ ให้ท่านเก็บรักษาไว้ตามเดิมเถิด ชายร่างดำสูงใหญ่นั้นได้บอกกับท่านว่า หากท่านจะมาสร้างวัดอยู่ ณ ที่แห่งนี้กระผมไม่ขัดข้อง มีแต่ความดีใจ เต็มใจและอนุโมทนาด้วยแต่ขอให้สร้างเป็นวัดหลวงปู่ขาวเถิด ซึ่งท่านไม่ขัดข้องเพราะในตอนนั้นแทบไม่มีใครไม่รู้จักหลวงปู่ขาวอนาลโย การใช้ชื่อนี้จึงนับว่าเป็นนามมงคลดีแล้ว^{๑๓๑}

ในราวปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ ท่านนำคณะอีก ๒ – ๓ รูป และชาวบ้านขึ้นไปสำรวจบริเวณดังกล่าวที่เรียกกันว่า ดอยม่อนแก้ว โดยเห็นว่าเป็นที่ที่มีความสงบด้วยมองเห็นกว๊านพะเยาทั้งยามพระอาทิตย์ขึ้นและยามพระจันทร์ส่องแสงระยิบระยับบนผิวน้ำทำให้จิตใจสงบได้ง่าย อีกทั้งการเดินทางบิณฑบาตก็พอทำได้ไม่ลำบากมากนักจึงตั้งเป็นสำนักสงฆ์อนาลโย บนม่อนพระนอน ต่อมาด้วยกระแสศรัทธาจากญาติโยมทั่วทุกสารทิศที่หลั่งไหลมา จนเริ่มมีผู้คิดสร้างเป็นวัดจึงได้ขออนุญาตสร้างวัดขึ้นกับทางกรมป่าไม้ จึงได้มีการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียดจึงพบว่าที่ม่อนพระนอนที่ขอยุ่ในปัจจุบันมีพื้นที่ไม่เหมาะสมเพราะหากสร้างอาคารขึ้นคงต้องมีการตัดไม้สูงใหญ่จำนวนมาก จึงได้พบกับม่อนเขาอีกแห่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะต่อกันกับม่อนพระนอนเดิมเพียงแต่มีช่องเขาขาดกันอยู่เท่านั้น มีพื้นที่เป็นแนวยาวตามสันเขาเหมาะแก่การสร้างวัดมากกว่า จึงได้เลือกสร้างบนสถานที่ที่เห็นในปัจจุบัน จนเมื่อเริ่มก่อสร้างก็พบว่ามีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ ในระหว่างพระอาจารย์ไพบูลย์ กำลังครุ่นคิดวิธีการแก้ไขปัญหายู่นั้น วันหนึ่งได้รับอาราธนาให้ไปเจริญพระพุทธรูป ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณในพระบรมมหาราชวัง ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมมาถึงท่านอาจารย์ ทรงมีพระราชปฏิสันถารว่า "ทราบข่าวว่าท่านอาจารย์ได้ไปสร้างสำนักสงฆ์บนเขาสูงที่จังหวัดพะเยาทางปากกว๊าน คงจะขาดแคลนน้ำ ไม่เป็นไรผมจะปรึกษากรมชลประทานให้"

วันพุธที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมมณัสการ พระอาจารย์ไพบูลย์ สมุณคโล หัวหน้าสำนักสงฆ์อนาลโยเป็นการส่วนพระองค์ ในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้นทรงสำราญพระราชหฤทัยเป็นที่ยิ่ง ทรงสนทนารธรรมแล้วทรงเสวยพระกระยาหารค่ำ ณ ที่ประทับรับรองของสำนักสงฆ์อนาลโย จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

^{๑๓๑} ประวัติวัดอนาลโยทิพยาราม,[ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.phayao.go.th. (๕ มกราคม ๒๕๖๐).

ศาสนสถานที่น่าสนใจ เช่น ศาลาจตุรมุขกลางน้ำวัดอนาลโยทิพยาราม พระพุทธรูปปางนาคปรก ชุ่มประตู่วัด บ้านโต ศาลาเจ้าแม่กวนอิม แท่น ๑๒ นักชัฏร หอพระสยามเทวาธิราช ฯลฯ

ภาพที่ ๖ : วัดอนาลโยทิพยาราม

๒.๑๐.๒ ลักษณะและที่ตั้งวัด

วัดอนาลโยทิพยาราม ตั้งอยู่บนดอยบุษราคัมห่างจากตัวจังหวัดพะเยา ๒๐ กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงหมายเลข ๑ (พะเยา - เชียงราย) ประมาณ ๗ กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข ๑๑๒๗ - ๑๑๙๓ อีก ๙ กิโลเมตร

๒.๑๑ ข้อมูลวัดพระเจ้านั่งดิน

๒.๑๑.๑ ประวัติความเป็นมา

วัดพระเจ้านั่งดิน^{๑๓๒} ตั้งอยู่บ้านพระนั่งดินหมู่ที่ ๗ ตำบลเวียง เป็นวัดที่มีองค์พระประธานของวัดไม่มีฐานชุกชีรองรับเหมือนพระประธานในวัดอื่นๆ เคยมีราษฎรสร้างฐานชุกชี และอัญเชิญพระประธานขึ้นประดิษฐาน แต่ปรากฏว่าพยายามอย่างไร ก็ยกไม่ขึ้นจึงเรียกกันว่า พระเจ้านั่งดิน ตามตำนานกล่าวว่า พระพุทธรูปนี้สร้างตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ดังนั้น พระเจ้านั่งดินน่าจะมีอายุกว่า ๒,๕๐๐ ปี ในการสร้างพระพุทธรูปนี้ ใช้เวลา ๑ เดือน ๗ วัน จึงเสร็จ เมื่อสร้างเสร็จได้ประดิษฐานไว้บนพื้นราบ ไม่มีฐานชุกชีดังพระพุทธรูปอื่นๆ ทั่วไป ตามตำนานกล่าวว่า พระยาผู้ครองเมืองพุทธสะได้ค้นพบประวัติ (ตำนาน) เมื่อนมจตุลศักราช

^{๑๓๒} ประวัติพระเจ้านั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ,[ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.phayao.go.th (๕ มกราคม ๒๕๖๐),

๑๒๑๓ ปีระกาเดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ วันจันทร์ พระพุทธเจ้าได้เสด็จออกเมตตาสรรพสัตว์รอบโลกโดยทางอิเหนา พอพระองค์เสด็จมาถึงเวียงพุทธสะ (อำเภอเชียงคำในปัจจุบัน) พระองค์ได้เสด็จประทับอยู่บนดอยสิงคุตตระ พระธาตุดอยคำปัจจุบัน ทรงแผ่เมตตาและประสาทพรตรัสสั่งพระยาคำแดงเจ้าเมืองพุทธสะในขณะนั้น ให้สร้างรูปเหมือนของพระองค์ไว้ยังเมืองพุทธสะนี้ พอสัพพัญญูเจ้าตรัสจบก็ปรากฏว่ามี พระยาอินทร์องค์หนึ่ง พระยานาคตนหนึ่ง พระฤๅษี ๒ ตน และพระอรหันต์ ๔ องค์ ช่วยกันเนรมิตเอาดินศักดิ์สิทธิ์จากเมืองลังกาทวีป มาสร้างพระรูปเหมือนของพระพุทธองค์ โดยใช้เวลาสร้างหนึ่งเดือนกับเจ็ดวันจึงแล้วเสร็จ ครั้นเมื่อพระ พุทธองค์ ได้เสด็จโปรดสัตว์ทั่วถึงแล้ว จึงได้เสด็จเข้าสู่เมืองพุทธสะอีกครั้งทรงเห็นรูปเหมือนที่ให้ทรงสร้างนั้น เล็กกว่าองค์ดลาคต จึงตรัสให้เอาดินมาเสริมให้ใหญ่เท่าพระองค์ แล้วพระสัพพัญญูเจ้าได้แผ่ศม္มอกรอบจักรวาล รูปปั้นจำลองจึงเลื่อนลงจากฐานชุกชี มากราบไว้พระสัพพัญญูเจ้า พระองค์ได้ตรัสเทศนาแก่รูปเหมือนที่ให้สร้างขึ้นนั้นว่า "ขอให้ท่านจงอยู่รักษาศาสนาของกุตถาคตให้ครบ ๕,๐๐๐ พระวรรษา" พระรูปเหมือนนั้นได้กราบนมรับเอาแล้วประดิษฐานอยู่บนผืนดินนั้น พระรูปเหมือนดังกล่าวคือองค์พระเจ้านั่งดินในปัจจุบันนี้เอง เป็นที่น่า สงเกตว่า พระเจ้านั่งดินองค์นี้ ไม่ได้ประทับบนฐานชุกชี เหมือนกับพระพุทธรูปในอุโบสถวัดอื่นๆ มีผู้เฒ่าแก่เล่าว่า เคยมีชาวบ้านพากันสร้างฐานชุกชี แล้วอัญเชิญพระเจ้านั่งดินขึ้นประทับ แต่มีเหตุปาฏิหาริย์เกิดฟ้าผ่าผ่านลงมาที่อุโบสถถึง ๓ ครั้ง พุทธบริษัททั้งหลายจึงอาราธนาลงมาประดิษฐานบนพื้นดินดังเดิมตราบเท่าทุกวันนี้

ภาพที่ ๗ : พระเจ้านั่งดิน

๒.๑๑.๒ ลักษณะและที่ตั้งวัด

วัดพระเจ้านั่งดิน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากตัวอำเภอเชียงคำประมาณ ๔ กิโลเมตร ไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๑๒ (ดอกคำใต้ – เชียงคำ)

๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑๒.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

องค์การสหประชาชาติ World Tourism Organization หรือ WTO ^{๑๓๓} ได้จัดประชุมว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรมประเทศอิตาลี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ คือ การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางที่มีค่า ๓ ค่าเป็นเงื่อนไขในการท่องเที่ยว คือ ๑) การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งโดยใช้นยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือใกล้ก็ได้ ๒) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมักมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรม ประเพณีกิจกรรมที่น่าสนใจซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่เพียงพอสำหรับ สนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน และ ๓) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่นโดยผู้เดินทางอาจมีจุดหมายในการเดินทางมากกว่า ๑ อย่างก็ได้

พจนานุกรม ^{๑๓๔} ได้กล่าวไว้ในคู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ^{๑๓๕} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของการันทนาการของมนุษย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในเวลาว่าง โดยผูกพันกับการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกายและจิตใจจากกิจกรรม งานต่างๆ เป็นการสนองความต้องการในการเปลี่ยนบรรยากาศของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อยู่ในสังคมเมืองที่อยู่ยากคับข้องต่อการหลีกเลี่ยงความวุ่นวาย ไปสู่สภาพธรรมชาติไปแสวงหาสิ่งแปลกๆ ใหม่ ๆ มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน กีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ ทัศนศึกษา การสังสรรค์ ตลอดจนการเดินทางเพื่อประกอบธุรกิจ และงานอาชีพ

^{๑๓๓} World Tourism Organization, *Global Code of Ethics for Tourism*, (Madrid Spain: World Tourism Organization, 2012), p.42.

^{๑๓๔} พจนานุกรม, *คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

^{๑๓๕} สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, *โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

อมรา พงศาพิชญ์^{๑๓๖} ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา โดยกล่าวถึงวัฒนธรรมในลักษณะชนบทชนนิยมประเพณี และความเชื่อสรุปสาระสำคัญได้เป็น ๒ ส่วน คือ ๑) ชนบทชนนิยมประเพณีค่านิยมและวิถีชีวิต การที่มนุษย์อยู่ด้วยกันย่อมจะต้องมีข้อตกลง ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในสังคมที่ควรปฏิบัติร่วมกันเรียกว่า ชนบทชนนิยมประเพณีถือเป็นแนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ในสังคมโดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วปฏิบัติสืบทอดกันมาเรื่อยๆ อาจมีการแก้ไขปรับปรุงการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม คือ การร่วมทำกิจกรรมพร้อมๆ กัน ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะพิธีกรรม และ ๒) ความเชื่อสังคมทุกสังคมยังมีความเชื่อทางศาสนา หรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์และความเชื่อทางศาสนานั้นย่อมหมายถึง เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

Greg Richards^{๑๓๗} กล่าวใน หนังสือ Creating a New Tourism? In tourism I culture : Debats del Congressed Truisms Cultural ไว้ว่า องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (The European Center for Traditional and Regional Cultures หรือ ECTARC) องค์ประกอบ ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๘ ประการ ได้แก่ ๑) โบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ๒) สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมถึงซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างในอดีต ๓) ศิลปหัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ๔) ความน่าสนใจในเรื่องของดนตรี ไม่ว่าจะเป็นในรูปของดนตรีคลาสสิก ดนตรีพื้นบ้าน หรือดนตรีร่วมสมัย ๕) การแสดง ละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ ๖) ภาษา และวรรณกรรม ๗) ประเพณี และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ ๘) วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

๒.๑๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา^{๑๓๘} ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพการณ์ สถานการณ์ และปัญหาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาถึงบริบททั่วไปของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓๐๐ คน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการ และผู้มีอาชีพอันเกี่ยวข้องกับสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๘ ประการของ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า

^{๑๓๖} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

^{๑๓๗} Greg Richards, Creating a New Tourism? In tourism I culture : Debats del Congressed Truisms Cultural, (Interarts Foundation, Barcelona, 2001), p. 32.

^{๑๓๘} สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

ประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐-๖๐ ปีทราบดีว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทำรายได้หลักให้จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ และมีความคิดเห็นว่าเป็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้เพราะมีความเห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งวัฒนธรรมงานประเพณี เทศกาล ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน แต่พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าของท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อยมากและภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

พจนา ชัชวาล^{๓๓๙} ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีทั้งหมด ๙ แห่ง กระจายอยู่ในทุกตำบลของอำเภอคำม่วน มีสภาพแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมอยู่ ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จำนวน ๓ แห่ง คือ สิมโบราณ พระบรมธาตุเจดีย์อุบลี สิมมหาเถรานุสรณ์ หม้อ ไหโบราณ ๒) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน ๓ แห่ง คือ ภูพานหยอด อ่างเก็บน้ำห้วยสมอบท แหล่งไม้กลายเป็นหิน และด้านวิถีชุมชน จำนวน ๓ แห่ง คือ สวนศิริบุตร ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน กลุ่มแม่บ้านเกษตรพื้นฟู เศรษฐกิจ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพบว่า มีการดำเนินการใน ๒ กลุ่ม คือ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยกลุ่มราชการ และการจัดการการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กลุ่มราชการกำหนดนโยบาย และแผนงานการท่องเที่ยวให้การสนับสนุน ในการประชาสัมพันธ์บอกเส้นทางทางการท่องเที่ยว จัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน และให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุ บำรุงรักษาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวโดย ชุมชน พบว่าได้มีขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวไว้ ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการเป็น การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น แนะนำแหล่งท่องเที่ยว อาสาสมัครนำเที่ยว ขั้นตอนดำเนินการ มีการทำความสะอาด จัด ปรับ ตกแต่ง บำรุง รักษาแหล่งท่องเที่ยว และขั้นสรุปผลการดำเนินงาน มีการประชุมร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน เพื่อวางแผนงานการดำเนินงานทุกเดือน

คณิงกรณ วังเวียน^{๓๔๐} ได้ศึกษา การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง พบว่า ๑) เกาะเสม็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และ ป่าไม้ มีความสวยงามและจุดเด่นในด้านหาดทรายขาวละเอียด น้ำทะเลใส มีอ่าวต่างๆ มากมาย และเป็นสัญลักษณ์ของวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี มีความเหมาะสมของกิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการทางการท่องเที่ยว การจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

^{๓๓๙} พจนา ชัชวาล, การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๓๔๐} คณิงกรณ วังเวียน, การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

และการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของเกาะเสม็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก และปริมาณนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้มาท่องเที่ยวที่เกาะเสม็ดส่วนมากอยู่ระหว่าง ๒๐๐,๐๐๑-๕๐๐,๐๐๐ คน/ปี

๒) เกาะเสม็ดมีปัญหาด้านมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม เช่น การกำจัดขยะ การจัดการน้ำเสีย ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ความขัดแย้งด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดินและปริมาณน้ำจืดไม่เพียงพอ ส่วนอุปสรรคคือ ขาดการบูรณาการในการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ งบประมาณ ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เพียงพอ ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ขาดการวางผังพื้นที่เฉพาะในการพัฒนา/อนุรักษ์เกาะเสม็ด และขาดหน่วยงานหลักหรือกลไกการประสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่เกาะเสม็ดอย่างจริงจัง และ ๓) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง มีวิสัยทัศน์ คือ “เกาะเสม็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลที่ได้มาตรฐานและยั่งยืนในภาคตะวันออก ของไทย” ประกอบด้วย ๓ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่ประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ๒) เสริมสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระบบสาธารณูปโภค ๓) พัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งในการประเมินยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของเกาะเสม็ด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบวิจัย

การวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา เป็นวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร รายงาน การวิจัยที่เกี่ยวข้องและแบบสอบถามประกอบ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร รายงาน การวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการสัมภาษณ์ประกอบ

๓.๑.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งเน้นในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านความต้องการ และความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ปัญหา และข้อเสนอแนะของกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๒๐,๒๙๒ รูป/คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

๑) วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดจำนวน ๒๐,๒๙๒ รูป/คน กลุ่มตัวอย่าง ๓๗๙ รูป/คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๑๒๗ รูป/คน

กลุ่มที่ ๒ วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๑๒๖ รูป/คน

กลุ่มที่ ๓ วัดพระเจ้านั่งดิน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๑๒๖ รูป/คน

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Mogan มีรายละเอียดในการเก็บข้อมูล ดังตารางต่อไปนี้

ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง	ขนาด ประชากร	ขนาด ตัวอย่าง
๑๐	๑๐	๑๕๐	๑๐๘	๔๖๐	๒๑๐	๒,๒๐๐	๓๒๗
๑๕	๑๔	๑๖๐	๑๑๓	๔๘๐	๒๑๔	๒,๔๐๐	๓๓๑
๒๐	๑๙	๑๗๐	๑๑๘	๕๐๐	๒๑๗	๒,๖๐๐	๓๓๕
๒๕	๒๔	๑๘๐	๑๒๓	๕๕๐	๒๒๖	๒,๘๐๐	๓๓๘
๓๐	๒๘	๑๙๐	๑๒๗	๖๐๐	๒๓๔	๓,๐๐๐	๓๔๑
๓๕	๓๒	๒๐๐	๑๓๒	๖๕๐	๒๔๒	๓,๕๐๐	๓๔๖
๔๐	๓๖	๒๑๐	๑๓๖	๗๐๐	๒๔๘	๔,๐๐๐	๓๕๑
๔๕	๔๐	๒๒๐	๑๔๐	๗๕๐	๒๕๔	๔,๕๐๐	๓๕๔
๕๐	๔๔	๒๓๐	๑๔๔	๘๐๐	๒๖๐	๕,๐๐๐	๓๕๗
๕๕	๔๘	๒๔๐	๑๔๘	๘๕๐	๒๖๕	๖,๐๐๐	๓๖๑
๖๐	๕๒	๒๕๐	๑๕๒	๙๐๐	๒๖๙	๗,๐๐๐	๓๖๔
๖๕	๕๖	๒๖๐	๑๕๕	๙๕๐	๒๗๔	๘,๐๐๐	๓๖๗
๗๐	๕๙	๒๗๐	๑๕๙	๑,๐๐๐	๒๗๘	๙,๐๐๐	๓๖๘
๗๕	๖๓	๒๘๐	๑๖๒	๑,๑๐๐	๒๘๕	๑๐,๐๐๐	๓๗๐
๘๐	๖๖	๒๙๐	๑๖๕	๑,๒๐๐	๒๙๑	๑๕,๐๐๐	๓๗๕
๘๕	๗๐	๓๐๐	๑๖๙	๑,๓๐๐	๒๙๗	๒๐,๐๐๐	๓๗๗
๙๐	๗๓	๓๒๐	๑๗๕	๑,๔๐๐	๓๐๒	๓๐,๐๐๐	๓๗๙
๙๕	๗๖	๓๔๐	๑๘๑	๑,๕๐๐	๓๐๖	๔๐,๐๐๐	๓๘๐
๑๐๐	๘๐	๓๖๐	๑๘๖	๑,๖๐๐	๓๑๐	๕๐,๐๐๐	๓๘๑
๑๑๐	๘๖	๓๘๐	๑๙๑	๑,๗๐๐	๓๑๓	๗๕,๐๐๐	๓๘๒
๑๒๐	๙๒	๔๐๐	๑๙๖	๑,๘๐๐	๓๑๗	๑๐๐,๐๐๐	๓๘๔
๑๓๐	๙๗	๔๒๐	๒๐๑	๑,๙๐๐	๓๒๐		
๑๔๐	๑๐๓	๔๔๐	๒๐๕	๒,๐๐๐	๓๒๒		

ตารางที่ ๑ : ขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Mogan

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน ๒๑ รูป/คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน

กลุ่มที่ ๒ วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน

กลุ่มที่ ๓ วัดพระเจ้านั่งดิน ประกอบด้วย หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส นักท่องเที่ยว ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purpose Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๑.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยดำเนินการสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และข้อเสนอแนะ และตรวจสอบตามกระบวนการของการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๕ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และถิ่นที่อยู่

ตอนที่ ๒ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

ตอนที่ ๓ การจัดการการท่องเที่ยวของวัด แบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ประกอบด้วย การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน การเดินทางไปสู่การท่องเที่ยวในปัจจุบัน การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว การรองรับด้านการท่องเที่ยว และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตอนที่ ๔ ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย ผลกระทบด้านกายภาพ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านวัฒนธรรม และผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ตอนที่ ๕ การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

ตอนที่ ๖ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ตอนที่ ๗ ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

เกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ ดังนี้

๕	หมายถึง	มากที่สุด
๔	หมายถึง	มาก
๓	หมายถึง	ปานกลาง
๒	หมายถึง	น้อย
๑	หมายถึง	น้อยที่สุด

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยอาศัยแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด ดังนี้

(๒.๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์) เพศ อายุ ตำแหน่ง เบอร์โทรศัพท์ หน่วยงาน / ที่อยู่ วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ สถานที่สัมภาษณ์ และเวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย คำถาม ๖ ข้อ คือ

๑. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

๒. การจัดการการท่องเที่ยวได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง

๓. ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะ

เหตุใด

๔. ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหา

สำคัญ

๕. ทางวัดมีแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

๖. ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม

ตอนที่ ๓ บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ ประกอบด้วย คำถาม ๗ ข้อ คือ

๑. การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

๒. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

๓. แหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง

๔. สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง

๕. การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

๖. กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ ได้แก่อะไรบ้าง

๗. แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง?

๓.๓.๒ วิธีสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิด ทฤษฎี และผลงานที่เกี่ยวข้อง
 ๒) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามจากผลงานวิจัยอื่นที่มีลักษณะเหมือนกัน/คล้ายกัน
 ๓) นำแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ที่สร้างขึ้น เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูป/คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

๔) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ถ้ามีข้อเสนอแนะนำมาปรับปรุง

๕) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม(Questionnaire) โดยนำแบบสอบถามไปทดลอง (Try – Out) จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเชื่อมั่นเครื่องมือ หรือแบบสอบถามฯ ทุกตอน เช่น ใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) และได้ค่าความเชื่อมั่น.....ถือว่ามีความเชื่อมั่นระดับสูง ในสูตร ดังนี้

$$r_{tt} = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum s_i^2}{S_x^2} \right)$$

r_{tt} คือ ความเที่ยงของแบบทดสอบ

k คือ ความยาวของแบบทดสอบ หรือจำนวนข้อสอบในแบบทดสอบ

$\sum s_i^2$ คือ ความแปรปรวนของคะแนนของข้อสอบรายข้อที่คำนวณ โดยใช้สูตรของกลุ่มตัวอย่าง

S_x^2 คือ ความแปรปรวนของคะแนนรวมของแบบทดสอบที่คำนวณ โดยใช้สูตรของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

๑. ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี คือ ชุมชน ศักยภาพของชุมชน การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชน นักท่องเที่ยว แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ข้อมูลจังหวัดพะเยา ข้อมูลวัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) ข้อมูลวัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) ข้อมูลวัดพระเจ้านั่งดิน ฯลฯ จากข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว ในลักษณะของตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงาน และระบบสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงเอกสารของหน่วยงานราชการ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

๒. ทำการรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ตามกรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย จากนั้นจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และให้นำเครื่องมือการวิจัยที่สร้าง ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง

๓. นำแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ที่สร้างขึ้น ที่เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านที่ตรงกับงานวิจัยที่ทำ จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหาที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ทำการเก็บข้อมูล

๔. ทำการขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ไปยังหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในจังหวัดพะเยา

๕. ทำการจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน นักท่องเที่ยว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๓๗๔ ตัวอย่าง ทำการจัดเก็บโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๒๑ รูป/คน และแบบสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) จากผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จำนวน ๑๕ รูป/คน เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยเริ่มทำการจัดเก็บข้อมูลจาก วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ตามลำดับ

๕. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ได้จากการจัดเก็บข้อมูล

๖. จัดหมวดหมู่ของข้อมูลแบบสอบถาม(Questionnaire) ที่เก็บมา นำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติ และนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มาจัดระเบียบข้อมูล ตีความ ในรูปแบบของความเรียง และการบรรยายเชิงพรรณนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดิบ ที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ และนำมาลงรหัสและวิเคราะห์ โดยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences (SPSS^{PC+}) สำหรับสถิติที่ใช้ คือ

๑. ร้อยละ และความถี่

๒. ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean)และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น กำหนดเกณฑ์การประเมิน

ไว้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง	มาก

ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง	น้อยที่สุด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อทราบถึงข้อมูลบริบทประเด็นที่ศึกษา และกำหนดแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยการจัดระเบียบข้อมูล ตีความ ในรูปแบบของความเรียง การบรรยาย และสรุปผลการศึกษา

๓.๖ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ได้แก่ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) หมู่ที่ ๑ ถนนพหลโยธิน ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) หมู่ที่ ๖ ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และวัดพระเจ้านั่งดิน หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นพระอารามที่สำคัญของพะเยา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๔.๑ ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา แบ่งเป็น ๘ ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตอนที่ ๕ การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ตอนที่ ๖ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ตอนที่ ๗ ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว ตอนที่ ๘ ปัญหาและข้อเสนอแนะกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา และตอนที่ ๙ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๔.๒ การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ ๑ เครือข่ายภายในและบริหารจัดการเครือข่ายในชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา และตอนที่ ๒ แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๔.๓ วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ตอนที่ ๓ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๔.๑ ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน)

ตอนที่ ๑ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล

ตารางที่ ๒ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และถิ่นที่อยู่

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๖๑	๔๒.๕
หญิง	๒๑๘	๕๗.๕
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐
อายุ		
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๓๒	๘.๔
๒๐-๓๐ ปี	๙๓	๒๔.๕
๓๑-๔๐ ปี	๑๔๐	๓๖.๙
๔๑-๕๐ ปี	๗๕	๑๙.๘
๕๑ ปีขึ้นไป	๓๙	๑๐.๓
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐
สถานภาพ		
โสด	๑๙๒	๕๐.๗
สมรส	๑๓๔	๓๕.๔
หย่าร้าง	๒๙	๗.๗
อื่นๆ	๒๔	๖.๓
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๒๘	๗.๔
มัธยมศึกษา/ปวช.	๑๐๒	๒๖.๙
อนุปริญญา/ปวส./ปวท.	๑๖๒	๔๒.๗
ปริญญาตรี	๗๑	๑๘.๗
ปริญญาโท	๑๒	๓.๒
สูงกว่าปริญญาโท	๔	๑.๑
อื่นๆ	-	-
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อาชีพ		
ข้าราชการ	๒๘	๗.๔
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๔๒	๑๑.๑
ธุรกิจส่วนตัว	๑๐๐	๒๖.๔
พนักงานบริษัท	๖๓	๑๖.๖
รับจ้างทั่วไป	๗๓	๑๙.๓
เกษตรกร	๑๓	๓.๔
นักเรียน/นักศึกษา	๓๘	๑๐.๐
เกษียณ/ว่างงาน	๒๒	๕.๘
อื่นๆ	-	-
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๕๘	๑๕.๓
๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท	๒๑๖	๕๗.๐
๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๕๘	๑๕.๓
๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๓๕	๙.๒
๒๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๑๒	๓.๒
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐
ถิ่นที่อยู่		
ภาคเหนือ	๒๙๒	๗๗.๐
ภาคกลาง	๒๐	๕.๓
ภาคตะวันออก	๑๑	๒.๙
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๖	๑.๖
ภาคใต้	๘	๒.๑
กรุงเทพมหานคร	๔๒	๑๑.๑
รวม	๓๗๙	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๒ แสดงว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ สถานภาพส่วนใหญ่โสด จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ มีการศึกษาระดับอนุปริญา/ปวส./ปวท. จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีรายได้ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๑๖ คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๐ และส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคเหนือ จำนวน ๒๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐

ตอนที่ ๒ วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

ตารางที่ ๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

ข้อ	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑	เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม	๓.๓๔	๐.๙๘	ปานกลาง
๒	เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา	๓.๕๙	๑.๐๖	มาก
๓	เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย	๓.๐๙	๐.๙๘	ปานกลาง
๔	เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	๓.๒๔	๐.๘๓	ปานกลาง
๕	เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	๒.๙๕	๐.๗๓	ปานกลาง
๖	ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน	๓.๑๖	๐.๗๙	ปานกลาง
รวม		๓.๒๓	๐.๙๐	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๓ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๒๓$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากเรียงลำดับ ได้แก่ เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๙ เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๔ เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๔ ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๖ เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๙ และเน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๕

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

ตารางที่ ๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน

ข้อ	การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑	ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่	๓.๕๐	๐.๙๕	ปานกลาง
๒	ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน	๓.๕๕	๐.๘๙	มาก
๓	สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย	๓.๕๐	๐.๙๒	ปานกลาง
๔	มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม	๓.๕๙	๑.๐๑	มาก
๕	มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ	๓.๔๙	๑.๐๕	ปานกลาง
รวม		๓.๕๓	๐.๙๖	มาก

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๔ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านการจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับ ได้แก่ มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๙ ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๕ ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๙

ตารางที่ ๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน

ข้อ	การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
๑	มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก	๓.๓๔	๑.๐๓	ปานกลาง
๒	ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ	๓.๒๓	๑.๐๕	ปานกลาง
๓	ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ	๓.๗๐	๑.๐๖	มาก
๔	มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว	๒.๙๒	๐.๙๖	ปานกลาง
๕	การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	๓.๕๘	๐.๘๓	มาก
รวม		๓.๓๕	๐.๙๙	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๕ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ คิดเป็นร้อยละ 3.70 การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 3.55 มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ 3.34 ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 3.23 และมีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 2.92

ตารางที่ ๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม

ข้อ	การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑	ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร	2.93	0.76	ปานกลาง
๒	ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ	3.16	0.75	ปานกลาง
๓	อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี	3.10	0.90	ปานกลาง
๔	การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่	3.28	0.81	ปานกลาง
รวม		3.12	0.81	ปานกลาง

N = 379

จากตารางที่ ๖ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดินเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 3.28 ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ คิดเป็นร้อยละ 3.16 อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี คิดเป็นร้อยละ 3.10 และความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 2.93

ตารางที่ ๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

ข้อ	การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑	การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี	๓.๒๙	๐.๗๗	ปานกลาง
๒	มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง	๓.๒๖	๐.๙๙	ปานกลาง
๓	การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง	๓.๒๗	๑.๑๓	ปานกลาง
๔	มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน	๓.๖๕	๐.๙๐	มาก
๕	การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า	๓.๔๓	๐.๙๐	ปานกลาง
๖	การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา	๓.๕๒	๐.๘๕	มาก
รวม		๓.๔๐	๐.๙๒	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๗ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดินเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๕ การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๒ การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๓ การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๙ การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๗ และมีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๖

ตารางที่ ๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ข้อ	การรองรับด้านการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑	ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ	๓.๒๗	๑.๐๐	ปานกลาง
๒	ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ	๓.๓๙	๑.๐๕	ปานกลาง
รวม		๓.๓๓	๑.๐๒	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๘ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 3.33 และ ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ คิดเป็นร้อยละ 3.27

ตารางที่ ๙ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ข้อ	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
๑	มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ	๒.๘๓	๐.๙๗	ปานกลาง
๒	มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ	๒.๙๘	๐.๘๙	ปานกลาง
๓	มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง	๒.๙๒	๐.๘๔	ปานกลาง
๔	มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น	๓.๑๓	๐.๗๓	ปานกลาง
๕	การจัดนิทรรศการ คู่มือ วิทยทัศน์ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน	๓.๒๑	๐.๘๘	ปานกลาง
รวม		๓.๐๑	๐.๘๖	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๙ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ การจัดนิทรรศการ คู่มือ วิทยทัศน์ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.21 มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 3.13 มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ คิดเป็นร้อยละ 2.98 มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง คิดเป็นร้อยละ 2.92 และมีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ คิดเป็นร้อยละ 2.83

ตอนที่ ๔ วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน

ตารางที่ ๑๐ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านกายภาพ

ข้อ	ผลกระทบด้านกายภาพ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
๑	มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน	๒.๙๗	๐.๙๔	ปานกลาง
๒	มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ	๒.๙๓	๑.๐๘	ปานกลาง
๓	มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม	๒.๘๗	๐.๘๖	ปานกลาง
๔	โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว	๒.๔๐	๑.๐๐	น้อย
๕	มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว	๓.๒๐	๐.๙๐	ปานกลาง
รวม		๒.๘๗	๐.๙๖	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๐ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านกายภาพ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านกายภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๘๗$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านกายภาพ อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๐ มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๗ มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๓ มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ และโบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๐

ตารางที่ ๑๑ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านสังคม

ข้อ	ผลกระทบด้านสังคม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
๑	ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว	๒.๑๓	๐.๙๙	น้อย
๒	มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น	๒.๒๕	๑.๐๔	น้อย
๓	การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี	๒.๓๒	๑.๑๐	ปานกลาง
๔	เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	๓.๕๖	๑.๐๐	ปานกลาง
๕	เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา	๒.๘๓	๐.๙๒	ปานกลาง
รวม		๒.๖๒	๑.๐๑	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๑ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านสังคม วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านสังคมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๒.๖๒$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านสังคมอยู่ในระดับน้อย เรียงลำดับ ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๖ เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓ การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๕ และชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๓

ตารางที่ ๑๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม

ข้อ	ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
๑	วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย	๒.๓๘	๐.๘๕	น้อย
๒	มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว	๒.๔๙	๐.๑๙	น้อย
๓	มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว	๓.๖๒	๐.๘๓	ปานกลาง
๔	นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น	๓.๕๐	๐.๘๕	ปานกลาง
๕	รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว	๒.๘๗	๐.๗๗	ปานกลาง
รวม		๒.๙๗	๐.๙๐	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๒ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๗$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๒ นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๙ และวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๘

ตารางที่ ๑๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ข้อ	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับผลกระทบ
๑	คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	๓.๔๙	๐.๘๐	ปานกลาง
๒	มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น	๓.๑๐	๐.๘๐	น้อย
๓	คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น	๓.๖๗	๐.๑๘	ปานกลาง
๔	ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว	๓.๐๑	๐.๖๕	น้อย
รวม		๒.๖๕	๐.๖๙	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๓ แสดงว่า ระดับความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๕$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวของวัด ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๗ คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๙ มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๐ และค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๑

ตอนที่ ๕ วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน

ตารางที่ ๑๔ วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี) ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

ข้อ	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก	สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี)	
		จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑	มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ	๒๓๘	๖๒.๘
๒	มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน	๒๓๙	๖๓.๑
๓	มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว	๑๙๒	๕๐.๗
๔	มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	๓๑๔	๘๒.๘
๕	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาเซียนา	๓๒๓	๘๕.๒

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๔ แสดงกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน สภาพที่ปรากฏ ไม่มี ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้ และการสร้างจิตสำนึก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สภาพที่ปรากฏ ไม่มี ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้ และการสร้างจิตสำนึก เรียงลำดับ ได้แก่ มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาเซียนฯ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๒ มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๘ มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่อง วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๑ มีการ บริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๘ และมีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิด ความรู้กับนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗

ตอนที่ ๖ วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน

ตารางที่ ๑๕ วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ข้อ	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	สภาพที่ปรากฏ (มี)	
		จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑	ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่างๆ	๑๒๑	๓๑.๙
๒	ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน	๑๕๘	๔๑.๗
๓	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๑๓๒	๓๔.๘
๔	มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อการจัดการการท่องเที่ยว	๒๔๒	๖๓.๙

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๕ แสดงกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน สภาพที่ปรากฏ มี ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สภาพที่ปรากฏ มี ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก เรียงลำดับ ได้แก่ มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อการจัดการการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๙ ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘ และ

ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่างๆ คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙

ตอนที่ ๗ วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน

ตารางที่ ๑๖ วิเคราะห์สภาพที่ปรากฏ (ไม่มี มี และมีแต่ไม่มีคุณภาพ) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

ข้อ	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว	สภาพที่ปรากฏ (มี แต่ไม่มีคุณภาพ)	
		จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑	ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	๑๘๒	๔๘.๐
๒	ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว	๙๖	๒๕.๓
๓	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง	๑๒	๓.๒
๔	ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์	๗๖	๒๐.๑
๕	ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะพื้นเมือง	๑๒๑	๓๑.๙

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๖ แสดงกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน สภาพที่ปรากฏ มี แต่ไม่มีคุณภาพ ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สภาพที่ปรากฏ มี แต่ไม่มีคุณภาพ ด้านการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก เรียงลำดับ ได้แก่ ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๐ ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะพื้นเมือง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙ ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓ ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๑ และชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง คิดเป็นร้อยละ ๓.๒

ตารางที่ ๑๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ข้อ	ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑. ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด				
๑.๑	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว	๓.๒๓	๐.๙๐	ปานกลาง
รวม		๓.๒๓	๐.๙๐	ปานกลาง
๒. การจัดการการท่องเที่ยวของวัด				
๒.๑	การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน	๓.๕๓	๐.๙๖	มาก
๒.๒	การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน	๓.๓๕	๐.๙๙	ปานกลาง
๒.๓	การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม	๓.๑๒	๐.๘๑	ปานกลาง
๒.๔	การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว	๓.๔๐	๐.๙๒	ปานกลาง
๒.๕	การรองรับด้านการท่องเที่ยว	๓.๓๓	๑.๐๒	ปานกลาง
๒.๖	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	๓.๐๑	๐.๘๖	ปานกลาง
รวม		๓.๒๙	๐.๙๓	ปานกลาง
๓. ด้านระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม				
๓.๑	ผลกระทบด้านกายภาพ	๒.๘๗	๐.๙๖	ปานกลาง
๓.๒	ผลกระทบด้านสังคม	๒.๖๒	๑.๐๑	ปานกลาง
๓.๓	ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	๒.๙๗	๐.๙๐	ปานกลาง
๓.๔	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	๒.๖๕	๐.๖๙	ปานกลาง
รวม		๒.๗๘	๐.๘๙	ปานกลาง
รวมทั้งหมด		๓.๑๐	๐.๙๑	ปานกลาง

N = ๓๗๙

จากตารางที่ ๑๗ ระดับความคิดเห็นกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน โดยรวม อยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๑๐)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน โดยรวม อยู่ในระดับ ปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๙ ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๓ และด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ ๒.๗๘

ตอนที่ ๘ วิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา สามารถวิเคราะห์ปัญหา และข้อเสนอแนะของแต่ละวัด ดังนี้

- ๑) ควรเพิ่มศาลาที่พักและถังขยะ เนื่องจากมีจุดบริการน้อย
- ๑) ควรเพิ่มร้านค้าจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ศาลา ที่นั่งพัก รวมถึงห้องสุขา ให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว
- ๑) ควรเพิ่มที่บังแดดบริเวณลานจอดรถ และบริเวณร้านค้าสาธิตกินแบ่งรัฐบาล

ตอนที่ ๙ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๙.๑ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

๑) ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัดที่ผ่านมา ปัญหาการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว คือเงินที่จะมาปรับปรุงภายในวัด ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน^๑ ปัญหาเรื่องการจอดรถโดยเฉพาะพื้นที่ในบริเวณวัดไม่สะดวกสำหรับรถโดยสารขนาดใหญ่ (รถทัวร์) เข้าออกลำบาก ปัญหาเรื่องการข้ามถนนจากลานจอดรถที่ลานกว้าง นักท่องเที่ยวเสี่ยงในการข้ามถนน^๒ ไม่มีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่เป็นสิ่งก่อสร้างแบบใหม่ มีแต่พระเจ้าตนหลวงที่เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว^๓ ขาดเรื่องการประชาสัมพันธ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ควรมีให้นักท่องเที่ยวศึกษา^๔ ขาดการประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวในตัวบุคลากร^๕ นักท่องเที่ยวน้อย ร้านค้านอกวัดท้าย ๆ ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้าร้าน^๖ งบประมาณ/เงินสำหรับบูรณะแหล่งท่องเที่ยว^๗ แผนที่และแผนผัง ยังไม่มี^๘ ที่จอดรถด้านบนไม่ถูกจัดการให้เป็นระเบียบ และบางครั้งต้นไม้บดบังห้องน้ำจนหน้ากลัว^๙ ปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณในการจัดการ และกำลังบุคคลทางด้านการให้ความ

^๑ สัมภาษณ์, พระสุนทรภิติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาส วัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีโส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๗ สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัด ลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^๙ สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

คิดเห็นมีส่วนร่วมในการจัดการ^{๑๐ ๑๑ ๑๒} ยังไม่มีหน่วยงานไหนเข้ามาร่วมอย่างเป็นรูปธรรม^{๑๓ ๑๔} ปัญหาการทะเลาะวิวาท หรือตีมัสสุรวัดก็ไม่มี เพราะส่วนหนึ่งวัดนี้ค่อนข้างสงบสุข^{๑๕}

ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัดที่ผ่านมา สรุปได้ว่า ทั้ง ๓ วัด มีความคิดเห็นที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นั่นคือยังไม่พบปัญหาที่เด่นชัดมากมายนัก แต่ส่วนมากจะมีปัญหาในเรื่องของงบประมาณที่จะนำมาพัฒนา ปรับปรุงวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมถึงในด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งภาครัฐควรที่จะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมปฏิบัติงานมากกว่าที่จะเข้าไปวางแผน หรือการคิดนโยบายต่าง ๆ รวมถึงการแบ่งงานหรือกระจายงานให้กับคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัด มีแผนในการพัฒนาระยะยาว คือ ปี ๕๕ - ๖๑ โดยใช้ประโยชน์จากและผังเมือง ทำให้วัดสวยงามและร่มรื่นขึ้น^{๑๖} กำลังจะจัดสวนหย่อม ปรับปรุงร่องน้ำ และถนน^{๑๗} มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้วัดร่วมกับชุมชน^{๑๘} มีแผนการพัฒนา แต่ยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง/บุคลากรโดยเฉพาะ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นยังไม่มีความพร้อมในเรื่องของความรู้ในการนำเสนอนักท่องเที่ยว ต้องจัดให้มีการประชุม สรรหาบุคลากรท้องถิ่นขึ้นมาเป็น มัคคุเทศก์ประจำชุมชน ประจำวัด เพื่อพูดให้นักท่องเที่ยวได้รู้ข้อมูลที่ถูกต้อง^{๑๙} ส่วนทางชุมชนก็ได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีประโยชน์ทั้งทางวัดและชุมชน^{๒๐} มีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัด^{๒๑} ให้เหมาะสมขึ้น (กำลังก่อสร้าง)^{๒๒} สร้างและปรับปรุง โบราณสถานของวัด^{๒๓} มีการปรับปรุง และสร้างศาสนสถาน^{๒๔} และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา/

^{๑๐} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัฒน์กิตติ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์, เฉลียว มีสุข, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์, ผัด เวียงคำ, กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์, เติ่น สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วางจิต, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

วัฒนธรรม^{๒๕๒๖} อยากให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม ความเป็นมาในอดีตในการที่วัดมีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ คิดว่าอยากดึงดูดคนตรงนี้อีกกว่า^{๒๒๗} มีแผนพัฒนาสร้างพระธาตุของวัด^{๒๒๘} แต่ขาดงบประมาณการดำเนินการ^{๒๒๙} เพราะยังไม่มียกงบประมาณจากหน่วยงานไหนเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์^{๒๓๐} มีการปรับปรุง ภูมิทัศน์ พัฒนา เช่น ที่จอดรถให้มีเยอะขึ้น มีเส้นจราจร มีห้องน้ำเยอะขึ้น ให้พอต่อนักท่องเที่ยว^{๒๓๑} มีแผนพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ของชุมชนและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป^{๒๓๒}

แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัด สรุปได้ว่า ทั้ง ๓ วัด ยังคงมีการวางแผนเพื่อพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เช่น ควรมีการดำเนินงานที่มีการประสานงานกันอย่างดี ในเรื่องของ การจัดหามัคคุเทศก์เยาวชนอาสา โดยทางด้านของชุมชนก็จะเป็นการใช้ตัวแทนของชุมชนหรือเยาวชนเข้าไป ส่วนทางภาครัฐก็ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมให้กับอาสาสมัครเหล่านั้น ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการเป็นมััคคุเทศก์

๓) ความเหมาะสมของการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การจัดการการท่องเที่ยว ภายในวัดปัจจุบันดีขึ้นมาก เพราะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นลำดับ^{๒๓๓} แต่ก็ยังไม่มี ความเหมาะสมอย่างแท้จริง แนวทางในการแก้ปัญหาจะต้องให้มีการจัดการฝึกอบรมสรรหามัคคุเทศก์ ท้องถิ่นขึ้นให้ได้รับความรู้ ในการให้บริการ นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง ต้องรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขึ้นพื้นฐานในการนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว^{๒๓๔} เช่น ทำศาลากลางน้ำสระโบราณ และทำน้ำพุกลางสระน้ำ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะได้เห็นและเดินชมธรรมชาติ^{๒๓๕} เหมาะสม แต่อาจจะมียัคคุเทศก์ หรือวิทยากรให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว^{๒๓๖} เหมาะสมบ้างแต่ยังเท่าที่ควรเป็น ควรมีการประชาสัมพันธ์หรือมีสิ่งกระตุ้นความต้องการของนักท่องเที่ยวอาจจะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่านี้^{๒๓๗} ควรรณรงค์ให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ให้มีคนมาเที่ยวเยอะ เช่น จัดงานประชาสัมพันธ์ให้

^{๒๕} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะ จังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตุรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัดนาคิตต์, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์, เฉลียว มีสุข, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลัγκα, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑} สัมภาษณ์, ผัด เวียงคำ, กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

นักท่องเที่ยวมาเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น บ่อยครั้ง^{๓๘} ปรับปรุงสวนหย่อม^{๓๙} ปัจจุบันมีความเหมาะสมระดับหนึ่ง และควรพัฒนาให้มีสิ่งสนับสนุนให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ลานจอดรถ ฯลฯ^{๔๐} การท่องเที่ยวตามที่เป็นอยู่ก็ดีพอสมควร^{๔๑} มีความเหมาะสมดี^{๔๒} เพราะทำให้คนในชุมชนมีรายได้จากอาชีพเสริม^{๔๓} สิ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวของวัดดีขึ้น มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว^{๔๔} ควรปรับปรุงข้อมูล และป้ายชี้ทางยังไม่ชัดเจน^{๔๕} ขาดป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายบอกเส้นทางมาวัดไม่ค่อยมีชัดเจน^{๔๖} อย่างเป็นกัคิดว่าดีแต่คงไม่ดีเยี่ยม เพราะเหตุปัจจัยในการจัดการบริหารยังขาดงบประมาณ ยังดีที่ยังมีสื่อข้างนอกยังเล็งเห็นความสำคัญของวัดที่เป็นอันซีน ควรให้ทางรัฐเข้ามาสนับสนุนตรงนี้ด้วย^{๔๗} ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ทางวัดพัฒนาต่อไป^{๔๘} นักท่องเที่ยวมีมาไหว้พระเจ้านั่งดินทุกวัน แล้วก็กลับไม่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน ดังนั้นอยากให้ทุกหน่วยงาน ทุกองค์กรเข้ามาร่วมมาช่วยกันประชาสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้านมากกว่า^{๔๙} เพราะทางวัดค่อนข้างจะมีความพร้อมทางด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำ ที่นั่งพัก เป็นต้น^{๕๐} แต่ทั้งนี้ ชุมชนมีรายได้มีอาชีพเสริมจากการท่องเที่ยว^{๕๑} เช่น ขายหอย ขายไข่เค็ม ขายป๊อปปอน และขายอาหารเครื่องดื่ม เช่น ข้าวก้นจั่น ขนมจีน เป็นต้น^{๕๒} มีความเหมาะสม ไม่ว่าจะร้านค้าร้านอาหาร และเครื่องดื่ม ราคามาตรฐานตามท้องตลาด^{๕๓}

ความเหมาะสมของการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดปัจจุบันดีขึ้นมาก เพราะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีเป็นลำดับ เนื่องจากการจัดการและการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนงาน และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วย เช่น มีร้านค้าชุมชน ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากการผลิตของคนในชุมชน เป็นต้น

^{๓๘} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีโส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์, จ่านง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๐} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, หมู่เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจิตร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๓} สัมภาษณ์, สีวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๕} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๖} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัฒน์กิตติ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๘} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๐} สัมภาษณ์, ผัด เวียงคำ, กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๑} สัมภาษณ์, ชื่อ นางเฉลียว มีสุข, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๕๓} สัมภาษณ์, สุมาลี คำปวน, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

๙.๒ ด้านผลกระทบ

๑) ภาระและการปรับตัวต่อนักท่องเที่ยวของวัด ในการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เพิ่มภาระมาก คือ ต้องใช้คนทำงานมากขึ้น เช่น ต้องดูแลห้องสุขา และบริเวณวัด ให้สะอาดเสมอตลอดถึงนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม แต่งตัวไม่เรียบร้อย ทางวัดต้องเตรียมผ้าถุงไว้ให้เปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา^{๕๔} ยังมีนักท่องเที่ยวเยอะยิ่งทำให้วัดมีรายได้เพิ่มขึ้น และทางวัดควรจะมีเจ้าหน้าที่ ร.ป.ภ. เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวที่เดินข้ามถนนหนทาง^{๕๕} และวัดจะต้องจัดเตรียมสถานที่ ความสะอาดต่อนักท่องเที่ยว ที่นอกเหนือจากการจัดการภายในวัดทั่วไปแล้ว ^{๕๖ ๕๗} ซึ่งการที่มีนักท่องเที่ยวมากขึ้น ควรมีการวางกรอบในเรื่องของกฎระเบียบการแต่งกาย ของนักท่องเที่ยวให้ชัดเจน ควรมีป้ายบอกนักท่องเที่ยวในเรื่องการแต่งกายโดยเฉพาะ (เพศหญิง) ไม่ควรนุ่งห่มผ้าสั้นจนเกินไป ควรมีผ้าสำรองให้นักท่องเที่ยวใส่ก่อนเข้าไปในวิหารหลวง โดยเฉพาะพวกนุ่งชุดไม่เหมาะสม วัดควรจัดเจ้าหน้าที่คอยสังเกตการณ์ ประจำจุดหน้าวิหาร คอยบอกนักท่องเที่ยวที่ยุ่งสั้นถ้าทำได้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก อย่างบางวัดก็จะกำหนดในเรื่องของการแต่งกายก่อนเข้าไปไหว้พระในพระอุโบสถ เช่น วัดพระแก้ว สถานที่สำคัญทางศาสนา^{๕๘} แต่ทางวัดก็ได้มีการจัดระบบระเบียบ วางแผนไว้ดี^{๕๙} หากมีนักท่องเที่ยวเยอะ รายได้จะก่อเกิดมากขึ้นกว่าเดิมการปรับตัวคือจะต้องมีการบริการหรือการแนะนำให้นักท่องเที่ยวได้ประทับใจ เช่น พัฒนาสถานที่นั่งพัก ที่รับประทานอาหาร ของฝากให้คนมาเที่ยว ใช้เวลาอยู่ในวัดให้มากที่สุด เพื่อประทับใจ แล้วกลับมาพร้อมชักชวนคนมาใหม่^{๖๐} ในขณะเดียวกันวัดดอนัลโยไม่มีปัญหากระทบ^{๖๑} ไม่เพิ่มภาระ^{๖๒ ๖๓} ทางวัดมีการปรับตัวโดยจัดสถานที่เหมาะสมกับการต่อนักท่องเที่ยว^{๖๔} และพัฒนาเจ้าหน้าที่เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับให้คำแนะนำหรือ ป้องกันอันตรายอื่น ๆ อาจเกิดขึ้นได้ ^{๖๕ ๖๖} ปัจจุบันนี้มีโครงการ Amazing Thai Host ที่มีอาสาช่วยเหลือ นักท่องเที่ยว ทำให้มีกรต่อนักท่องเที่ยวจากอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่ทางวัดไม่

^{๕๔} สัมภาษณ์, พระสุนทรภิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีโส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๕๗} สัมภาษณ์, จ่านิง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๕๘} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้ง, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๕๙} สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๐} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๑} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๒} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๓} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๔} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วางจิต, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๖} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดดอนัลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ต้องมาเป็นภาระใดๆ^{๖๗} และวัดพระเจ้านั่งดินนักร้องเที่ยวที่ มาด้วยความศรัทธาที่เข้ามาชมภายใน วัดก็คือนักท่องเที่ยวภาคเอกชนที่ประชาสัมพันธ์ออกไปมากโดยที่ทางวัดยังขาดและ ประชาสัมพันธ์ ที่ ดีแต่หน่วยงานนี้เขาอาสาทำให้มันเป็นผลดีต่อวัด ไม่เป็นการเพิ่มภาระกับทางวัดเลย กับเป็นผลดีเสีย อีกทางวัดก็พยายามปรับตัวทั้งตั้งบุคคลที่ให้บริการและปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะสมเพื่อรองรับกับ นักท่องเที่ยว^{๖๘} ไม่มีภาระ เพราะทางวัดจัดการดี^{๖๙} แต่เพิ่มงานให้กับประชาชนในหมู่บ้านและไม่มี รายได้เข้าหมู่บ้าน เพราะรายได้ทุกบาทเข้าวัดอย่างเดียว ดังนั้น ต้องการให้นักท่องเที่ยว เข้ามาเที่ยว ในหมู่บ้าน และสร้างรายได้ให้คนในชุมชนด้วย^{๗๐} และทางวัดมีการท่องเที่ยวแบบสบายไม่เป็นทางการ มากนัก มาเที่ยวแล้วก็กลับ^{๗๑}

ผลกระทบด้านภาระและการปรับตัวต้อนรับนักท่องเที่ยวของวัด ในการที่ นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลกระทบและเป็นภาระต่อทาง วัด เพราะแต่ละวัดได้มีการวางแผน หรือแบ่งงานเป็นส่วนส่วนไว้ดีแล้ว แต่อาจจะส่งผลกระทบในเรื่อง ของการแต่งกายของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัด คือ มีการแต่งการที่ไม่เรียบร้อย นุ่งสั้น ไม่เหมาะสม แต่ทางวัดก็ได้มีการติดป้ายเตือน หรือมีผ้าถุงให้ใส่ก่อนเข้าไปในวิหาร

๒) การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ในการที่ นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เพราะตามปกติเราทำวัตรสวดมนต์ ๕ โมงเย็น เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาไหว้พระ เราต้องขยายเวลาออกไปหรือมีนักท่องเที่ยวมาก ๆ เราก็กด กิจกรรมไปเลย^{๗๒} นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมถ้าเป็นชาวพุทธ ก็คงไม่มีปัญหาในเรื่องการปฏิบัติ ศาสนากิจของสงฆ์ แต่ถ้าเป็นชาวต่างชาติ อาจจะมีผลกระทบบ้าง ที่สำคัญควรมีบุคลากร คอยเป็น ผู้ดูแล หรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะที่มีงานพิธีทางศาสนา เราจะต้องให้ความเข้าใจกับ นักท่องเที่ยวในการวางตัวให้ถูกต้อง อย่างเหมาะสม พระสงฆ์ก็ต้องปรับตัวบ้างในบางสถานการณ์ที่ไม่ สามารถรู้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ว่าจะแสดงอาการ อารมณ์อย่างไร^{๗๓} ไม่มีผลกระทบต่อ พระสงฆ์^{๗๔} ไม่ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไป เพราะมีการจัดโซนไว้ แล้ว คือ เขตของสงฆ์จะอยู่ด้านหลังของวิหาร^{๗๕} สถานที่โดยตงที่ไว้ปฏิบัติศาสนกิจ ก็มีบริเวณที่แบ่งไว้

^{๖๗} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๖๘} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัฒน์กิตติ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๗๒} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้า อาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๓} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๗๔} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐

ชัดเจนแล้ว คิดว่าไม่มีผลกระทบ^{๗๖} ไม่เปลี่ยนแปลง^{๗๗} เพราะมีการแบ่งเขตเรียนร้อยแล้ว^{๗๘} วัดอนาลโยไม่กระทบ เพราะพระสงฆ์มีเขตสังฆาวาส^{๗๙} มีสถานที่ทำกิจของสงฆ์ต่างหาก^{๘๐} หรือที่อยู่โดยเฉพาะอยู่แล้ว อยู่เป็นเอกเทศส่วนตัว^{๘๑} ไม่กระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์^{๘๒ ๘๓ ๘๔} พระสงฆ์ปรับตัวให้เหมาะสม สำนึกกับการที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว และวัดพระเจ้านั่งดินนั้นปกติก็นั้นเป็นเช่นนั้น คือจะแบ่งหน้าที่ในการปฏิบัติแบ่งงานให้กับเจ้าหน้าที่ของวัด โดยจะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอเพื่อรองรับกับกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น เรียนภาษาอังกฤษ พูดสนทนากับกลุ่มชาวต่างชาติได้^{๘๕} การปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ ไม่เปลี่ยนแปลง^{๘๖} เพราะเจ้าอาวาสได้ทำกิจกรรมของสงฆ์ตามปกติ ไม่มีผลกระทบ ไม่ได้สร้างความเดือดร้อน เพราะคนมาเที่ยวมีจิตสำนึกที่ดี^{๘๗} ไม่ทำให้ชีวิตของพระสงฆ์เปลี่ยนไป เพราะพระสงฆ์ก็มีที่อยู่ คือ กุฏิ อาจจะมาทำวัตรในพระวิหารบ้าง^{๘๘}

ผลกระทบด้านการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ในการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด สรุปได้ว่า ส่งผลกระทบค่อนข้างน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ ซึ่งบางวัดมีสถานที่ทำกิจของสงฆ์ต่างหาก คือ ได้มีการแบ่งเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสไว้ชัดเจนแล้ว

๓) ผลกระทบของโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัด มีนักท่องเที่ยวบางคนที่ยังไม่รู้ขนบธรรมเนียมของวัดก็จะทำลายหรือเข้าไปในสถานที่เคารพบูชาของคนไทยเรา^{๘๙} แต่โบราณวัตถุบางอย่างควรกำหนดข้อห้ามไว้ ห้ามจับเล่น ห้ามเคลื่อนย้าย ห้ามขึ้นไปนั่ง หรือบางอย่างอาจจะ ห้ามถ่ายรูป ของที่มีค่าโดยเฉพาะเป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อย จะต้องเก็บให้ปลอดภัยมิดชิด กันถูกคนขโมย ควรมีเวรยามในการดูแลวัตถุโบราณภายในวัดด้วย คอยเป็นหูเป็นตา คอยสังเกตการณ์

^{๗๖} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๗๗} สัมภาษณ์, จ่านง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๗๘} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีโส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๗๙} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๘๐} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๘๑} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๘๒} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๘๓} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๘๔} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจิ, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๘๕} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัฒน์กิตติ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๘๖} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๘๗} สัมภาษณ์, ผัด เวียงคำ, กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๘๘} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๘๙} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

มัคคุเทศก์ท้องถิ่น พระเณร จะต้อง ช่วยกันดูแลเฝ้าระวัง สังเกตการณ์ อยู่อย่างสม่ำเสมอ^{๙๐ ๙๑} โบราณวัตถุได้มีอาณาเขต ป้องกันไว้ดีอยู่แล้ว^{๙๒} นักท่องเที่ยวที่มาต่างรู้ว่าควรอนุรักษ์ ไม่ควร อาจมีบ้าง^{๙๔} การเปราะเปื้อนต่าง ๆ ผลด้านความสะอาดบ้าง^{๙๕} วัดอนาลโยไม่มีผลกระทบต่อบุราณสถานโบราณวัตถุ^{๙๖ ๙๗ ๙๘} เพราะช่วยกันดูแล^{๙๙ ๑๐๐}และมีเจ้าหน้าที่ดูแล และนักท่องเที่ยว ช่วยกันรักษา^{๑๐๑} แต่บางที่ก็อาจมีอยู่บ้างไม่มาก เพราะมีคนมากหน้าหลายตา อาจมีพลัดพลาดไป โดน และวัดพระเจ้านั่งดินทางวัดจะแยกส่วน เป็นส่วน ๆ อย่างเห็นได้ชัด คือ สถานที่หวงห้ามในวัดจะมีป้ายบอกว่าเขตหวงห้าม เป็นการบอกส่วน และแสดงถึงเขตที่ไม่ควรเข้าไปล่วงล้ำอย่าง เช่น บริเวณ ไหนผู้หญิงไม่ควรขึ้น และควรนุ่งห่มอย่างสุภาพเรียบร้อย^{๑๐๒} ไม่มีผลกระทบต่อบุราณสถาน โบราณวัตถุ^{๑๐๓} เพราะมีคนคอยดูแล^{๑๐๔} และส่วนใหญ่ของโบราณสถานโบราณวัตถุ ในวัดได้มีการ ป้องกัน ควบคุมอย่างดี^{๑๐๕}

ผลกระทบของโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัด สรุปได้ว่า บางวัดอาจได้รับผลกระทบบ้าง เพราะบริเวณวัดค่อนข้างกว้างมีเจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง แต่ทั้งนี้ก็ได้มีการติดป้ายทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษเตือนนักท่องเที่ยว

๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่ม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว คือ

๑) ห้องสุขาสาธารณะมีไม่เพียงพอจะต้องสร้างเพิ่มเติม^{๑๐๖ ๑๐๗} ๒) ควรมีจุดบริการนำดื่มบริการแก่

^{๙๐} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๑} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๙๒} สัมภาษณ์, วิญญู ชื่นรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๓} สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๔} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีโส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๕} สัมภาษณ์, จ่านง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๖} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะ จังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๗} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๘} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๙๙} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจิตร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัฒน์กิตติ์, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์, ผัด เวียงคำ, กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์, จ่านง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

นักท่องเที่ยวด้วย ๓) มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ในการให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน ๔) จุดที่นักท่องเที่ยวบางคนอาจจะทำบุญถวายเครื่องสังฆทาน ควรจะกำหนดจุดที่พระสงฆ์ประจำอยู่อย่างเสมอ ๕) ที่นั่งพักผ่อนของนักท่องเที่ยว ๖) จุดบริการนักท่องเที่ยว สอบถามข้อมูลต่าง ๆ ^{๑๐๘} ๗) ร้านกาแฟบริเวณจุดหน้าพระวิหารหลวง^{๑๐๙} ๘) จุดประชาสัมพันธ์ถาวร โดยคนให้ข้อมูลต้องรู้ประวัติของวัดตั้งแต่อดีต ๙) จุดทานอาหาร-เครื่องดื่ม ควรมีมาตรฐานกว่านี้โดยเฉพาะความสะอาด ๑๐) จุดซื้อของฝากควรเป็นสถานที่น่าเข้าซื้อ ๑๑) จัดบริเวณวัดหรือจุดบางจุดเพื่อเป็นจุดพักรถและนักท่องเที่ยวโดยสังเขป^{๑๑๐} นั่งพัก เพิ่มขึ้น ควรเพิ่มห้องน้ำ และความสะอาดเปลี่ยนแปลงไป เช่น มีรถ มีการสัญจรที่เยอะขึ้น ^{๑๑๑} วัดอนาลโยควรเพิ่มลานจอดรถให้มากขึ้น ป้ายแนะนำที่มีภาษาไทย และต่างประเทศ^{๑๑๒ ๑๑๓} ศาลา ที่นั่งพักร่ม^{๑๑๔}ที่พักผ่อน ^{๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗} สถานที่ร่มรื่นในการนั่งพักของนักท่องเที่ยวเวลาเดินขึ้นบันได^{๑๑๘} วัดพระเจ้านั่งดินทางวัดก็พยายามปรับปรุงแก้ไขมาตลอด ห้องน้ำที่จอดรถ สถานที่ผู้ประกอบการค้า สถานที่จุดเทียน สถานที่เขตปลอดบุหรี่ มีรถเข็นสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ สิ่งที่ยากอำนวยความสะดวกคือความปลอดภัย มี รปภ. หน่วยรักษาความปลอดภัยจราจร การสัญจรภายในบริเวณลานจอดรถ^{๑๑๙} สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่ม คือ ที่นั่งพักผ่อน ^{๑๒๐} ห้องน้ำ และกำลังก่อสร้างพระธาตุ แต่ยังขาดงบประมาณจำนวนมาก^{๑๒๑} อยากได้ไฟจราจร เตือนภัย และที่บังฝนบังแดด^{๑๒๒} เพราะแม่ค้าตั้งร้านอยู่บนลานใกล้ ๆ ลานจอดรถต้องเอาร่มมากันเอง^{๑๒๓} มีครบทุกอย่างแล้ว^{๑๒๔}

^{๑๐๘} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีโส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจิตร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัดนภิตต์, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์, เฉลียว มีสุข, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์, สุมาลี คำปวน, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่ม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ในแต่ละวัดยังมีสิ่งที่จะต้องสร้างเพิ่ม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอีกมาก เช่น ที่นั่งพัก จุดทานอาหาร ถึงขยะ ห้องสุขา หรือเจ้าหน้าที่บริการ เป็นต้น เพื่อความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว

๕) การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เปลี่ยนแปลงบ้าง เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น^{๑๒๕} แต่ก็ต้องปรับตัวเข้ากับสังคมปัจจุบัน^{๑๒๖} เช่น ในเรื่องของการทำมาหากินของชาวชุมชน ได้มาค้าขายของ บริเวณทั้งในและนอกวัด ทำให้เกิดรายได้ต่อครอบครัวของชุมชน^{๑๒๗} เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นคนในชุมชนมีรายได้ เกิดจากร่องเที่ยว^{๑๒๘} ชุมชนจะต้องปรับตัวในเรื่องของสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และเป็นธรรมโดยไม่เอาเปรียบวัดและนักท่องเที่ยวจนเกิดไปจะต้องอยู่ในระเบียบวินัยหนึ่ง^{๑๒๙} ถ้าทางวัดปรับปรุงการท่องเที่ยวในวัดจะทำให้มีนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นอีกมากมาย จะทำให้ประชาชน และชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น^{๑๓๐} จัดงานที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม^{๑๓๑} วัดอนาลโยทิพยาราม เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่าแต่ก่อนนี้ เพราะมีการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ^{๑๓๒} เป็นการเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน ทำให้มีแหล่งทำมาหากินเพิ่มขึ้น^{๑๓๓-๑๓๔} ได้ประโยชน์ร่วมจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ถนนดีขึ้น^{๑๓๕} โดยเฉพาะช่วงเทศกาลทำให้ขายของได้ดี ส่งผลให้เกิดรายได้^{๑๓๖} และจากการขายของที่ระลึก รถบริการ ฯลฯ^{๑๓๗-๑๓๘} และวัดพระเจ้านั่งดินเปลี่ยนแปลงมาก เพราะ คนในชุมชนมีรายได้ขึ้นมีอาชีพสามารถ พัฒนาคุณภาพชีวิต และครอบครัวคนชุมชนได้ดี เช่น กลุ่มทำเทียนชะตา และกลุ่มทอผ้า^{๑๓๙} เปลี่ยนแปลง^{๑๔๐} เพราะเป็นการเพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพแก่คนใน

^{๑๒๕} สัมภาษณ์, วลัยลา ดวงแก้ว, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์, จ่านิง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีใส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจจิต, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัดพัฒนกิจ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์, กิตติชัย วงศ์ลังกา, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ดีขึ้นมากเพราะ มีคนมามากทำให้ขายของได้ ส่งผลให้เกิดรายได้ เปลี่ยนไปดีขึ้น พัฒนาไปเรื่อย เงินที่บริจาคให้กับทางวัดก็ได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและปรับปรุงสถานที่ต่าง ๆ มีผลมาก เพราะ ทำให้ชุมชนวัดพระนั่งดิน และรอบ ๆ มีอาชีพ โดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์ จะมีนักท่องเที่ยว มาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ก็จะทำให้รายได้ดี เศรษฐกิจของชุมชนคึกคัก^{๑๕๒}

การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน สรุปได้ว่า คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงบริเวณทั้ง ๓ วัด มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในเรื่องของการมีอาชีพ มีรายได้ และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน (ไฟฟ้า ถนน น้ำ) ที่ดีขึ้น

๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ชุมชนศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์คือ มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง นำมาเผยแพร่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวตลอดถึงการแสดงออก^{๑๕๓} ในชุมชนจะมีกลุ่มของช่างฝีมือของคุณเสงี่ยม จุลเจริญ ประธาน อ.สม.วัดศรีโคมคำ สามารถนำมาเป็นการแสดงออกทางศิลปวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวให้แก่ นักท่องเที่ยวได้ชม ในโอกาสงานสำคัญ ๆ การตีกลองสะบัดไชยของกลุ่มนักเรียน โรงเรียน เทศบาล ๕ ก็สามารถนำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมได้โดยตรง กลุ่มดนตรี ชะลือซอ ซึ่ง ของนักเรียน โรงเรียนเทศบาล ๕ ก็สามารถนำมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม , อื่น ๆ อีกหลายอย่าง สามารถนำมาจัดการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรมได้โดยตรง^{๑๕๔} นำจะทำโปสเตอร์ แผ่นพับ การนำเสนอ แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา ร้านอาหาร ที่พัก และของฝาก ของจังหวัดพะเยา^{๑๕๕} จะดีขึ้นกว่านี้ หากมีหลาย ๆ หน่วยงานเข้ามาให้ความร่วมมือสนับสนุนงบประมาณต่างๆ ให้ และหารือร่วมกับวัด ชุมชน ^{๑๕๖} ส่งเสริมวัฒนธรรมด้านงานฝีมือ เช่น ทอผ้า วัดอนาลโยทิพยารามชุมชนมีส่วนการวางแผนการจัดการ การให้บริการขายเอง/เปิดบริการค้า ร้านอาหาร^{๑๕๗ ๑๕๘} ส่งเสริมให้คนชุมชนมีรายได้จากงานฝีมือในแหล่งชุมชน^{๑๕๙} จากการขายของ ท้องถิ่น^{๑๖๐} งานหัตถกรรมงานฝีมือของคนในชุมชน สร้างเอกลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวได้จดจำ^{๑๖๑} ส่งเสริมชุมชนโดยใช้ทรัพยากรบุคคลภายในชุมชน ช่วยในการพัฒนาวัด^{๑๖๒} แนะนำแหล่งท่องเที่ยวบริเวณวัดอนาลโยทิพยาราม และแหล่ง

^{๑๕๒} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์, สมเพชร สองสีใส, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจิ, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ห้องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงดอยบุษราคัม^{๑๕๓} ส่วนวัดพระเจ้านั่งดินวัดมีแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นจุดเด่นของทางวัดคือพระเจ้านั่งดินซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์และไม่เหมือนที่ไหน มีชุมชนที่เข้มแข็งเป็นหมู่บ้านพึ่งพาตนเองตามเศรษฐกิจพอเพียงให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการบริหาร ชุมชนพึ่งตนเอง มีกลุ่มดังนี้ ๑) กลุ่มทำเทียนชะตา ๒) กลุ่มทอผ้า ๓ กลุ่ม ๔) เลี้ยงไก่ชน ๕) กลุ่มจักสาน^{๑๕๔} ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่พอมีรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง จากการหัตถกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ส่งเสริมเป็นภาพรวมระดับหมู่บ้าน ยังขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะว่าสถิติ ปีนี้ นักท่องเที่ยวเข้ามาลดลงกว่าทุกปี^{๑๕๕} ภูมิปัญญาวัฒนธรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของคนในชุมชน ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน^{๑๕๖} ความสามัคคีของคนในชุมชน กิจกรรมที่ชุมชนกับวัดทำร่วมกัน ซึ่งถือได้ว่าวัดเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทำวัตรเช้า – เย็น ในวัดพระนั่งดิน ฟังเทศน์ – ฟังธรรม ในวัดพระนั่งดิน ในวันพระ และงานบุญต่าง ๆ^{๑๕๗}

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา สรุปได้ว่า ศักยภาพของชุมชนนั้น เป็นตัวบ่งชี้ถึงขีดความสามารถที่จะตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหา และการจัดการ ซึ่งทั้ง ๓ วัด นั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ รวมถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วย แต่ทั้งนี้ ชุมชนควรสร้างเครือข่ายภาคี ความร่วมมือกับตลาดอื่นๆ และหน่วยงานต่างๆ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคอยให้ความช่วยเหลือ และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำข้อคิดเห็นมาดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพให้ยั่งยืนต่อไป แต่ทั้งนี้ยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยการอบรมหลักสูตรด้านอาชีพ ด้านอาสาสมัครมัคคุเทศก์ และด้านภาษา เพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อาจมีแนวโน้มที่ดีขึ้นหากมีการสนับสนุนที่ดีจากภาครัฐ^{๑๕๘} ซึ่งชุมชนวัดศรีโคมคำเป็นชุมชนที่มีคนหลายกลุ่มมาอยู่ร่วมกัน แต่ก็คนพื้นบ้านอยู่บ้างก็จะมีหลากหลายวัฒนธรรมรวมกัน แต่ก็อยู่กันอย่างมีความสุขทางวัดส่งเสริมให้มีการทอผ้าพื้นเมืองขายทำโรงน้ำดิบเพื่อชุมชน และจำหน่าย^{๑๕๙} แนวโน้มเสริมสร้างศักยภาพชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำคัญที่สุดทุกภาคส่วนจะต้องให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทุกหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของการท่องเที่ยว ในเรื่องของงบประมาณ ในเรื่องของบุคลากร ที่จะให้ความรู้แก่มัคคุเทศก์ชุมชน สนับสนุนในเรื่องเอกสารการ

^{๑๕๓} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์, พระครูอภิวรรณกิจ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์, เฉลียว มีสุข, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕๘} สัมภาษณ์, จ่านง อินปิง, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๕๙} สัมภาษณ์, พระสุนทรภักดีคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ประชาสัมพันธ์ สื่อต่าง ๆ จะต้องตื่นตัวให้มากขึ้น ที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา อย่างต่อเนื่อง ควรจะมีโครงการทางด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมตลอดทั้งปี เพื่อเป็นจุดขายต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยือนพะเยา^{๑๖๐} วัดอนาลโยทิพยาราม มีส่วนรวมในการวางแผนและเสนอแนวคิดในทุกด้าน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรมกับชุมชน บุคคล หน่วยงานภายนอกมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น มีส่วนในการดูแลทรัพย์สินของวัดหรือแหล่งท่องเที่ยวดูแลสถานที่/อาคาร พร้อมซ่อมบำรุง^{๑๖๑} แหล่งท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน สร้างงานฝีมือตามวิถีชีวิต นำมาเป็นเอกลักษณ์ต่อการท่องเที่ยว^{๑๖๒} ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วม มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยว ของวัดอนาลโยทิพยาราม^{๑๖๓} อยากให้หน่วยงานดูแลพัฒนาปรับปรุง และมาให้ความรู้แก่คนในชุมชน^{๑๖๔} ขณะเดียวกันวัดพระเจ้านั่งดินทางวัดเป็นศูนย์รวมของชุมชน และเป็นจุดเด่นของการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนได้ดี มีนักท่องเที่ยวสนใจในรูปแบบประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น จัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ช่วยกันทั้งทางวัดและชุมชนร่วมกัน จนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว โฮมสเตย์ คือมาไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วยังได้เที่ยวชมชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและยังสร้างรายได้ให้แกคนในชุมชนเศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น^{๑๖๕} ควรมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ให้ความสำคัญ ของวัดให้มากกว่านี้ พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับวัด เพื่อจะได้มีอาชีพ มีรายได้ ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน ชุมชนจะได้มีส่วนร่วม และเป็นที่น่าภาคภูมิใจของคนในชุมชน^{๑๖๖} จะทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้ต้องมีการนำของภูมิปัญญา ชาวบ้านในชุมชนมาวางจำหน่าย เช่น ไข่เค็ม เสื้อผ้าไทลื้อ ฯลฯ และยังทำให้ชุมชน คนในชุมชนมีรายได้ เพิ่มพูนแบบยั่งยืน^{๑๖๗} มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน ถือเป็นการนำมาของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของวัดพระนั่งดิน ซึ่งการนำของที่ผลิตในชุมชนมาขายให้กับนักท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๑๖๘}

แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาของทั้ง ๓ วัดจะเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าหากได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยมีการวางในการพัฒนาร่วมกัน ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการวางแผนดังกล่าว ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวของทั้ง ๓ วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

^{๑๖๐} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ้, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจิติ, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๔} สัมภาษณ์, ประภัทรสร วงศ์ไผ่, นักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์, พระครูอภิวินมิตติ, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์, ภูวนัย เกิดสุข, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์, เฉลียว มีสุข, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖๘} สัมภาษณ์, บัวเที่ยง เงินมูล, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

๔.๒ การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ตอนที่ ๑ เครือข่ายภายใต้การบริหารจัดการเครือข่ายในชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา แหล่งท่องเที่ยววัดศรีโคมคำมีศักยภาพที่พร้อมต่อการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ มีการคมนาคม ระบบขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก (ถนน น้ำ ไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์ ห้องสุขา ศาลา ที่นั่งพัก) ^{๑๖๙} ที่พร้อมและเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่หลากหลาย มีร้านค้าที่หลากหลาย และอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ^{๑๗๐} สำหรับเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยววัดศรีโคมคำมีการรวมกลุ่มกันในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงแต่ก็ยังไม่เป็นทางการนัก มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณบ้าง มีที่วิชุมชนพะเยาทีวี เข้ามาจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสาร เช่น ถ่ายทอดสดตอนมีการทำพิธีกรรมที่สำคัญๆ ทางพระพุทธศาสนา หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับข้องกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ ทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) ^{๑๗๑} รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาประชุม แสดงความคิดเห็น พูดคุยร่วมกันด้วย ^{๑๗๒} วัดอนาลโยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ^{๑๗๓} อาจจะยังไม่พร้อมในเรื่องการระบบขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง เช่น ยังไม่มีสัญญาณโทรศัพท์บางเครือข่าย ^{๑๗๔} ศาลาที่นั่งพักยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ไม่ค่อยมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นต้น สำหรับเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวมีการรวมกลุ่มกันในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เช่น คนในชุมชนนำสินค้า หัตถกรรม งานฝีมือ และสิ่งประดิษฐ์ท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นมาวางจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ^{๑๗๕} เช่น รองเท้า กระเป๋า หมวกที่ทำจากผักตบชวา ปิ่นปักผมที่ทำจากไม้ เสื้อผ้าที่ทำจากผ้าดิบ ผ้าย้อมสีจากธรรมชาติ อาหารพื้นบ้านท้องถิ่น ^{๑๗๖} แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งทำให้มีรายได้และเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีหน่วยงานภาครัฐด้านงบประมาณบ้าง แต่ยังไม่เพียงพอ และยังขาดการเข้ามาสนับสนุนหรือส่งเสริม

^{๑๖๙} สัมภาษณ์, วิญญู ชินรังคกุล, เลขานุการวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์, ดำเนิน ชันทะกิจ, ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์, พระสุนทรภิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์, สิริชัย คล้ายแจ่ม, รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๔} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์, สิวรรณ เกตรา, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์, เติณ สีนี, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ด้านแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป^{๑๗๗} วัดพระเจ้านั่งดินเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใจกลางชุมชน มีศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมที่พร้อม เช่น ห้องสุขา ศาลาที่นั่งพัก ระบบขนส่ง การคมนาคมต่างๆ มีกิจกรรม ประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ คนในชุมชนในความร่วมมือกับทางวัดเป็นอย่างดี ภายในวัดมีร้านค้าชุมชน ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของฝากค่อนข้างน้อย อาจจะไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว หากทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คนในชุมชนในความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการวางแผนและประชาสัมพันธ์ให้กับสมาชิกชุมชน สมาชิกในชุมชน ไม่มีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน^{๑๗๘}

ตอนที่ ๒ แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา การที่จะพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนของแหล่งท่องเที่ยววัดศรีโคมคำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ต้องคำนึงถึงชุมชน สภาพแวดล้อม และระบบเศรษฐกิจ การเสริมสร้างการท่องเที่ยวจึงต้องมีการกำหนดเป้าหมายในชัดเจนและเป็นรูปธรรม เช่น ด้านเศรษฐกิจก็ทำให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการค้าขายได้ อาจจะเป็นการนำสินค้าจากชุมชน ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมาวางจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว หรือคนชุมชนใกล้เคียงเอง หรือการสร้างโฮมสเตย์ ที่พักต่างๆ ซึ่งการจับจ่ายใช้สอยจะทำให้เกิดการหมุนเวียนทางการเงิน สร้างรายได้ขึ้นมาหมุนเวียนในครัวเรือน ซึ่งต้องให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาปรึกษาหารือ พบปะพูดคุยกัน^{๑๗๙} เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน และเล็งเห็นถึงจุดมุ่งหมายเดียวกันของชุมชน คือการทำให้วัดศรีโคมคำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และก่อให้เกิดความยั่งยืนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตลอดไป ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องแสดงออกซึ่งความตั้งใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ คิดดีต่อกัน และคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวก็จะขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาไปอย่างยั่งยืน และไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันได้ การที่จะพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนของแหล่งท่องเที่ยววัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ หรือยั่งยืนได้นั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย^{๑๘๐} ทั้งภาครัฐ เอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชุมชน และวัด ต้องร่วมมือกัน^{๑๘๑} โดยเริ่มตั้งแต่ชุมชนเอง จะต้องพูดคุย ปรึกษาหารือกัน เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม^{๑๘๒} คนในชุมชนจะต้องหาทางแบ่งปันโอกาส และพื้นที่ในการทำมาหากินอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ทุกคนในชุมชน อันจะทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข และหน่วยงานภาครัฐ หรือ

^{๑๗๗} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์, พระครูอภิวัฒนกิตติ์, เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน, เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์, พระสุนทรกิตติคุณ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ, เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๘๐} สัมภาษณ์, ธรรม สมควร, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๑} สัมภาษณ์, บุญเกียรติ มโนวงศ์, เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๒} สัมภาษณ์, บัวหลั่น วาจจิต, ผู้ประกอบการร้านค้า, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่อนำชุมชนไปสู่เป้าหมายทิศทางเดียวกัน หรือออกกฎหมายบัญญัติต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องปลูกฝังแนวคิดในการบริการประชาชนแก่เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ เพื่อให้เกิดความคิดความตั้งใจในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในด้านที่ๆ อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวมในที่สุดหากจะพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วัดพระเจ้านั่งดินนั้น จะต้องเริ่มจากการสนับสนุนเรื่องของงบประมาณในการบูรณะ ซ่อมแซม หรือสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวก่อน รวมถึงชุมชนจะต้องมีความตั้งใจ และให้ความร่วมมือกับวัด และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน^{๑๘๓}

สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ของทั้ง ๓ วัด แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑) ความเข้มแข็งของสมาชิกชุมชน คือคนในชุมชนต้องเคารพฟังความคิดเห็นกัน และเล็งเห็นถึงจุดมุ่งหมายเดียวกันของชุมชน คือการ ทำให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ที่มีการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนแบบดั้งเดิม อันเป็นจุดขายที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว และคนในชุมชนจะต้องหาทางแบ่งปันโอกาสและพื้นที่ในการทำมาหากินอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่สมาชิกทุกคนในชุมชน อันจะทำให้สมาชิกในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๒) ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชุมชน คือ คนในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม การที่สมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งเอาไว้ จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียภาพลักษณ์ของเครือข่าย และจะทำให้ภาพลักษณ์ของวัดเสื่อมเสียไปด้วย นอกจากนี้แล้วจะต้องมีการพูดคุยกันระหว่างเครือข่ายต่างๆ เพื่อการทำข้อตกลงและประสานงานกันในกิจกรรมที่ต่อเนื่องกัน และมีการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง การปฏิบัติต่อกันระหว่างเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นการประสานงานกัน การขอและการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะต้องปฏิบัติด้วยความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่บรรยากาศการทำงานที่ดีระหว่างเครือข่ายต่างๆ ในชุมชน

๓) การสนับสนุนจากภาครัฐ คือ ภาครัฐจะต้องออกนโยบาย จัดทำโครงการต่างๆ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณ เพื่อนำชุมชนไปสู่เป้าหมายทิศทางเดียวกัน รวมไปถึงการออกกฎหมายบัญญัติต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน รวมถึงภาครัฐต้องดำเนินการในการรักษาและควบคุมดูแลให้สมาชิกและเครือข่ายชุมชนต่างๆ ปฏิบัติตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน

^{๑๘๓} สัมภาษณ์, พระโพธิญาณรังสี, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่, เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

๔.๓ วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ได้แก่ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

ตารางที่ ๑๘ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

SWOT Analysis	วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)	วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม)	วัดพระเจ้านั่งดิน
๑. ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด			
จุดแข็ง (S)	เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีที่เน้นรักษารูปแบบประเพณีดั้งเดิม และเน้นความสำคัญทางศาสนา เช่น มีประเพณีแปดเป็งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเป็นต้น	เป็นวัดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่โดดเด่น สวยงาม มีคุณค่าดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และผู้มาเยี่ยมชม	มีพระพุทธรูปโบราณที่ถูกค้นพบ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ และศรัทธาของคนทั่วไป และมีวิหารที่มีรูปทรงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีการบริหารที่มีความพร้อม และมีจิตสำนึกพุทธ โดยจะมีคณะกรรมการ และคนในชุมชนจิตอาสาเข้ามาให้บริการ และดูแล รักษาความสะอาดภายในวัดประจำ
จุดอ่อน (W)	เป็นวัดที่มีรูปแบบโบราณ ไม่มีความแปลกใหม่หรือทันสมัย และไม่มีแผนพับ ที่แนะนำ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	ไม่มีแผนที่ แผนที่ เอกสาร แผ่นพับแนะนำ หรือให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว	ไม่มีเอกสาร แผ่นพับแนะนำ รวมถึงเจ้าหน้าที่ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
โอกาส (O)	ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน	ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน	ได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน และคนในชุมชนอย่างเต็มที่ ในทุกๆ เรื่อง
อุปสรรค (T)	ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเริ่มเสื่อมโทรม		มีคู่แข่งทางการท่องเที่ยวจากอำเภอใกล้เคียง

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

ตารางที่ ๑๙ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

SWOT Analysis	วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)	วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม)	วัดพระเจ้านั่งดิน
๒. ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด			
จุดแข็ง (S)	ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ มีระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน น้ำ ไฟฟ้า ห้องน้ำ รถรับจ้างต่างๆ คลื่นสัญญาณโทรศัพท์ เป็นต้น ที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว	พื้นที่ของวัดกว้างขวาง มีทัศนียภาพที่งดงามแวดล้อมด้วยธรรมชาติที่ร่มรื่น บริสุทธิ์ และมีที่จอดรถกว้างขวางเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองที่มีวิถีชีวิตสมถะ เรียบง่าย ชอบทำบุญ เข้าวัดปฏิบัติธรรมเป็นประจำ มีสิ่งอำนวยความสะดวก ที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่จอดรถ รถเข็นสำหรับผู้พิการ ร่ม และผ้าขึ้นสำหรับผู้แต่งกายไม่สุภาพ เป็นต้น
จุดอ่อน (W)	ประตูทางเข้าวัดค่อนข้างแคบ ไม่สะดวกต่อรถบัสนำเที่ยว ส่วนที่จอดรถนอกวัดไม่ค่อยปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยวในการเดินข้ามถนนมาเที่ยววัด ไม่มีมีคฤหาสน์ในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงร้านค้า ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก	ระบบขนส่งสาธารณะยังไม่มีห้องน้ำ และร้านอาหารไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว ไม่มีพนักงาน/เจ้าหน้าที่คอยบริการให้ความรู้ หรือคำแนะนำเกี่ยวกับสถานที่ของวัด	ป้ายบอกทางไม่ชัดเจน ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านค้าชุมชนไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว หากมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก รวมถึงศาลาที่นั่งพัก สถานที่ร่มรื่น และระบบขนส่งสาธารณะ
โอกาส (O)	ภาครัฐร่วมกันพัฒนาในเรื่องการรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินนักท่องเที่ยว รวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของวัดนั้นๆ ในโครงการ Amazing Thai Host	ภาครัฐร่วมกันพัฒนาในเรื่องการรักษาความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว รวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของวัดนั้นๆ ในโครงการ Amazing Thai Host ระยะเวลา ๓ เดือน คือ	ภาครัฐร่วมกันพัฒนาในเรื่องการรักษาความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว รวมถึงให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของวัดนั้นๆ ในโครงการ Amazing Thai Host ระยะเวลา ๓ เดือน คือ

	ระยะเวลา ๓ เดือน คือ ได้ส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว มาประจำที่วัด ๓ ท่าน	ได้ส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว มาประจำที่วัด ๓ ท่าน	ได้ส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว มาประจำที่วัด ๓ ท่าน
อุปสรรค (T)	ขาดงบประมาณสนับสนุนในเรื่องของการสร้างศาสนวัตถุ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ภายในวัด	ขาดงบประมาณสนับสนุนในเรื่องของการสร้างศาสนวัตถุ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ภายในวัด รวมถึงการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังในเรื่องงบประมาณ และประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวที่ดีพอ และไม่คอยได้ให้ความสำคัญในเชิงอัตลักษณ์ และที่สำคัญ คือความต่อเนื่องของโครงการ

ตอนที่ ๓ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตารางที่ ๒๐ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

SWOT Analysis	วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)	วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม)	วัดพระเจ้านั่งดิน
๓. ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม			
จุดแข็ง (S)	ในช่วงเทศกาลต่างๆ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีนักท่องเที่ยวมาไหว้สักการะพระเจ้าตนหลวงเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้ประกอบการและคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และวัดได้รับเงินบริจาค เงินทำบุญ และเงินจากการเช่าบูชาวัตถุมงคล เป็นต้น	ร้านค้าชุมชน สินค้าชุมชน เช่น กระเป๋า รองเท้า หมวกที่ทำจากผักตบชวา ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่คนในชุมชนผลิต และนำมาขายในวัด (แหล่งท่องเที่ยว) เป็นสินค้าที่แปลกและแตกต่างจากที่อื่นๆ จึงเป็นที่ถูกตาต้องใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว จึงทำให้คนในชุมชนรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี	มีร้านขายอาหารท้องถิ่นพื้นบ้าน เช่น หมูยอ ข้าวก้นจั้น ขนมจีนน้ำเงี้ยว ในวัด (แหล่งท่องเที่ยว) ซึ่งเป็นอาหารที่หากินได้ยาก จึงเป็นความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ รวมถึงเสื้อผ้าแบบไทลื้อ ผ้าคลุม ผ้าขาวม้า มาวางจำหน่ายด้วย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของอำเภอเชียงคำ ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว และจำหน่ายสินค้า
จุดอ่อน (W)	มีนักท่องเที่ยวแต่งกายไม่เหมาะสม ปัญหา	มีการก่อสร้างที่ใหม่ๆ ซึ่งบดบังสถานที่สำคัญของวัด และ	เส้นทางการเดินทางไปยังวัด (แหล่งท่องเที่ยว) ถนน

	การจราจรติดขัด ไม่มี ภูมิทัศน์ที่ดึงดูด นักท่องเที่ยว รวมถึง รูปแบบประเพณี วัฒนธรรมชัดเจน และ เป็นเอกลักษณ์	สภาพแวดล้อมโดยรอบเป็น ป่าชื้น ซึ่งมียุ่ง และแมลงต่างๆ มาก อาจจะไม่ปลอดภัย และ สร้างความรำคาญแก่นัก ท่องเที่ยว	เสื่อมสภาพ ชำรุด และติดกับ แหล่งชุมชนที่พลุกพล่าน ทำ ให้การเดินทางไปยังวัดไม่ค่อย สะดวกต่อรถม้าเที่ยว
โอกาส (O)	เด็กและเยาวชนไม่ค่อย เข้ามามีส่วนร่วมในการ แนะนำให้ความรู้ (มัคคุเทศก์อาสา) แก่ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว ชมรวมถึงการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ Social Media หรือเว็บไซต์ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ ยั่งยืนสืบต่อไป	เด็กและเยาวชนไม่ค่อยเข้ามา มีส่วนร่วมในการแนะนำให้ ความรู้ (มัคคุเทศก์อาสา) แก่ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ Social Media หรือ เว็บไซต์ เพื่อให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ ยั่งยืนสืบต่อไป	เด็กและเยาวชนไม่ค่อยเข้ามา มีส่วนร่วมในการแนะนำให้ ความรู้ (มัคคุเทศก์อาสา) แก่ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ทาง สื่อ Social Media หรือเว็บไซต์ เพื่อให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ ยั่งยืนสืบต่อไป
อุปสรรค (T)	คนในชุมชนไม่ค่อยมี ส่วนร่วมในการวางแผน และพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร	ประชาชนและนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยว ไม่ค่อยให้ความ สนใจที่จะศึกษาหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา แต่สนใจที่ จะมาดู สถาปัตยกรรม หรือสิ่ง ปลูกสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะและสวยงามมากกว่า	พระสงฆ์ และพระที่บวชใหม่มี จำนวนน้อยลง และมีการ ประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้า มาวางจำหน่ายในการ ท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะทำให้ วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเลือน หายไป และเปลี่ยนแปลง

ตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชน
ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)
วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน

๑) หน่วยงาน ผู้ที่มีส่วนได้เสีย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องออกนโยบาย และ
จัดทำโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม

๒) ออกกฎเทศบัญญัติต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่าง
ยั่งยืน

๓) ปลูกฝังแนวคิดในการบริการประชาชนแก่เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ เพื่อให้เกิดความคิด
ความตั้งใจในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในทุกๆ ด้าน อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน
โดยรวมในที่สุด

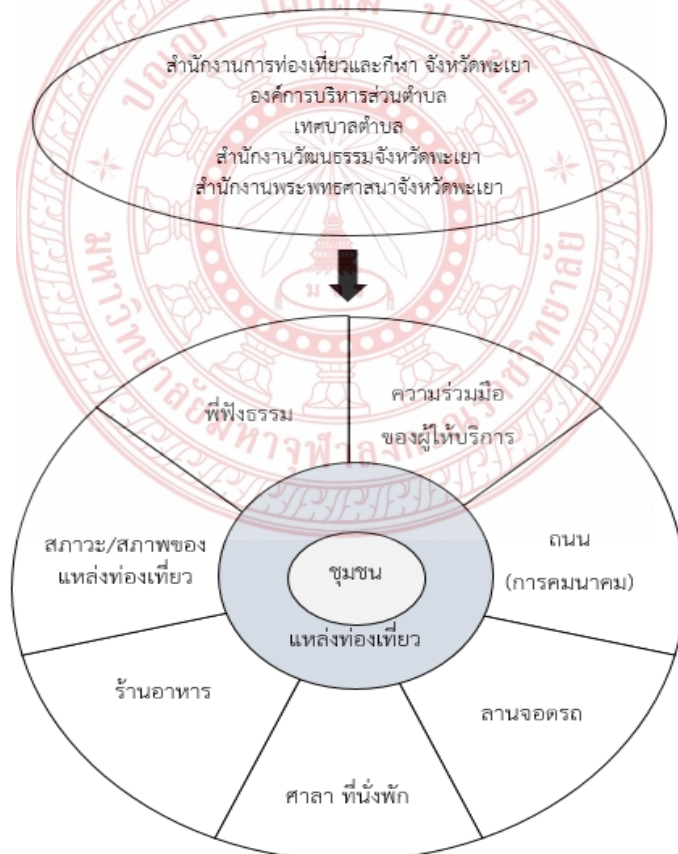
๔) คนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องแสดงออกซึ่งความตั้งใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ คิดดีต่อกัน

๕) คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ซึ่งจะขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาไปอย่างยั่งยืน และไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันได้

๖) คนในชุมชนจะต้องหาทางแบ่งปันโอกาส และพื้นที่ในการทำมาหากินอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ทุกคนในชุมชน

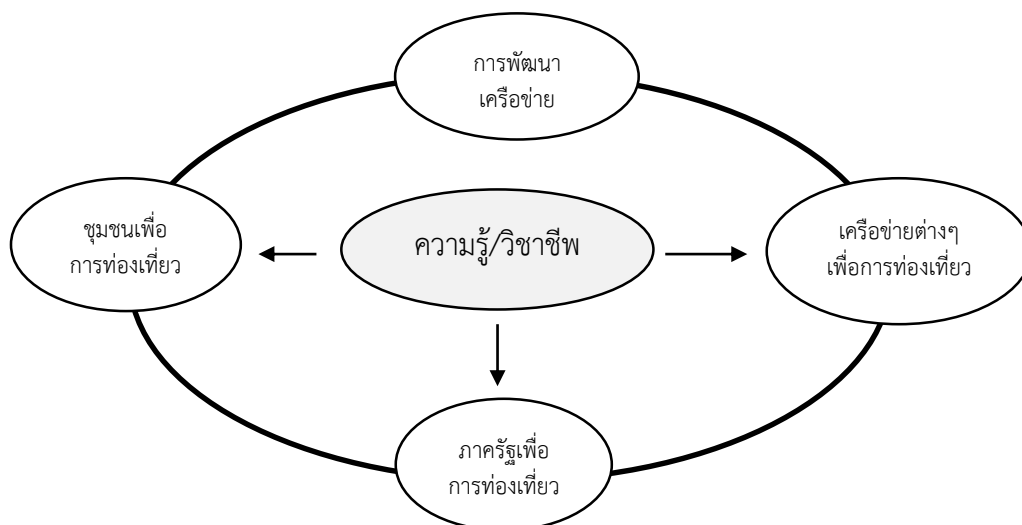
๔.๔ องค์ความรู้จากกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๔.๔.๑ ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา บริบทของแหล่งท่องเที่ยว หรือสภาวะ/สภาพของแหล่งท่องเที่ยว/ความพร้อมของผู้ให้บริการ สถานที่ที่พัก ลานจอดรถ ที่พักชั่วคราว ที่พักธรรมชาติ ร้านอาหาร บริการด้านอื่นๆ ถนน (การคมนาคม) สะดวกได้รับการร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกช่วยในทุกด้าน มีศักยภาพของชุมชนในทุกด้านมีศักยภาพระดับกลางๆ ไม่ดีเด่น หรือ เลิศมากนัก

แผนภูมิที่ ๒ : ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๔.๔.๒ การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา การพัฒนาเครือข่ายฯ มีแนวโน้มที่ดีสำหรับการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน รวมถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในทุกด้านได้มากขึ้น

แผนภูมิที่ ๓ : การพัฒนาเครื่องช่วย กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพเครื่องช่วยชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๔.๔.๓ ศักยภาพและเครื่องช่วยของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ศักยภาพแต่ละด้านว่ามีความพร้อม หรือควรพัฒนา (จุดเด่น/จุดด้อย) อย่างไร ถ้าด้อย ก็ควรพัฒนาให้ดีขึ้น ถ้าดีก็รักษาไว้ด้วยชุมชน เครื่องช่วยชุมชน และภาครัฐ สรุป จุดด้อย ควรพัฒนาเร่งด่วน คือ การบริการ/ไกด์ท้องถิ่นความสะอาดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดของห้องสุขา ความสะอาดของอาหาร ที่พัก ศาลาร่มรื่น ความสะอาดของร้านอาหารการแลกเปลี่ยนความรู้จากหน่วยงาน/เครื่องช่วยภายนอก เข้าส่งเสริมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ ในทุกแหล่งท่องเที่ยว คือ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๒) เพื่อพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยาและ ๓) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร รายงาน การวิจัยที่เกี่ยวข้องและแบบสอบถามประกอบ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร รายงาน การวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการสัมภาษณ์ประกอบ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พระมหาเถระ และปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน จำนวน ๒๐,๒๙๒ รูป/คน ใช้ตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Mogan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๓๗๙ รูป/คน

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) มีผลดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ สถานภาพ ส่วนใหญ่โสด จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ มีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส./ปวท.จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีรายได้ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๐ และส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคเหนือ จำนวน ๒๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐

๒) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน)

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) เรียงลำดับ ได้แก่ เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา คิดเป็นร้อยละ 3.55 เน้นรักษา รูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ 3.34 เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คิดเป็น ร้อยละ 3.24 ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน คิดเป็น ร้อยละ 3.16 เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย คิดเป็นร้อยละ 3.09 และเน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 2.95

(๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) แบ่งออกเป็น ๖ ด้านย่อย เรียงลำดับได้ ดังนี้ **๒.๑) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว** อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 3.55 ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 3.55 ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 3.50 สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย คิดเป็นร้อยละ 3.50 และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ คิดเป็นร้อยละ 3.49 **๒.๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.65 การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา คิดเป็นร้อยละ 3.52 การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า คิดเป็นร้อยละ 3.43 การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 3.29 การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง คิดเป็นร้อยละ 3.27 และมีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.26 **๒.๓) ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$) เรียงลำดับ ได้แก่ การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 3.28 ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ คิดเป็นร้อยละ 3.16 อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี คิดเป็นร้อยละ 3.10 และความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 2.93 **๒.๔) ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$) เรียงลำดับ ได้แก่ ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ คิดเป็นร้อยละ 3.70 การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 3.55 มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ 3.34 ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 3.23 และมีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 2.92 **๒.๕) ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$) เรียงลำดับ ได้แก่ ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 3.34 และ ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ คิดเป็นร้อยละ 3.27 **๒.๖) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) เรียงลำดับ ได้แก่ การจัดนิทรรศการ คู่มือ วิทยุทัศน์ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่

นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๑ มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๓ มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๘ มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณ ที่จัดแสดง คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๒ และมีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓

(๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๗๘$) แบ่งออกเป็น ๔ ด้านย่อย เรียงลำดับได้ ดังนี้ ๓.๑) ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๗$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๒ นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๙ และวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๘ ๓.๒) ด้านผลกระทบด้านกายภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๘๗$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๐ มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๗ มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๓ มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถาน ที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ และโบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๐ ๓.๓) ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๕$) เรียงลำดับ ได้แก่ คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๗ คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๙ มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๐ และค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๑ และ ๓.๔) ด้านผลกระทบด้านสังคม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๒.๖๒$) เรียงลำดับ ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๖ เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓ การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๕ และชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๓

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงพระมหาเถระและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ปรากฏว่าแต่ละวัดมีศักยภาพและกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพที่แตกต่างกัน ในการพัฒนาเครือข่ายชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการรูปแบบจัดการการท่องเที่ยวของวัด

วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) ทางวัดยังเน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน และเน้นความสำคัญ

ทางด้านศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางวัดมีการจัดกิจกรรมตามประเพณีของศาสนาเป็นประจำ รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะประเพณีแปดเป็ง และพื้นที่ชุมชนวัดศรีโคมคำ มีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และวัฒนธรรมที่มีรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม และเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อาจเพราะมีศิลปะ สถาปัตยกรรม และประติมากรรมที่โดดเด่นสวยงามแปลกตา เป็นที่พึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม และวัดพระเจ้านั่งดิน เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน เพราะวัดตั้งอยู่ใจกลางชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความสมถะ เรียบง่าย มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา รวมถึงตระหนักและให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดเป็นอย่างดี กล่าวได้ว่ารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของทั้ง ๓ วันนั้น มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปด้วยกัน รวมทั้งมีจิตสำนึกที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และมีสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความดั้งเดิม สอดคล้องกับ **อาร์น (Arvorn, C.)^๑** ที่ว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีแหล่งการเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ดังนั้น รูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเหมาะสมต่อการเตรียมความพร้อมต่อการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับ

๕.๒.๒ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่งดินหลวง) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ มีป้ายบอกเส้นทางเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ถือเป็นศักยภาพที่สำคัญกับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) มีเวลาเปิด – ปิด ที่เหมาะสม ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ มีความผูกพันต่อท้องถิ่นหรือชุมชน และวัดพระเจ้านั่งดิน มีความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ มีการจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก หากมีความสะดวกในการเข้าชม หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิดนักท่องเที่ยวจะเกิดอรรถรสได้มาก สอดคล้องกับแนวคิดของ **ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร**ที่ว่าองค์ประกอบตัวบ่งชี้ศักยภาพของ

^๑ Arvorn, Chankhanit. **Guideline for Tourism Potentiality Building in Wieng Huaw Subdistrict Administration Organization, Plan District, Chiang Rai Province from Cultural Tourism Route**, (Chiang Rai : Chiang Rai Rajabhat Universit, 2014), p. 4.

แหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า การจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มี ความเจริญก้าวหน้าและกลายเป็นที่รู้จักของ ผู้คนอย่างแพร่หลาย ต้องพัฒนาจาก เรื่อง ระบบการให้บริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน คือ การประชาสัมพันธ์ทุกช่องทาง มีสื่อความหมายกับคนที่มาเยือนอย่างเข้าใจ กันและ การอำนวยความสะดวกทุกด้าน^๒

๕.๒.๓ ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนอง การท่องเที่ยว เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันเด็กและผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่สำคัญในสังคม ควรให้เข้ามามีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าด้านใดก็ตาม เช่น ให้เด็ก เยาวชน เข้ามาเป็นมัคคุเทศก์อาสา แนะนำแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอย บุษราคัม) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เด็กและ ผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และมีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยว ซึ่งการมีศักยภาพที่โดดเด่นทั้งนี้อาจเพราะโบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้าง ต่างๆ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมทางศาสนาในแต่ละ ยุค แต่ละสมัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับ **สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล^๓** ที่ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะต้องมีหลักว่า สามารถดึงดูดคนให้ ไปเที่ยวชม ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสอดคล้องกับ **Godfrey Kerry & Clarke Jackie^๔** ที่ว่า การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว ต้องประเมินผลในเรื่องของ ทรัพยากรด้านมรดกทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมด้วยซึ่งหมายถึง สิ่งสำคัญทางศาสนา คือ โบราณสถาน และโบราณวัตถุของสถานที่แต่ละแห่ง และวัดพระเจ้านั่งดิน มีการประยุกต์วัฒนธรรม เป็นสินค้าท่องเที่ยว มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาท ในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับ **พูนทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธ์^๕** ที่ว่า การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะช่วยอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ ถ้า ชุมชนจะจัดการการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง วัตถุประสงค์อันดับแรกคือการสร้างรายได้ และพัฒนา คุณภาพชีวิตของชุมชน อันดับที่สองคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นนั่นเอง และสอดคล้องกับ **บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา** ที่ว่า การให้ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆ แหล่งท่องเที่ยว มีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จาก

^๒ ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร, **สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ**, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^๓ สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล, **ศักยภาพและความพร้อมของการท่องเที่ยวเชิงสปา จังหวัดเชียงราย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^๔ Godfrey Kerry & Clarke Jackie, **The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing**, (New York: Continuum, 2000), p. 3.

^๕ พูนทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธ์, **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และ ร้อยเอ็ด**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

การท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวด้วย^๖

๕.๒.๔ ด้านแนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างเครือข่าย

วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ยังมีเครือข่ายที่ยังไม่ชัดเจน ซึ่งแนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างเครือข่ายวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน คือ หน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่มีส่วนได้เสีย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม ออกกฎหมายบัญญัติต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน รวมถึงคนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องแบ่งปันโอกาส และพื้นที่ในการทำมาหากินอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ทุกคนในชุมชน แสดงออกซึ่งความตั้งใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ คิดดีต่อกัน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ซึ่งจะขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาไปอย่างยั่งยืน และไปสู่จุดหมายเดียวกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ **สุนีย์ อภิชาติกุลชัย**^๗ ที่ว่า นอกจากความร่วมมือของคนในชุมชนเองแล้ว ความร่วมมือและความช่วยเหลือที่มาจากหน่วยงานของรัฐ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่าย และการเสริมสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งก็มีส่วนสำคัญยิ่ง สิ่งสำคัญประการแรกที่จะทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้นั้น โดยอาศัยหลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดความสุขและความสามัคคี และช่วยป้องกันหรือลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ การกระทำต่อกันด้วยเมตตาแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานช่วยเหลือกิจธุระต่างๆโดยเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (เมตตากายกรรม) การพูดต่อกันด้วยเมตตาช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (เมตตาวาจากรรม) การคิดต่อกันด้วยเมตตาตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน (เมตตามโนกรรม) การได้มาแบ่งกันกินใช้แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน (สาธารณโมคิ) การประพฤติให้ตีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ (ศีลสามัญญตา) ปรับความเห็นเข้ากันได้เคารพฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน (ทิวฐิสามัญญตา)

^๖ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ”. จุลสารการท่องเที่ยว, ๒๕๔๒, ๑๘ (๑): ๑๔-๑๕.

^๗ สุนีย์ อภิชาติกุลชัย, การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๙.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา พบว่ายังมีเรื่องที่น่าศึกษาอีกมาก ผู้วิจัยขอเสนอไว้เพื่อเป็นข้อเสนอแนะทั่วไปและนำผลวิจัยไปใช้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริการของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ควรนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านพุทธสถาน ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพุทธศาสนิกชนสืบไป

๒) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพไกด์ของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วิเคราะห์บทบาทของชุมชน กับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๓) ด้านสถานที่ ทั้งสามวัดควรมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบ สถาปัตยกรรมภายในวัด ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวและยั่งยืนต่อไป และควรมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวโดยเร็วและทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง เช่น การโฆษณาร่วมกับสถานีโทรทัศน์ วิทยุ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

๑) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และเหมาะแก่การนำมาบรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงด้านพุทธศิลป์ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม โดยนำไปกำหนดเป็นเชิงนโยบายของสถานศึกษา

๒) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา เหมาะแก่การนำมาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรตระหนักในประเด็นเหล่านี้ นำมาผ่านกระบวนการเรียนการสอน ในสถานศึกษาให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ไทย :

๑.๑ ข้อมูลวิทยุภูมิ

๑.๑.๑ หนังสือ

กรมศาสนา. แนวทางการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติศาสนา. สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม : กรมศาสนา, ๒๕๕๗.

กรมศิลปากร. วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร : กรม, ๒๕๕๒.

_____. องค์การค้าของคุรุสภา และมูลนิธิเสถียรโกเศศ นาคะประทีป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑.

การท่องเที่ยวและกีฬา. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๕๐.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สำนักงานศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๔๐.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐.

_____. จอมพลป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๔.

_____. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง มหาชน, ๒๕๔๐.

เดวิด แมทธิวส์. การเมืองภาคพลเมือง. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๓๙.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : บนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔.

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตา, ๒๕๕๓.

นิคม มุสิกคามะ. แนวทางการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑.

นิยพรรณ วรรณศิริผลวัฒน์. **ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม**. ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรม ศาลแขวงพระนครเหนือ, ๒๕๔๐.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

_____. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ซี.พี.บุ๊ค สแตนดาร์ด, ๒๕๔๘.

_____. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพรส แอนด์ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.

ประสาธน์ หลักศิลา. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ก้าวหน้าการพิมพ์, ๒๕๑๑.

พจนา สวนศรี. **คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.

พจนา ชัชวาล. **การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

พจนา สวนศรี. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community Based Tourism Handbook**. กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.

พระครูโสภณปริยัติสุธี(ศรีบรรดร ธีรธมฺโม). **นิทานพื้นบ้านเมืองพะเยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พะเยา : กอบคำการพิมพ์, ๒๕๔๗.

พระธรรมวิมลโมลี. **พระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา**. พะเยา : นครนิวส์การพิมพ์, ๒๕๕๐.

พระยาอนุমানราชชน. **ความหมายของวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๒.

พระราชวรมนี ประยุทธ์ ปยุตโต. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พูนทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธ์. **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. **การบริหารการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. **การท่องเที่ยวแห่งเอเชีย**. โครงการพัฒนาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ปีที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, ๒๕๕๑.

รชพร จันทรสว่าง. **เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ราณี อิศัยกุล. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว**. หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. เอกสารประกอบการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

วัลย์พร วัชรระกุลไพบูลย์. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๓.

ศิริ ฮามสุโพธิ์. ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๔๓.
ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย และสำนักวิจัยและพัฒนาข้าว. เอกสารวิชาการ การจัดเขตศักยภาพการผลิต
ข้าว จังหวัดพะเยา. ม.ป.ท., ๒๕๕๐.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัย, ๒๕๓๖.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การประเมินศักยภาพของชุมชน. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๒๕.

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร : กองวิชาการท่องเที่ยว กรมการ
ท่องเที่ยว, ๒๕๔๖.

สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.๒๕๕๕. จังหวัดพะเยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ,
๒๕๕๕.

สินธุ์ สโรบล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน:แนวคิดและประสบการณ์พื้นฐานภาคเหนือ. เชียงใหม่ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

สีลาภรณ์ นาคทรรพ และคณะ. ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสบการณ์จากนักพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๒๘.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. บรรณาธิการ. เมืองพะเยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๒๗.

_____. ประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมเมืองพะเยา. กรุงเทพมหานคร : พิษณุพงศ์ พริ้นติ้ง
เซ็นเตอร์, ๒๕๓๘.

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

สุนทร วงศ์ไวยวรรณ. วัฒนธรรมองค์กร แนวคิด งานวิจัยและประสบการณ์. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๐.

สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมส. ศักยภาพและความพร้อมของการท่องเที่ยว
เชิงสปา จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),
๒๕๕๐.

สุรพล ดำริห์กุล. ล้านนาสิ่งแวดลอมสังคม และวัฒนธรรม โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย
องค์การการค้าคุรุสภา. กรุงเทพมหานคร : รุ่งอรุณพัблиชชิงจำกัด, ๒๕๔๒.

เสถียร เหลืองอร่าม. โครงสร้างทางสังคมของชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์, ๒๕๓๘.

เสรี พงศ์พิศ. ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร : พลัฏปัญหา, ๒๕๔๘.

_____. วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา
ไทย, ๒๕๔๖.

เสาวคนธ์ สุดสวาท. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. **พื้นฐานวัฒนธรรม : แนวทางอนุรักษ์และพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
สถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.

หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย และณิพัณ พรหมโยซี. **ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ่ำ. **การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย**.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙.

อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘. บทคัดย่อ.

อมรา พงศาพิชญ์. อุทัย ดุลยเกษมบรรณาธิการ. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่
๒. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

อัจฉรา สโรบล. **ชุมชนกับการพัฒนา**. เชียงใหม่ : ภาควิชามนุษยสัมพันธ์ คณะมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๑.

อานนท์ อาภาภิรม. **สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา,
๒๕๑๙.

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

๑.๑.๒ บทความ

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ. **การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน**. วารสารบัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ”. **จุลสารการท่องเที่ยว**, ๒๕๔๒,
๑๘ (๑): ๑๔-๑๕.

ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ TAT” **Tourism Journal**. ฉบับที่ ๑ มกราคม-
มีนาคม ๒๕๕๙. หน้า ๓.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. **การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัด
ปทุมธานี**. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม
ราชูปถัมภ์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗.

๑.๑.๓ รายงานการวิจัย

คณิงกรณ วงเวียน. **การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาเกาะเสม็ด
จังหวัดระยอง**, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา :
มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๔.

๑.๑.๔ ข้อมูลออนไลน์

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย ปี ๒๕๕๘-๒๕๖๐**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา : <http://www.mots.go.th>. วันที่สืบค้น : ๑ สิงหาคม ๒๕๕๙.

ข่าวสารการท่องเที่ยว. **Tourism expected to pass 2 trillion in GDP**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
www.breakingtravelnews.com. วันที่สืบค้น : ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

จังหวัดพะเยา. เข้าถึงได้จาก : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. [ม.ป.ป.]. วันที่สืบค้น : ๑๔
กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

ประวัติพระเจ้านั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา .[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.phayao.go.th. วันที่สืบค้น : ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

ประวัติวัดดอนาลโยทิพยาราม.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.phayao.go.th. วันที่สืบค้น : ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

มุมการจัดการความรู้ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. **จังหวัดพะเยา**. เข้าถึงได้จาก : <http://www.phayao.go.th>. วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

วิกิพีเดียสารานุกรมไทย. **จังหวัดพะเยา**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. [ม.ป.ป.]. วันที่สืบค้น : ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. "**ข้อมูลการปกครอง**." [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dopa.go.th>. [ม.ป.ป.]. วันที่สืบค้น : ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

๑.๑.๕ สัมภาษณ์

จำนง อินปิง. นักท่องเที่ยว. ๘๐ หมู่ ๒ บ้านปาก่อเจริญ ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

เฉลียว มีสุข. ผู้ประกอบการร้านค้า. บ้านพระนั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

ดำเนิน ชันทะกิจ. ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.) . ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑.

เดิน สีนี. ผู้ประกอบการร้านค้า. หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ธรรม สมควร. ผู้ประกอบการร้านค้า. หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

บัวเที่ยง เงินมูล. ผู้ประกอบการร้านค้า. ชุมชนวัดพระนั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

บัวหลั่น วางจิต. ผู้ประกอบการร้านค้า. หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

บุญเกียรติ มโนวงศ์. เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ประภัทรสร วงศ์ไผ่. นักท่องเที่ยว. บ้านปาก่อเจริญ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ผัด เวียงคำ. กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน. บ้านพระนั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐.

พระครูอภิวัฒนกิตติ์. เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน. ๔๕ หมู่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๐.

พระโพธิญาณรังสี. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/แพร่. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

พระสุนทรภักดีคุณ. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา และรองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ.

สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ภูวนัย เกิดสุข. ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน. หมู่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา.

สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

รตท. สติตร มณีซัง. รอง สว.(ป) หน.สายตรวจเวียง. สภ.เชียงคำ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา.

สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๐.

วัลย์ลา ดวงแก้ว. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน. ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.

สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

วิญญู ชินรังคกุล. เลขานุการวัดศรีโคมคำ. ๓/๓ ถนนจอมทอง ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๕๖๐๐๐. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สมเพชร สองสีใส. ๔๐/๓ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน

๒๕๖๐.

สิริชัย คล้ายแจ้ง. รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สิวรรณ เกตรา. ผู้ประกอบการร้านค้า. หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัด

พะเยา. สัมภาษณ์. เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐.

สุมาลี คำปวน. นักท่องเที่ยว. ๑๔๗ หมู่ ๒ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.

เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐.

2. ภาษาอังกฤษ :

2.1 Books

Arvorn Chankhanit. **Guideline for Tourism Potentiality Building in Wieng Huaw Subdistrict Administration Organization, Plan District, Chiang Rai Province from Cultural Tourism Route.** Chiang Rai : Chiang Rai Rajabhat Universit, 2014.

Godfrey Kerry & Clarke Jackie. **The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing.** New York: Continuum, 2000.

Greg Richards. **Creating a New Tourism? In tourism I culture : Debats del Congresde Truisms Cultural.** Interarts Foundation, Barcelona, 2001.

United Nation Organization. **United Nation Department of Internation Economic and Social Affair. Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.** Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert. New York: United Nation, 1986.

World Tourism Organization. **Global Code of Ethics for Tourism.** Madrid Spain : World Tourism Organization, 2012.

ภาคผนวก ก
บทความการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
Community Strengthening and Cultural Tourism Promotion
in Phayao Province

ผศ.ดร. สุเทพ สารบรรณ และคณะ
Asst.Prof.Dr. Suthep Saraban and others

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus

บทคัดย่อ

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๒) เพื่อพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา และ ๓) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสอบถามประกอบ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีการสัมภาษณ์ประกอบ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พระมหาเถระ และปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน จำนวน ๒๐,๒๙๒ รูป/คน ใช้ตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๓๗๙ รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ สถานภาพ ส่วนใหญ่โสด จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ มีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส./ปวท.จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีรายได้ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๑๖ คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๐ และส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคเหนือ จำนวน ๒๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และ

วัดพระเจ้านั่งดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑** ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) พบว่า มีความพร้อมในระบบการให้บริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ห้องสุขา ศาลา ที่นั่งพัก ถังขยะ ป้ายบอกเส้นทาง ฯลฯ ๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) พบว่า ชุมชนโดยรอบมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา และทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา และรณรงค์ ส่งเสริม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) พบว่า ควรให้เด็ก เยาวชน เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ฝึกหัดทำอาหารและขนมพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒** การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ควรเริ่มจากคนในชุมชนต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืน และ**วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓** วิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ทั้ง ๓ วัดส่วนใหญ่มีศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกที่ค่อนข้างพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละวัดมีสิ่ง ที่ควรพัฒนาแตกต่างกันเป็นอันดับต้น ๆ เช่น วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่งดิน) ไม่มีแผนผัง/เอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว วัดพระเจ้านั่งดิน มีเส้นทางเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีถนนชำรุด เสื่อมสภาพ และติดกับแหล่งชุมชนที่พลุกพล่าน ทำให้การเดินทางไม่สะดวก และวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) มีการก่อสร้างที่ใหม่ ๆ ซึ่งบดบังสถานที่สำคัญของวัด และสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นป่าขึ้น ซึ่งมียุ่งหรือแมลงต่าง ๆ อาจจะไม่ปลอดภัยและสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยว

คำหลัก : การเสริมสร้าง, ศักยภาพชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, วัดศรีโคมคำ, วัดอนาลโยทิพยาราม, วัดพระเจ้านั่งดิน

Abstract

This research has three objectives: 1) to study the process in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province, 2) to develop the process network in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province, and 3) to analyze the community strengthening and networks in the cultural tourism promotion in Phayao province.

The research was conducted by the mixed methodology, i.e. the quantitative by using the questionnaires, and the qualitative based on the documents related and the in-depth interview.

The samples comprised of the people, community, tourists, senior monks and local scholars whose residences are around Wat Srikhomkham or Wat Phrachao-tonluang, Wat Analayotipyaram or Doi Bussarakham, and Wat Phrachao-

nangdin with total amount of 20,292 persons. The sampling with 379 samples was done by Krejcie and Morgan table.

The study revealed that most respondents were female amount 218 samples, or 57.5 percentage. Their ages were around 31-40 years, they were 140 samples, or 36.9 percentage. For the status, most were single with 192 samples or 50.7 percentage. They were with undergraduate degree with 162 samples or 42.7 percentage. Most had their own enterprises with 100 samples or 26.4 samples. Most earned monthly incomes around 10,000 – 15,000 THB with 216 samples or 57 percentage, and most resided in the north with 292 samples or 77 percentage.

An average of the process in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province was in medium level ($\bar{X}=3.10$). For the 1st objective, it was found that, 1) the tourism management was in medium level ($\bar{X}=3.23$), since the communities were ready in the basic infrastructures such as roads, electricity, toilets, rest area, bins, and signs, 2) the forms of tourism management was in medium level ($\bar{X}=3.29$), since the communities related to Buddhism, and the monasteries organized various activities and strengthen the sense of conserving local cultures, and 3) the impact on the cultural tourism was in medium level ($\bar{X}=2.78$), since the youth should share roles in tourist activities such as being a volunteer as a tourist guide. For the 2nd objective, it was found that the development of the process network in community strengthening in the cultural tourism promotion in Phayao province should begin with the harmonious and devoted minds of people in the communities. The other organizations or groups related should help plan and implement the plan to be in action as to promote the sustainable tourism. For the 3rd objective, it was found that the three monasteries have sufficient facilities for welcoming the tourists. However, each monasteries needed some different improvements, such as Wat Srikhomkham had no brochures or documents for introducing the attractions and no a tourist guide. Wat Phrachaonangdin needed improvement for a broken and inconvenient road, and the nearby confused community. Wat Analayotipyaram set up new huge constructions which conceal the attractions therein, and the surrounding are the thick forest with mosquitos and insects that may disturb the tourists.

Key word: Strengthening, Community potential, Toursim Promotion,
Wat Srikhomkham, Wat Phrachaonangdin, Wat Analayotipyaram

คำนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศเป็นอย่างมาก ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ถือเป็นอันดับ ๑ ในภูมิภาคอาเซียน เป็นแหล่งสร้างและกระจายรายได้ไปยังภูมิภาคต่างๆ ของประเทศที่มีมูลค่ามหาศาล การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมมีคุณค่าและความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์ไว้ เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และเรื่องราวของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามากและยากที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ นอกจากนี้การท่องเที่ยวดังกล่าวยังเกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ที่สามารถสร้างอารมณ์และความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจและพึงพอใจใน แหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน จังหวัดพะเยา มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนามากมาย ซึ่งสถานที่ที่น่าสนใจได้แก่ วัดศรีโคมคำ หรือวัดพระเจ้าตนหลวง เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกและแห่งเดียวในจังหวัดพะเยา มีอุโบสถกลางน้ำ เป็นศิลปะแบบล้านนาประยุกต์สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุ เอกสาร ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา และจุดชมพระอาทิตย์ตกดินริมกว๊านพะเยา อยู่ด้านหลังวัดศรีโคมคำ ติดกับกว๊านพะเยา จากจุดนี้สามารถมองเห็นทิวเขาผีปันน้ำทอดตัวเป็นแนวยาวอยู่ด้านหลังกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน วัดอนาลโยทิพยาราม หรือดอยบุษราคัม สร้างโดยพระปัญญาพิศาลเถร เป็นอุทยานพระพุทธศาสนา มีบรรยากาศร่มรื่น พื้นที่กว้างขวาง แวดล้อมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ จากยอดดอยสามารถชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยา และตัวเมืองของพะเยาได้อย่างสวยงาม และ วัดพระเจ้านั่งดิน เป็นวัดที่มีองค์พระประธานของวัดไม่มีฐานชุกชีรองรับเหมือนพระประธานในวัดอื่นๆ ตามตำนานกล่าวว่า พระเจ้านั่งดินน่าจะมียายุกว่า ๒,๕๐๐ ปี จะเห็นได้ว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และความหลากหลายทางชีวภาค ซึ่งการเดินทางมาเที่ยวชม หรือสักการบูชาศาสนสถาน เป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดก ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา และวัฒนธรรม โดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว นั้น เช่น วิถีชีวิต พิพิธภัณฑ์การแสดงผลโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้ศึกษา กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาสืบต่อไป

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เทปบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ ๑) ผู้ตอบแบบสอบถาม ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงพระมหาเถรและปราชญ์ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด จำนวน ๓๗๙ รูป/คน กลุ่มที่ ๑ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) จำนวน ๑๒๗ รูป/คน กลุ่มที่ ๒ วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) จำนวน ๑๒๖ รูป/คน กลุ่มที่ ๓ วัดพระเจ้านั่งดิน จำนวน ๑๒๖ รูป/คน และผู้ให้สัมภาษณ์ ๒๑ รูป/คน แบ่งได้วัดละ ๗ รูป/คน

ผลการศึกษา

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวมวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่นหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และ วัดพระเจ้านั่นดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) เรียงลำดับ ได้แก่ เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา คิดเป็นร้อยละ 3.54 เน้นรักษารูปแบบ ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ 3.34 เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 3.24 ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.16 เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย คิดเป็นร้อยละ 3.04 และเน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 2.95

(๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) แบ่งออกเป็น ๖ ด้านย่อย เรียงลำดับได้ ดังนี้ ๒.๑) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.53$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 3.54 ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 3.55 ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 3.50 สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย คิดเป็นร้อยละ 3.50 และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ คิดเป็นร้อยละ 3.44 ๒.๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีความผูกพัน ต่อท้องถิ่น หรือชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.65 การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา คิดเป็นร้อยละ 3.52 การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า คิดเป็นร้อยละ 3.43 การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี คิดเป็นร้อยละ 3.29 การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง คิดเป็นร้อยละ 3.27 และมีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.26 ๒.๓) ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$) เรียงลำดับ ได้แก่ การให้บริการของพนักงาน หรือเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 3.28 ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ คิดเป็นร้อยละ 3.16 อาหาร และเครื่องดื่มมีรสชาติดี คิดเป็นร้อยละ 3.10 และความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 2.93 ๒.๔) ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$) เรียงลำดับ ได้แก่ ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ คิดเป็นร้อยละ 3.70 การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 3.58 มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ 3.34 ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 3.23 และมีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 2.92 ๒.๕) ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$) เรียงลำดับ ได้แก่ ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจาก ปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 3.33 และ ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ คิดเป็นร้อยละ 3.27 และ ๒.๖) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) เรียงลำดับ ได้แก่ การจัดนิทรรศการ คู่มือ วัสดุทัศน และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 3.21 มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 3.13 มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ คิดเป็นร้อยละ

๒.๙๘ มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๒ และมีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓

(๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๗๘) แบ่งออกเป็น ๔ ด้านย่อย เรียงลำดับได้ ดังนี้ ๓.๑) ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๙๗) เรียงลำดับ ได้แก่ มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๒ นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๙ และวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๘ ๓.๒) ด้านผลกระทบด้านกายภาพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๘๗) เรียงลำดับ ได้แก่ มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๐ มีการปรับปรุง/ปฏิภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๗ มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๓ มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ และโบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๐ ๓.๓) ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๖๕) เรียงลำดับ ได้แก่ คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๗ คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๙ มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๐ และค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๑ และ ๓.๔) ด้านผลกระทบด้านสังคม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = ๒.๖๒) เรียงลำดับ ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๖ เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ ๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓ การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๕ และชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๓

อภิปรายผล

๑) ด้านการรูปแบบจัดการการท่องเที่ยวของวัด วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) ทางวัดยังเน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน และเน้นความสำคัญทางด้านศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทางวัดมีการจัดกิจกรรมตามประเพณีของศาสนาเป็นประจำ รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะประเพณีแปดเป็ง และพื้นที่ชุมชนวัดศรีโคมคำ มีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และวัฒนธรรมที่มีรูปแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม และเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อาจเพราะมีศิลปะ สถาปัตยกรรม และประติมากรรมที่โดดเด่นสวยงามแปลกตา เป็นที่พึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม และวัดพระเจ้านั่งดิน เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน เพราะวัดตั้งอยู่ใจกลางชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความสมถะ เรียบง่าย มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา รวมถึงตระหนักและให้

ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดเป็นอย่างดี กล่าวได้ว่ารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของทั้ง ๓ วันนั้น มีความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปด้วยกัน รวมทั้งมีจิตสำนึกที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และมีสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความดั้งเดิม สอดคล้องกับ **อาร์น (Arvorn, C.)^๑** ที่ว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีแหล่งการเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ดังนั้น รูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเหมาะสมต่อการเตรียมความพร้อมต่อการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวและยังสอดคล้องกับ

๒) ด้านการจัดการการท่องเที่ยว วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) สถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ถือเป็นศักยภาพที่สำคัญกับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) มีเวลาเปิด – ปิด ที่เหมาะสม ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ มีความผูกพันต่อท้องถิ่นหรือชุมชน และวัดพระเจ้านั่งดิน มีความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ มีการจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟฟ้า ถนน ที่พักฯ ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก หากมีความสะดวกในการเข้าชม หากนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิดนักท่องเที่ยวจะเกิดอรรถรสได้มาก สอดคล้องกับแนวคิดของ **ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร^๒** ที่ว่า องค์ประกอบตัวบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า การจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มี ความเจริญก้าวหน้าและกลายเป็นที่รู้จักของผู้คนอย่างแพร่หลาย ต้องพัฒนาจาก เรื่อง ระบบการให้บริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน คือ การประชาสัมพันธ์ทุกช่องทาง มีสื่อความหมายกับคนที่มาเยือนอย่างเข้าใจกันและ การอำนวยความสะดวกทุกด้าน

๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันเด็กและผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่สำคัญในสังคม ควรให้เข้ามามีส่วนร่วมในแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าด้านใดก็ตาม เช่น ให้เด็กเยาวชน เข้ามาเป็นมัคคุเทศก์อาสา แนะนำแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

^๑ Arvorn, Chankhanit. Guideline for Tourism Potentiality Building in Wieng Huaw Subdistrict Administration Organization, Plan District, Chiang Rai Province from Cultural Tourism Route, (Chiang Rai : Chiang Rai Rajabhat Universit, 2014), p. 4.

^๒ ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร, **สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ**, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และมีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งการมีศักยภาพที่โดดเด่นทั้งนี้อาจเพราะโบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมทางศาสนาในแต่ละยุค แต่ละสมัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับ **สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล**^๓ ที่ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะต้องมีหลักว่า สามารถดึงดูดคนให้ไปเที่ยวชม ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสอดคล้องกับ **Godfrey Kerry & Clarke Jackie**^๔ ที่ว่า การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว ต้องประเมินผลในเรื่องของทรัพยากรด้านมรดกทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมด้วยซึ่งหมายถึง สิ่งสำคัญทางศาสนา คือ โบราณสถาน และโบราณวัตถุของสถานที่แต่ละแห่ง และวัดพระเจ้านั่งดิน มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว มีการปรับปรุง/ปรับปรุงภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับ **พูนทรัพย์ สวนเมืองตุลาพันธ์**^๕ ที่ว่า การท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนจะช่วยอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ ถ้าชุมชนจะจัดการการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง วัตถุประสงค์อันดับแรกคือการสร้างรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน อันดับที่สองคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นนั่นเอง และสอดคล้องกับ **บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา**^๖ ที่ว่า การให้ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆ แหล่งท่องเที่ยว มีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

๔) ด้านแนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างเครือข่าย ทั้งสามวัดยังมีเครือข่ายที่ยังไม่ชัดเจน ซึ่งแนวทางการพัฒนาและการเสริมสร้างเครือข่ายวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้านั่งดินหลวง) วัดนาลโยทิพยาธรรม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน คือ หน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่มีส่วนได้เสีย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม ออกกฎหมายบัญญัติต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน รวมถึงคนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องแบ่งปันโอกาส และพื้นที่ในการทำมาหากินอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ทุกคนในชุมชน แสดงออกซึ่งความตั้งใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในชุมชนคนอื่นๆ คิดดีต่อกัน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ซึ่งจะขับเคลื่อนชุมชนให้

^๓ สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล, ศักยภาพและความพร้อมของการท่องเที่ยวเชิงสปา จังหวัดเชียงราย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^๔ Godfrey Kerry & Clarke Jackie, *The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing*, (New York: Continuum, 2000), p. 3.

^๕ พูนทรัพย์ สวนเมือง ตุลาพันธ์, รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^๖ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ”. *จุลสารการท่องเที่ยว*, ๒๕๔๒, ๑๘ (๑): ๑๔-๑๕.

พัฒนาไปอย่างยั่งยืน และไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สุนีย์ อภิชาติกุลชัย^๗ ที่ว่า นอกจากความร่วมมือของคนในชุมชนเองแล้ว ความร่วมมือและความช่วยเหลือที่มาจากหน่วยงานของรัฐ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเครือข่าย และการเสริมสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งก็มีส่วนสำคัญยิ่ง สิ่งสำคัญประการแรกที่จะทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้นั้น โดยอาศัยหลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดความสุขและความสามัคคี และช่วยป้องกันหรือลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ การกระทำต่อกันด้วยเมตตาแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานช่วยเหลือกิจธุระต่างๆโดยเต็มใจแสดงอาการกิริยาสุภาพเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (เมตตากายกรรม) การพูดต่อกันด้วยเมตตาช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (เมตตาวาจากรรม) การคิดต่อกันด้วยเมตตาตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กันมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน (เมตตาโมหกรรม) การได้มาแบ่งกันกินใช้แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน (สาธารณโภคิ) การประพฤติดีดีมีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวมไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ (ศีลสามัญญตา) ปรับความเห็นเข้ากันได้เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันได้ในหลักการสำคัญยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน (ทิวฐิสามัญญตา)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาโดยรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕ มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๙ สถานภาพส่วนใหญ่โสด จำนวน ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ มีการศึกษาระดับอนุปริญา/ปวส./ปวท. จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๔ มีรายได้ ๑๐,๐๐๐-๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๐ และส่วนใหญ่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคเหนือ จำนวน ๒๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๐

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๐$) ๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๒๓$) ๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๒๙$) ๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๗๘$)

ซึ่งพบว่ายังมีเรื่องที่น่าศึกษาอีกมาก ผู้วิจัยขอเสนอไว้เพื่อเป็นข้อเสนอแนะทั่วไป คือ ๑) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพด้านการบริการของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง

^๗ สุนีย์ อภิชาติกุลชัย, การเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเพื่อชุมชนสันติสุข : กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๙.

วัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ควรนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้ ด้านพุทธสถาน ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพุทธศาสนิกชนสืบไป ๒) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพไกด์ของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา วิเคราะห์บทบาทของชุมชน กับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๓) ด้านสถานที่ ทั้งสามวัดควรมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบสภาพภูมิทัศน์ภายในวัด ให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวและยั่งยืนต่อไป และควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวโดยเร็วและทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง เช่น การโฆษณาร่วมกับสถานีโทรทัศน์ วิทยุ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และ ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ คือ ๑) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และเหมาะแก่การนำมาบรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงด้านพุทธศิลป์ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม โดยนำไปกำหนดเป็นเชิงนโยบายของสถานศึกษา ๒) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา เหมาะแก่การนำมาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจศึกษา โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรตระหนักในประเด็นเหล่านี้ นำมาผ่านกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาให้มากขึ้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แสงลัมสุวรรณ. การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๑.
- ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ”. จุลสารการท่องเที่ยว, ๒๕๔๒, ๑๘ (๑): ๑๔-๑๕.
- พระธรรมวิมลโมลี. พระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. พะเยา : นครนิวส์การพิมพ์, ๒๕๕๐.
- พูนทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธ์. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.
- ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. “การท่องเที่ยวสร้างสรรค์ TAT” *Tourism Journal*. ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๙. หน้า ๓.
- สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล. ศักยภาพและความพร้อมของการท่องเที่ยวเชิงสปา จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐.
- Arvorn, Chankhanit. *Guideline for Tourism Potentiality Building in Wieng Huaw Subdistrict Administration Organization, Plan District, Chiang Rai Province from Cultural Tourism Route*. Chiang Rai : Chiang Rai Rajabhat Universit, 2014.
- Godfrey Kerry & Clarke Jackie. *The Tourism Development Handbook: A Practical Approach to Planning and Marketing*. New York: Continuum, 2000.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอน

๑.๑ นำผลวิจัยไปบรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงด้านพุทธศิลป์ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม โดยนำไปกำหนดเป็น เชิงนโยบายของสถานศึกษา

๑.๒ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการ สอนเสริม หรือสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือใกล้เคียง

๑.๓ นำไปถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจศึกษา โดยนำไปเผยแพร่ทางเว็บไซต์ และทาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรตระหนักในประเด็นเหล่านี้ นำมาผ่านกระบวนการ เรียนการสอนในสถานศึกษาให้มากขึ้น

๒. กิจกรรมด้านการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

๒.๑ สามารถนำไปสร้างความรู้ให้เกิดประโยชน์กับการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา และสามารถนำองค์ความรู้ไปปรับ และ ประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อีกรูปแบบหนึ่ง

๒.๒ สามารถเปิดโอกาสให้ชุมชน นักท่องเที่ยว ที่มายังทั้งสามวัด ได้แก่ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน ได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและจะช่วยให้ชุมชน นักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้รับผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

๓.๑ นำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายทางการศึกษา ตั้งแต่ระดับพื้นฐานถึงระดับ อุดมศึกษา

๓.๒ นำไปบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน ตั้งแต่ระดับพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูล ปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ของวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตน หลวง) วัดอนาลโย ทิพยาราม (ดอย บุษราคัม) และวัด พระเจ้านั่งดิน	ทราบถึงตำนาน/ประวัติความ เป็นมา/เอกลักษณ์/ประเพณี วัฒนธรรม และจุดเด่นของวัด รวมถึงจำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว	ข้อที่ ๑	สามารถวิเคราะห์ถึง ศักยภาพ การส่งเสริม กิจกรรม การท่องเที่ยวของ วัดวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้า ตนหลวง) วัดอนาลโยทิพ ยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน รวมถึงเอกลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดให้ นักท่องเที่ยว ให้มาเที่ยวยัง แต่ละวัดที่กล่าวมาได้
๒. ศึกษาศึกษา ศักยภาพของ ชุมชนต่อการ ส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัด พะเยา	ทราบถึง ศักยภาพของ ชุมชนต่อการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ข้อที่ ๑	ทราบถึงความต้องการ ศึกษาศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา เพื่อส่งเสริม ให้ วัดวัดศรีโคมคำ (วัดพระ เจ้าตนหลวง) วัดอนาลโย ทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดินเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๓. ศึกษาพัฒนา เครือข่าย กระบวนการ เสริมสร้าง ศักยภาพของ ชุมชนต่อการ ส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัด พะเยา	ทราบถึงพัฒนาเครือข่าย กระบวนการเสริมสร้าง ศักยภาพของชุมชนต่อการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ข้อ ๒	ทราบถึงแนวทางในการ พัฒนาเครือข่ายของชุมชน ต่อการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
๔. ศึกษาศักยภาพ และเครือข่ายของ ชุมชนในการ ส่งเสริมการ ท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ทราบถึงศักยภาพและ เครือข่ายของชุมชนในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ข้อ ๓	ทราบถึงศักยภาพและ เครือข่ายของชุมชนในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม จังหวัด พะเยา
๕. การสำรวจ ระดับพื้นที่ ที่ต้อง ดำเนินการศึกษา	ทราบถึงข้อมูลทั่วไป จำนวน ประชากร เอกลักษณ์ท้องถิ่น ความเป็นอยู่พื้นฐานของ ประชากร การพัฒนาการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ข้อที่ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์จำนวน ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้อง รวมถึง พระมหาเถระและปราชญ์ ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดินเป็น

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๖. การเก็บข้อมูล ด้วยแบบสอบถาม	ทราบถึงกระบวนการ เสริมสร้างศักยภาพของ ชุมชน/ปัญหา/ข้อเสนอแนะ ของชุมชนต่อการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ข้อที่ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์ความ คิดเห็นของ ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึง พระมหาเถระและปราชญ์ ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดินเป็น ในด้านรูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวของวัด, ด้าน การจัดการการท่องเที่ยว ของวัด และด้านผลกระทบ จากการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมจังหวัดพะเยา
๗. การสัมภาษณ์ เชิงลึก จากผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง	ทราบถึงข้อมูล ความคิดเห็น ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ใน เรื่องของการกระบวนการ เสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ด้านการจัดการการท่องเที่ยว และด้านผลกระทบ	ข้อ ๑-๒	สามารถวิเคราะห์ถึงข้อมูล ด้านต่างๆ รวมถึงกระบวนการ การเสริมสร้างศักยภาพของ ชุมชนต่อการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยาของ ประชาชน ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้อง รวมถึง พระมหาเถระและปราชญ์ ที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดินเป็น

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๘. รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๒) เพื่อพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๓) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา	ข้อ ๑-๓	ได้รายงานการวิจัยที่สมบูรณ์ ถูกต้อง และนำเสนอสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอดงวิทยาคาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดพะเยา

แบบสอบถามนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา คำตอบของท่านทุกข้อมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมศักยภาพของชุมชนต่อไป ขอคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ และเติมคำในช่องว่าง

- ๑.๑ เพศ ๑. ☐ ชาย ๒. ☐ หญิง
- ๑.๒ อายุ ๑. ☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒. ☐ ๒๑ - ๓๐ ปี ๓. ☐ ๓๑ - ๔๐ ปี
๔. ☐ ๔๑ - ๕๐ ปี ๕. ☐ ๕๑ ปี ขึ้นไป
- ๑.๓ สถานภาพ ๑. ☐ โสด ๒. ☐ สมรส ๓. ☐ หย่าร้าง
๔. ☐ อื่นๆ
- ๑.๔ ระดับการศึกษา ๑. ☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา ๒. ☐ มัธยมศึกษา/ปวช.
๓. ☐ อนุปริญญา/ปวส./ปวท. ๔. ☐ ปริญญาตรี
๕. ☐ ปริญญาโท ๖. ☐ สูงกว่าปริญญาโท
๗. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
- ๑.๕ อาชีพ ๑. ☐ ข้าราชการ ๒. ☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
๓. ☐ ธุรกิจส่วนตัว ๔. ☐ พนักงานบริษัท
๕. ☐ รับจ้างทั่วไป ๖. ☐ เกษตรกร
๗. ☐ นักเรียน/นักศึกษา ๘. ☐ เกษียณ/ว่างงาน
๙. ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
- ๑.๖ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๑. ☐ ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๒. ☐ ๑๐,๐๐๐ - ๑๕,๐๐๐ บาท
๓. ☐ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท ๔. ☐ ๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐ บาท
๕. ☐ ๒๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป
- ๑.๗ ถิ่นที่อยู่ ๑. ☐ ภาคเหนือ ๒. ☐ ภาคกลาง
๓. ☐ ภาคตะวันออก ๔. ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๕. ☐ ภาคใต้ ๖. ☐ กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงและความคิดเห็นมากที่สุด

ที่	รายการ/ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๒.๑ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว						
๑	เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม					
๒	เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา					
๓	เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย					
๔	เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว					
๕	เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว					
๖	ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงและความคิดเห็นมากที่สุด

ที่	รายการ/ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		ดีที่สุด	ดี	ปานกลาง	ไม่ดี	ไม่เสียที่สุด
๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน						
๑	ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่					
๒	ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน					
๓	สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย					
๔	มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม					
๕	มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ					
๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน						
๑	มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก					
๒	ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ					
๓	ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ					
๔	มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว					
๕	การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย					
๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม						
๑	ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร					
๒	ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ					
๓	อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี					
๔	การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่					

ที่	รายการ/ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		ดีที่สุด	ดี	ปานกลาง	ไม่	ไม่ดีที่สุด
๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว						
๑	การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี					
๒	มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง					
๓	การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง					
๔	มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน					
๕	การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า					
๖	การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา					
๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว						
๑	ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ					
๒	ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ					
๓.๖ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม						
๑	มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ					
๒	มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ					
๓	มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง					
๔	มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น					
๕	การจัดนิทรรศการ คู่มือ วัสดุทัศน และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน					

ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงและความคิดเห็นมากที่สุด

ที่	รายการ/ข้อความ	ระดับผลกระทบ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ						
๑	มีการปรับปรุง/ปรับปรุงภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน					
๒	มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ					
๓	มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม					
๔	โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว					
๕	มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว					

ที่	รายการ/ข้อความ	ระดับผลกระทบ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม						
๑	ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว					
๒	มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น					
๓	การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี					
๔	เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น					
๕	เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา					
๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม						
๑	วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย					
๒	มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว					
๓	มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว					
๔	นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น					
๕	รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว					
๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ						
๑	คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น					
๒	มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น					
๓	คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น					
๔	ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว					

ตอนที่ ๕ การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงและความคิดเห็นมากที่สุด

ที่	รายการ/ข้อความ	สภาพที่ปรากฏ		
		ไม่มี	มี	มี แต่ไม่ มีคุณภาพ
๑	มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ			
๒	มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน			
๓	มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว			
๔	มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม			
๕	มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้ง ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาเซียนฯ			

ตอนที่ ๖ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงและความคิดเห็นมากที่สุด

ที่	รายการ/ข้อความ	สภาพที่ปรากฏ		
		ไม่มี	มี	มี แต่ไม่ สมบูรณ์
๑	ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว และการให้บริการต่างๆ			
๒	ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน			
๓	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว			
๔	มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อการจัดการการท่องเที่ยว			

ตอนที่ ๗ ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงและความคิดเห็นมากที่สุด

ที่	รายการ/ข้อความ	สภาพที่ปรากฏ		
		ไม่มี	มี	มี แต่ไม่ สมบูรณ์
๑	ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว			
๒	ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว			
๓	ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง			
๔	ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์			
๕	ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะพื้นเมือง			

ตอนที่ ๘ ปัญหาและข้อเสนอแนะ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์ เพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา” คำตอบของท่านทุกข้อมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมศักยภาพของชุมชนต่อไป ขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ – นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์)

เพศ อายุ ปี ตำแหน่ง

เบอร์โทรศัพท์.....

หน่วยงาน / ที่อยู่

.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์/...../..... สถานที่สัมภาษณ์.....

เวลาที่สัมภาษณ์ ตั้งแต่เวลา..... น. ถึงเวลา..... น.

ตอนที่ ๒ บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

๑. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการจัดการการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง?

() วางแผน () จัดหางบประมาณ () ดำเนินการ

() เป็นคณะกรรมการร่วม () ผู้สังเกตการณ์

() อื่นๆ เช่น.....

๒. การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง?

() การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย () สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด

() สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด () สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด

() องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น () องค์กรเอกชน

() หน่วยงานอื่น ระบุ.....

๓. ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุใด?

() การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย () สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด

() สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด () สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด

() องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น () องค์กรเอกชน

() หน่วยงานอื่น ระบุ.....

สาเหตุเพราะ.....

๔. ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหาสำคัญ?

.....

.....

๕. ทางวัดมีแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวของวัดหรือไม่ อย่างไร?

.....

.....

๖. ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร? ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ

๑. การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๒. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๓. การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๔. สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๕. การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๖. กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ ได้แก่อะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๗. แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๘. เครือข่ายกายและการบริหารจัดการเครือข่ายในชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๙. แนวทางการพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายของชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ / รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบสภาพเครื่องมือ /
แบบประเมินสภาพเครื่องมือ

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑. รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)

๑.๑) ชื่อ-นามสกุล	พระสุนทรภิกขุคุณ
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา
รองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ
หน่วยงาน / ที่อยู่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๑.๒) ชื่อ-นามสกุล	วัลย์ลา ดวงแก้ว
ตำแหน่ง	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
หน่วยงาน / ที่อยู่	ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
๑.๓) ชื่อ-นามสกุล	วิญญู ชินรังคกุล
ตำแหน่ง	เลขานุการวัดศรีโคมคำ
หน่วยงาน / ที่อยู่	๓ ถนนจอมทอง ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
๑.๔) ชื่อ-นามสกุล	สมเพชร สองสีใส
ตำแหน่ง	ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่	๔๐/๓ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
๑.๕) ชื่อ-นามสกุล	สิริชัย คล้ายแจ้ง
ตำแหน่ง	รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ
หน่วยงาน / ที่อยู่	ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
๑.๖) ชื่อ-นามสกุล	ดำเนิน ชันทะกิจ
ตำแหน่ง	ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา (อปพร.)
หน่วยงาน / ที่อยู่	ส.ต.บ. สถานีตำรวจภูธรเมืองพะเยา
๑.๗) ชื่อ-นามสกุล	จ่านง อินปิง
ตำแหน่ง	นักท่องเที่ยว
หน่วยงาน / ที่อยู่	บ้านปากอ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
๕๗๑๒๐

๒. รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญวัดดอนัลโยทิพยาาราม (ดอยบุษราคัม)

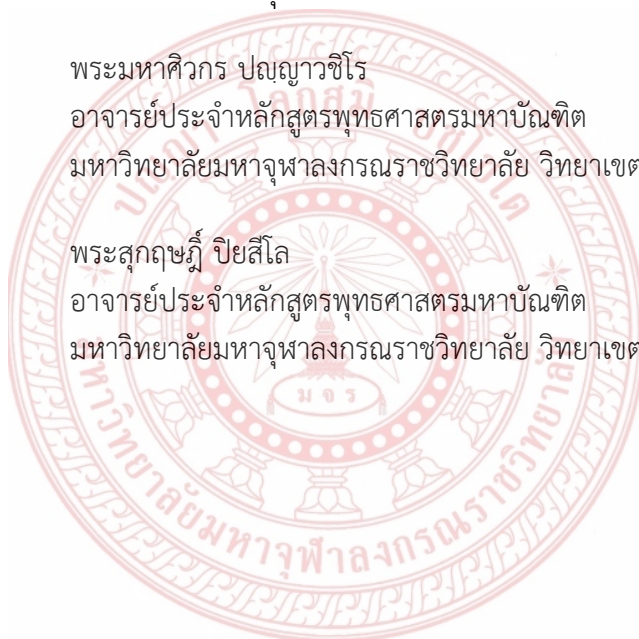
- ๒.๑) ชื่อ-นามสกุล พระโพธิญาณรังสี
ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดดอนัลโยทิพยาาราม (ดอยบุษราคัม)
เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/จังหวัดแพร่
หน่วยงาน / ที่อยู่ วัดดอนัลโยทิพยาาราม (ดอยบุษราคัม)
- ๒.๒) ชื่อ-นามสกุล บุญเกียรติ มโนวงศ์
ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว
หน่วยงาน / ที่อยู่ -
- ๒.๓) ชื่อ-นามสกุล สิวรรณ เกตรา
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่ หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
- ๒.๔) ชื่อ-นามสกุล เติณ สีนี
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่ หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
- ๒.๕) ชื่อ-นามสกุล บัวหลั่น วาจิต
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่ หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
- ๒.๖) ชื่อ-นามสกุล ธรรม สมควร
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่ หมู่ ๖ บ้านสันป่าปง ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
- ๒.๗) ชื่อ-นามสกุล ประภัทรสร วงศ์ไผ่
ตำแหน่ง นักท่องเที่ยว
หน่วยงาน / ที่อยู่ บ้านปาก่อเจริญ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

๓. รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญวัดพระเจ้านั่งดิน

- ๓.๑) ชื่อ-นามสกุล พระครูอภิวัฒนกิตติ
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน
หน่วยงาน / ที่อยู่ ๔๕ หมู่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
- ๓.๒) ชื่อ-นามสกุล ผัด เวียงคำ
ตำแหน่ง กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน
หน่วยงาน / ที่อยู่ บ้านพระนั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๑๐
- ๓.๓) ชื่อ-นามสกุล ภูนัย เกิดสุข
ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน
หน่วยงาน / ที่อยู่ หมู่ ๗ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๑๐
- ๓.๔) ชื่อ-นามสกุล เฉลียว มีสุข
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่ บ้านพระนั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๑๐
- ๓.๕) ชื่อ-นามสกุล บัวเที่ยง เงินมูล
ตำแหน่ง ผู้ประกอบการร้านค้า
หน่วยงาน / ที่อยู่ ชุมชนวัดพระนั่งดิน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๑๐
- ๓.๖) ชื่อ-นามสกุล สุมาลี คำปวน
ตำแหน่ง นักท่องเที่ยว
หน่วยงาน / ที่อยู่ ๑๔๗ หมู่ ๒ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐
- ๓.๗) ชื่อ-นามสกุล กิตติชัย วงศ์ลังกา
ตำแหน่ง นักท่องเที่ยว
หน่วยงาน / ที่อยู่ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบสภาพเครื่องมือ

๑. ชื่อ-นามสกุล
ตำแหน่ง
หน่วยงาน/ที่อยู่
พระครูโสภณปริยัติสุธี, ผศ.ดร.
รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตพะเยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๒. ชื่อ-นามสกุล
ตำแหน่ง
หน่วยงาน / ที่อยู่
พระครูวรธรรมวิฑูรย์, ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๓. ชื่อ-นามสกุล
ตำแหน่ง
หน่วยงาน / ที่อยู่
พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี, ดร.
เลขานุการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๔. ชื่อ-นามสกุล
ตำแหน่ง
หน่วยงาน / ที่อยู่
พระมหาศิวกร ปญฺญาวชิโร
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
๕. ชื่อ-นามสกุล
ตำแหน่ง
หน่วยงาน / ที่อยู่
พระสุกฤษณ์ ปิยสีโล
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

แบบประเมินสภาพเครื่องมือ

แบบประเมินความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดพะเยา

คำชี้แจง แบบประเมินฉบับนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญโดยให้ท่านใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับข้อความความคิดเห็นของท่านในรายการแต่ละข้อโดยพิจารณาตามความเห็นของท่านดังนี้

+1 = เห็นด้วย
0 = ไม่แน่ใจ
-1 = ไม่เห็นด้วย

อนึ่ง ข้อใดในแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออกกรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ตามความเห็นของท่าน

ตัวอย่าง

เลขที่/ ข้อที่	รายการ	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ที่กำหนดไว้ในเครื่องมือวิจัย มีความเหมาะสม		/		

จากตัวอย่าง แสดงว่าท่านไม่แน่ใจ ว่ารายการที่ถามนั้นเป็นเช่นนั้น ดังนั้นถ้าเห็นเห็นด้วยตามข้อความให้ใส่ในช่องเห็นด้วย แต่ถ้าท่านไม่เห็นด้วย ให้ใส่ในช่องไม่เห็นด้วย

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

	๔) มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อ การจัดการการท่องเที่ยว									
๗.	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว									
	๑) ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูก จ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว									
	๒) ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและ ให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว									
	๓) ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และ สินค้าพื้นเมือง									
	๔) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์									
	๕) ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะ พื้นเมือง									
แบบสัมภาษณ์										
๑.	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์									
	๑) ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์)									
	๒) เพศ									
	๓) อายุ									
	๔) ตำแหน่ง									
	๕) เบอร์โทรศัพท์									
	๖) หน่วยงาน / ที่อยู่									
	๗) วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์									
	๘) สถานที่สัมภาษณ์									
	๙) เวลาที่สัมภาษณ์									
๒.	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว									
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการ ท่องเที่ยวด้านใดบ้าง									
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง									
	๓) ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุน การจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุ ใด									
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่าน มามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหา สำคัญ									
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของ วัดหรือไม่ อย่างไร									
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการ ท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความ เหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้น ควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม									
๓.	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ									
	๑) การที่มัสยิดท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายใน วัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับ นักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร									

๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง									
๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง									
๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง									
๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร									
๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ได้แก่อะไรบ้าง									
๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง									
๗.๑ มีส่วนร่วมในการในการวางแผนและเสนอแนวคิด									
๗.๒ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม									
๗.๓ มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น									
๗.๔ มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์									
๗.๕ มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม									

สรุป ผลการประเมินแบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย ทั้งหมดทุกรายการ มีจำนวน ๑๐๐ ข้อ ผลการประเมินฯ มีดังนี้

ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด จำนวน ๑๐๐ ข้อ

หมายเหตุ สูตรการหาค่า $IOC = \frac{\sum R}{N}$

การประเมินค่า IOC

ค่าตั้งแต่ ๐ - .๔๙ ถือว่าไม่ผ่านเกณฑ์
ค่าตั้งแต่ .๕ ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์

แบบสอบถามความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ	
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย		
แบบสอบถาม						
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล					
	๑) เพศ.....	✓				
	๒) อายุ.....	✓				
	๓) สถานภาพ.....		✓			
	๔) ระดับการศึกษา.....		✓			
	๕) อาชีพ.....	✓				
	๖) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....		✓			
	๗) ถิ่นที่อยู่.....	✓				
๒	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด					
	๒.๑ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว					
	๑) เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม.....	✓				
	๒) เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา.....	✓				
	๓) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย.....			✓		
	๔) เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว.....	✓				
	๕) เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	✓				
	๖) ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	✓				
๓	การจัดการการท่องเที่ยวของวัด					
	๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน					
	๑) ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่.....	✓				
	๒) ความร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน สันทนาการ.....	✓				
	๓) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย.....	✓				
	๔) มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม.....	✓				
	๕) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะ.....	✓				
	๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน					
	๑) มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก.....	✓				
	๒) ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ.....	✓				
	๓) ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ.....	✓				
	๔) มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	✓				
	๕) การท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน.....	✓				

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
๓(ต่อ)	๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม				
	๑) ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร.....	✓			
	๒) ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ.....	✓			
	๓) อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี.....	✓			
	๔) การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่.....	✓			
	๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว				
	๑) การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี.....	✓			
	๒) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง.....	✓			
	๓) การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง.....			✓	
	๔) มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน.....	✓			
	๕) การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า.....		✓		
	๖) การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา.....	✓			
	๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว				
	๑) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำ ไฟ ถนน ที่พักรถ.....	✓			
	๒) ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ.....	✓			
	๓.๖ การจัดกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม				
	๑) มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ.....	✓			
	๒) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่วัตถุโบราณ.....	✓			
	๓) มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง.....	✓			
	๔) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น.....	✓			
	๕) การจัดนิทรรศการ คู่มือ วัสดุทัศน และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน.....	✓			
๔	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม				
	๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ				
	๑) มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน.....	✓			
	๒) มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ บดบังสถานที่สำคัญ.....	✓			
	๓) มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่ย่อยสลายไปจากรูปแบบดั้งเดิม.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๔(ต่อ)	๔) โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม				
	๑) ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น.....		✓		
	๓) การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี.....		✓		
	๔) เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๕) เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา.....	✓			
	๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม				
	๑) วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย.....		✓		
	๒) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว.....		✓		
	๓) มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว.....	✓			
	๔) นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๕) รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว.....		✓		
	๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ				
	๑) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น.....		✓		
	๓) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น.....	✓			
	๔) ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว.....	✓			
๕	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก				
	๑) มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ.....	✓			
	๒) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน.....	✓			
	๓) มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๕(ต่อ)	๔) มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม..... ๕) มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาล้านนา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาขีน และภาษาอื่นๆ.....	✓			
๖	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่างๆ.....	✓			
	๒) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน.....	✓			
	๓) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....	✓			
	๔) มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อการจัดการการท่องเที่ยว.....	✓			
๗	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	✓			
	๓) ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง.....	✓			
	๔) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์.....	✓			
	๕) ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะพื้นเมือง.....	✓			
แบบสัมภาษณ์					
๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์				
	๑) ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์).....	✓			
	๒) เพศ.....	✓			
	๓) อายุ.....	✓			
	๔) ตำแหน่ง.....	✓			
	๕) เบอร์โทรศัพท์.....	✓			
	๖) หน่วยงาน / ที่อยู่.....	✓			
	๗) วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....	✓			
	๘) สถานที่สัมภาษณ์.....	✓			
	๙) เวลาที่สัมภาษณ์.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๒	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวในวัดบ้าง.....	✓			
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง.....	✓			
	๓) ท่านอยากให้นายงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุใด.....	✓			
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหาสำคัญ.....	✓			
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดหรือไม่ อย่างไร.....	✓			
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม.....	✓			
๓	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ				
	๑) การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง.....	✓			
	๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบตอโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง.....	✓			
	๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ ได้อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง.....	✓			
	(๗.๑) มีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวคิด.....	✓			
	(๗.๒) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๓(ต่อ)	(๗.๓) มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น.....	✓			
	(๗.๔) มีส่วนร่วมในการได้แบ่งปันผลประโยชน์.....	✓			
	(๗.๕) มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม.....	✓			

ข้อเสนอแนะ

๑. ทดสอบระบบ, ฝึกอบรม, ๓๐๐/๓๐๐/๒๐๐
๒. ศึกษาแบบฝึกหัด ๓๐๐/๒๐๐

ผู้ประเมิน ตำแหน่ง
 (พระครูโสภณปริยัติสุธี, รศ.ดร.)
 ที่ทำงาน ผู้อำนวยการ
 ๒๕๖๑/๒๕๖๑/๒๕๖๑ วัน/เดือน/ปี

แบบสอบถามความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
แบบสอบถาม					
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล				
	๑) เพศ.....	✓			
	๒) อายุ.....	✓			
	๓) สถานภาพ.....	✓			
	๔) ระดับการศึกษา.....	✓			
	๕) อาชีพ.....	✓			
	๖) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	✓			
	๗) ถิ่นที่อยู่.....	✓			
๒	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด				
	๒.๑ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม..	✓			
	๒) เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา.....	✓			
	๓) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย.....	✓			
	๔) เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	✓			
	๖) ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	✓			
๓	การจัดการการท่องเที่ยวของวัด				
	๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน				
	๑) ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่.....	✓			
	๒) ความร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน สันทนาการ.....	✓			
	๓) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย.....	✓			
	๔) มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม.....	✓			
	๕) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะ.....	✓			
	๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน				
	๑) มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก.....	✓			
	๒) ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ.....	✓			
	๓) ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ.....	✓			
	๔) มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) การท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๓(ต่อ)	๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม				
	๑) ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร.....	✓			
	๒) ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ.....	✓			
	๓) อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี.....	✓			
	๔) การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่.....	✓			
	๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว	✓			
	๑) การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี.....	✓			
	๒) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง.....	✓			
	๓) การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง.....	✓			
	๔) มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน.....	✓			
	๕) การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า.....	✓			
	๖) การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา.....	✓			
	๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว				
	๑) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำ ไฟ ถนน ที่พักรถ.....	✓			
	๒) ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ.....				
	๓.๖ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม				
	๑) มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ.....	✓			
	๒) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ.....	✓			
	๓) มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง.....	✓			
	๔) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น.....	✓			
	๕) การจัดนิทรรศการ คู่มือ วิดีทัศน์ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน.....	✓			
๔	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม				
	๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ				
	๑) มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน.....	✓			
	๒) มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ.....	✓			
	๓) มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
๔(ต่อ)	๔) โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) มีการสร้างรูปสลักกระซิ่นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม				
	๑) ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๓) การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี.....	✓			
	๔) เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๕) เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา.....	✓			
	๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม				
	๑) วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย.....	✓			
	๒) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๓) มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว.....	✓			
	๔) นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๕) รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว.....	✓			
	๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ				
	๑) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๓) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น.....	✓			
	๔) ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว.....	✓			
๕	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก				
	๑) มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ.....	✓			
	๒) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน.....	✓			
	๓) มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๒	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง.....	✓			
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง.....	✓			
	๓) ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุใด.....	✓			
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าปัญหาสำคัญ.....	✓			
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดหรือไม่ อย่างไร.....	✓			
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้นจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม..	✓			
๓	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ				
	๑) การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง.....	✓			
	๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง.....	✓			
	๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้ามังคัน) ที่มีอยู่ ได้อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง.....	✓			
	(๗.๑) มีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวคิด.....	✓			
	(๗.๒) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม.....	✓			

เลขาฯ อบต. ๖/๕
คณะ อบต.

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
๓(ต่อ)	(๓.๓) มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น.....	☒	☐	☐	
	(๓.๔) มีส่วนร่วมในการได้แบ่งปันผลประโยชน์.....	☒	☐	☐	
	(๓.๕) มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม.....	☒	☐	☐	

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ผู้ประเมิน.....
 (.....)
 ที่ทำงาน.....
 ตำแหน่ง.....
 วันที่.....
 เดือน.....
 ปี.....

แบบสอบถามความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
แบบสอบถาม					
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล				
	๑) เพศ.....	✓			
	๒) อายุ.....	✓			
	๓) สถานภาพ.....	✓			
	๔) ระดับการศึกษา.....	✓			
	๕) อาชีพ.....	✓			
	๖) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	✓			
	๗) ถิ่นที่อยู่.....	✓			
๒	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด				
	๒.๑ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม.....	✓			
	๒) เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา.....	✓			
	๓) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย.....	✓			
	๔) เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	✓			
	๖) ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	✓			
๓	การจัดการการท่องเที่ยวของวัด				
	๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน				
	๑) ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่.....	✓			
	๒) ความร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน สันทนาการ.....	✓			
	๓) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย.....	✓			
	๔) มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม.....	✓			
	๕) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะ.....	✓			
	๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน				
	๑) มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก.....	✓			
	๒) ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ.....	✓			
	๓) ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ.....	✓			
	๔) มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) การท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๓(ต่อ)	๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม				
	๑) ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร.....	✓			
	๒) ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ.....	✓			
	๓) อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี.....	✓			
	๔) การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่.....	✓			
	๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว				
	๑) การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี.....	✓			
	๒) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง.....	✓			
	๓) การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง.....	✓			
	๔) มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน.....	✓			
	๕) การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า.....	✓			
	๖) การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา.....	✓			
	๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว				
	๑) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำ ไฟ ถนน ที่พักรถ.....	✓			
	๒) ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ.....	✓			
	๓.๖ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม				
	๑) มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ.....	✓			
	๒) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่วัตถุโบราณ.....	✓			
	๓) มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง.....	✓			
	๔) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น.....	✓			
	๕) การจัดนิทรรศการ คู่มือ วิดีทัศน์ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน.....	✓			
๔	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม				
	๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ				
	๑) มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน.....	✓			
	๒) มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ.....	✓			
	๓) มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่ย่อยสลายไปจากรูปแบบดั้งเดิม.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๔(ต่อ)	๔) โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๕) มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม				
	๑) ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๓) การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี.....	✓			
	๔) เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๕) เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา.....	✓			
	๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม				
	๑) วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย.....	✓			
	๒) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกนักท่องเที่ยว.....	✓			
	๓) มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว.....	✓			
	๔) นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๕) รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว.....	✓			
	๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ				
	๑) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น.....	✓			
	๓) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น.....	✓			
	๔) ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว.....	✓			
๕	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก				
	๑) มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ.....	✓			
	๒) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน.....	✓			
	๓) มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๕(ต่อ)	๔) มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม.....	✓			
	๕) มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาล้านนา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาขีน และภาษาอื่นๆ.....	✓			
๖	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่างๆ....	✓			
	๒) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน.....	✓			
	๓) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....	✓			
	๔) มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยว.....	✓			
๗	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	✓			
	๒) ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	✓			
	๓) ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง.....	✓			
	๔) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์.....	✓			
	๕) ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะพื้นเมือง.....	✓			
แบบสัมภาษณ์					
๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์				
	๑) ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์).....	✓			
	๒) เพศ.....	✓			
	๓) อายุ.....	✓			
	๔) ตำแหน่ง.....	✓			
	๕) เบอร์โทรศัพท์.....	✓			
	๖) หน่วยงาน / ที่อยู่.....	✓			
	๗) วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....	✓			
	๘) สถานที่สัมภาษณ์.....	✓			
	๙) เวลาที่สัมภาษณ์.....	✓			

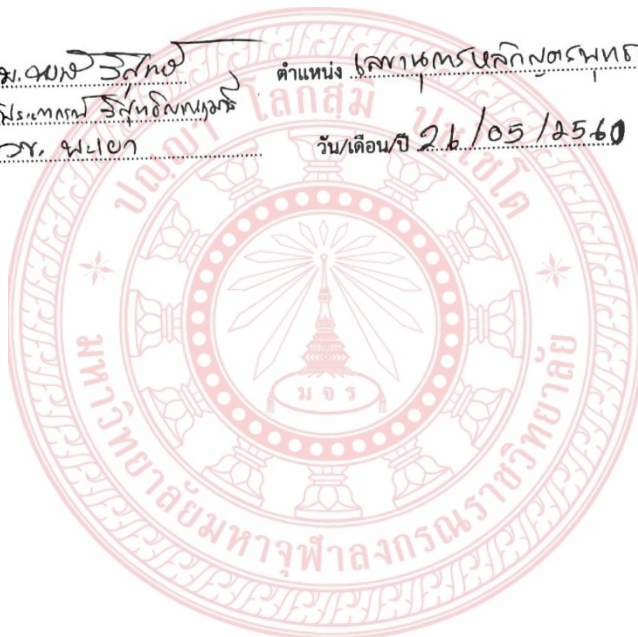
ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๒	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวระดับใดบ้าง.....	✓			
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง.....	✓			
	๓) ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุใด.....	✓			
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าแก้ปัญหายากที่สุด.....	✓			
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดหรือไม่ อย่างไร.....	✓			
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำได้ขึ้นตรงจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม.....	✓			
๓	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ				
	๑) การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง.....	✓			
	๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อบริเวณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง.....	✓			
	๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาคโศภิตยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ ได้แก่อะไรบ้าง.....	✓			
	๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง.....	✓			
	(๗.๑) มีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวคิด.....	✓			
	(๗.๒) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม.....	✓			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๓(ต่อ)	(๗.๓) มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น.....	✓			
	(๗.๔) มีส่วนร่วมในการได้แบ่งปันผลประโยชน์.....	✓			
	(๗.๕) มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม.....				

ข้อเสนอแนะ

กรรมการส่งเสริมการใช้ภาษาท้องถิ่นในการ
ส่งเสริม อัตลักษณ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้ประเมิน ผ.ผ. นพ. วิฑูรย์
คณบดีแพทยศาสตรบัณฑิต
ที่ทำงาน รพ. รพ. ๖๒๐๔
ตำแหน่ง เลขาธิการสำนักงานส่งเสริม
พัฒนา
วัน/เดือน/ปี 26/05/2560

แบบสอบถามความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ	
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย		
แบบสอบถาม						
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล					
	๑) เพศ.....	✓				
	๒) อายุ.....	✓				
	๓) สถานภาพ.....	✓				
	๔) ระดับการศึกษา.....	✓				
	๕) อาชีพ.....	✓				
	๖) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	✓				
	๗) ถิ่นที่อยู่.....	✓				
๒	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด					
	๒.๑ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว					
	๑) เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม.....	✓				
	๒) เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา.....	✓				
	๓) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย.....	✓				
	๔) เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว.....	✓				
	๕) เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	✓				
	๖) ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	✓				
๓	การจัดการการท่องเที่ยวของวัด					
	๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน					
	๑) ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่.....	✓				
	๒) ความร่มรื่นเหมาะสมแก่การพักผ่อน สันทนาการ.....	✓				
	๓) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย.....	✓				
	๔) มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม.....	✓				
	๕) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะ.....	✓				
	๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน					
	๑) มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก.....	✓				
	๒) ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ.....	✓				
	๓) ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ.....	✓				
	๔) มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	✓				
	๕) การท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน.....	✓				

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
๓(ต่อ)	๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม				
	๑) ความเพียงพอและความหลากหลายของ ร้านอาหาร.....	/			
	๒) ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ.....	/			
	๓) อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี.....	/			
	๔) การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่.....	/			
	๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่ท่องเที่ยว				
	๑) การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี.....	/			มีความปลอดภัยดีมาก นักท่องเที่ยวพอใจ
	๒) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีต่อเนื่อง.....	/			
	๓) การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง.....	/			
	๔) มีความผูกพันท้องถิ่น หรือชุมชน.....	/			
	๕) การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า.....	/			
	๖) การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา.....	/			
	๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว				
	๑) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พัก.....	/			
	๒) ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัย ภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ.....	/			
	๓.๖ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม				
	๑) มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ.....	/			
	๒) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ.....	/			
	๓) มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มา ของวัตถุโบราณที่จัดแสดง.....	/			
	๔) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้าง จิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น.....	/			
	๕) การจัดนิทรรศการ คู่มือ วิดีทัศน์ และ วิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นัก ท่องเที่ยว และคนในชุมชน.....	/			
๔	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม				
	๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ				
	๑) มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับ ศาสนสถาน.....	/			
	๒) มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่ สำคัญ.....	/			
	๓) มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถาน เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม.....	/			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๔(ต่อ)	๔) โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว.....	/			
	๕) มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.....	/			
	๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม				
	๑) ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว.....	/			
	๒) มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น.....	/			
	๓) การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี.....	/			
	๔) เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น.....	/			
	๕) เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา.....	/			
	๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม				
	๑) วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย.....	/			
	๒) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว.....	/			
	๓) มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว.....	/			
	๔) นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น.....	/			
	๕) รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว.....	/			
	๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ				
	๑) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว.....	/			
	๒) มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น.....	/			
	๓) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น.....	/			
	๔) ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว.....	/			
๕	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก				
	๑) มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ.....	/			
	๒) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน.....	/			
	๓) มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	/			

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๕(ต่อ)	๔) มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม..... ๕) มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาล้านนา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาขีน และภาษาอื่นๆ.....	☒	☐	☐	
๖	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่างๆ.....	☒	☐	☐	
	๒) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน.....	☒	☐	☐	
	๓) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....	☒	☐	☐	
	๔) มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยว.....	☒	☐	☐	
๗	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....	☒	☐	☐	
	๒) ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	☒	☐	☐	
	๓) ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และสินค้าพื้นเมือง.....	☒	☐	☐	
	๔) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์.....	☒	☐	☐	
	๕) ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะพื้นเมือง.....	☒	☐	☐	
แบบสัมภาษณ์					
๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์				
	๑) ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์).....	☒	☐	☐	
	๒) เพศ.....	☒	☐	☐	
	๓) อายุ.....	☒	☐	☐	
	๔) ตำแหน่ง.....	☒	☐	☐	
	๕) เบอร์โทรศัพท์.....	☒	☐	☐	
	๖) หน่วยงาน / ที่อยู่.....	☒	☐	☐	
	๗) วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....	☒	☐	☐	
	๘) สถานที่สัมภาษณ์.....	☒	☐	☐	
	๙) เวลาที่สัมภาษณ์.....	☒	☐	☐	

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๒	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง.....	✓			
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง.....	✓			
	๓) ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุใด.....	✓			
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมา มีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหาสำคัญ.....	✓			
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดหรือไม่ อย่างไร.....	✓			
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม..	✓			
๓	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ				
	๑) การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง.....	✓			
	๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบตอโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง.....	✓			
	๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร.....	✓			
	๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ตอຍພູຮາຄຳ) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ ได้อย่างไรบ้าง.....	✓			
	๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง.....	✓			
	(๗.๑) มีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวคิด.....	✓			
	(๗.๒) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม.....	✓			

๖

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๓(ต่อ)	(๗.๓) มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น.....	✓			
	(๗.๔) มีส่วนร่วมในการได้แบ่งปันผลประโยชน์.....	✓			
	(๗.๕) มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม.....	✓			

ข้อเสนอแนะ

- ควรจัดทำแผนแม่บทแนวทางการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยฯ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
- ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่บุคลากร

ผู้ประเมิน

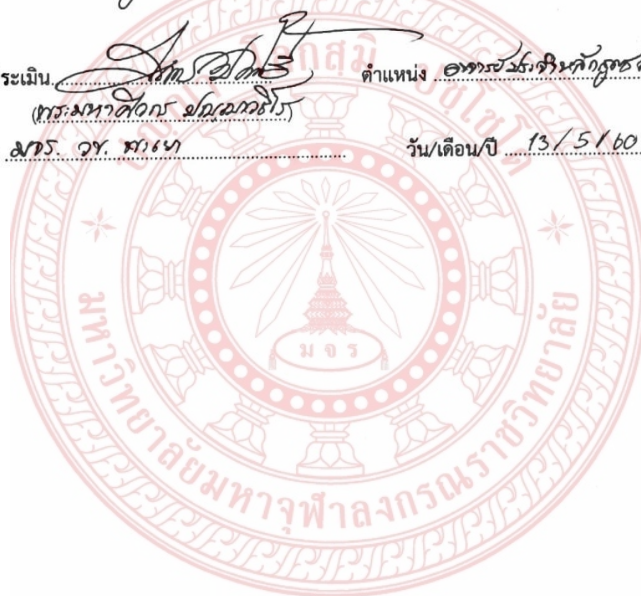
(ศาสตราจารย์ ดร. อรุณรัตน์ งามวงศ์)

ตำแหน่ง

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ

ที่ทำงาน มจร. วร. ๗๖๔

วัน/เดือน/ปี 13/5/60

แบบสอบถามความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัย

เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ	
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย		
แบบสอบถาม						
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล					
	๑) เพศ.....	✓				
	๒) อายุ.....	✓				
	๓) สถานภาพ.....	✓				
	๔) ระดับการศึกษา.....	✓				
	๕) อาชีพ.....	✓				
	๖) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....	✓				
	๗) ถิ่นที่อยู่.....	✓				
๒	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด					
	๒.๑ รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว					
	๑) เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม..	✓				
	๒) เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา.....	✓				
	๓) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย.....	✓				
	๔) เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว.....	✓				
	๕) เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	✓				
	๖) ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	✓				
๓	การจัดการการท่องเที่ยวของวัด					
	๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน					
	๑) ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่..	✓				
	๒) ความร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อน สันทนาการ	✓				
	๓) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย	✓				
	๔) มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม.....	✓				
	๕) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะ.....	✓				
	๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน					
	๑) มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก.....	✓				
	๒) ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ	✓				
	๓) ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ.....	✓				
	๔) มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว.....	✓				
	๕) การท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	✓				

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
๓(ต่อ)	๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม				
	๑) ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร.....		/		
	๒) ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ.....	/			
	๓) อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี.....	/	/		
	๔) การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่.....	/			
	๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว				
	๑) การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี.....	/			
	๒) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง.....	/			
	๓) การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง.....		/		
	๔) มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน.....	/			
	๕) การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า.....		/		
	๖) การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา.....		/		
	๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว				
	๑) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ.....		/		
	๒) ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ.....		/		
	๓.๖ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม				
	๑) มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ.....	/			
	๒) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่วัตถุโบราณ.....	/			
	๓) มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง.....	/			
	๔) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น.....	/			
	๕) การจัดทำนิตยสาร คู่มือ วัสดุทัศนียภาพ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน.....	/			
๔	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม				
	๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ				
	๑) มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน.....		/		
	๒) มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ.....		/		
	๓) มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่ย่อยสลายไปจากรูปแบบดั้งเดิม.....		/		

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	
๔(ต่อ)	๔) โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว.....	/			
	๕) มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว.....	/			
	๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม				
	๑) ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว.....		/		
	๒) มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น.....		/		
	๓) การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี.....		/		
	๔) เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น.....	/			
	๕) เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา.....	/			
	๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม				
	๑) วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย.....	/			
	๒) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว.....	/			
	๓) มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว.....	/			
	๔) นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น.....	/			
	๕) รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว.....	/			
	๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ				
	๑) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว.....	/			
	๒) มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น.....	/			
	๓) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น.....	/			
	๔) ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว.....	/			
๕	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก				
	๑) มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ.....		/		
	๒) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน.....		/		
	๓) มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว.....		/		

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
๕(ต่อ)	๔) มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และ ชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการ อนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม..... ๕) มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่ นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาล้านนา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาขีน และภาษาอื่นๆ.....		✓		
๖	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการ ท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่างๆ.... ๒) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนในการ แสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวใน ท้องถิ่นของตน..... ๓) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือ บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว..... ๔) มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทต่อการ จัดการการท่องเที่ยว.....		✓		
๗	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว				
	๑) ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูกจ้าง งานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว..... ๒) ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการ ในกิจกรรมการท่องเที่ยว..... ๓) ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และ สินค้าพื้นเมือง..... ๔) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์..... ๕) ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะ พื้นเมือง.....		✓		
แบบสัมภาษณ์					
๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์				
	๑) ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์)..... ๒) เพศ..... ๓) อายุ..... ๔) ตำแหน่ง..... ๕) เบอร์โทรศัพท์..... ๖) หน่วยงาน / ที่อยู่..... ๗) วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์..... ๘) สถานที่สัมภาษณ์..... ๙) เวลาที่สัมภาษณ์.....	✓	✓	✓	

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	
๒	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว				
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง.....	/			
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง.....	/			
	๓) ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุใด.....	/			
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหาสำคัญ.....	/			
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวของวัดหรือไม่ อย่างไร.....	/			
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม..	/			
๓	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ				
	๑) การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในวัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร.....	/			
	๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง.....	/			
	๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบต่อโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่อย่างไรบ้าง.....	/			
	๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง.....	/			
	๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร.....	/			
	๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ(วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม(ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้ามังคิน) ที่มีอยู่ ได้อย่างไรบ้าง.....	/			
	๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง.....	/			
	(๗.๑) มีส่วนร่วมในการวางแผนและเสนอแนวคิด.....	/			
	(๗.๒) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม.....	/			

๒

ตอนที่	รายการประเมิน/เนื้อหา	ความคิดเห็น			หมายเหตุ
		เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	
๓(ต่อ)	(๗.๓) มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น.....		/		
	(๗.๔) มีส่วนร่วมในการได้แบ่งปันผลประโยชน์.....		/		
	(๗.๕) มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม.....		/		

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ผู้ประเมิน สมชาย ใจดี ตำแหน่ง อำนวยการบริหาร
 (พระสุเมธ ใจดี)
 ที่ทำงาน ว.ร. ๖๖. ๗๖. ๗๖. วัน/เดือน/ปี 15/05/60

แบบประเมินความเหมาะสมของเครื่องมือวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง
กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ลำดับ	รายการประเมิน/เนื้อหา	ผู้เชี่ยวชาญ (คนที่)					ค่า CR	ค่า IOC	แปลผล	หมายเหตุ	
		๑	๒	๓	๔	๕					
แบบสอบถาม											
๑	ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล										
	๑) เพศ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๒) อายุ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๓) สถานภาพ	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๔) ระดับการศึกษา	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๕) อาชีพ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๖) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	๐	๑	๑	๑	๐	๓	๐.๖	ผ่าน		
	๗) ถิ่นที่อยู่	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
๒.	รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของวัด										
	๑) เน้นรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๒) เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๓) เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย	-๑	๑	๑	๑	๐	๒	๐.๔	ไม่ผ่าน		
	๔) เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๕) เน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๖) ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
๓.	การจัดการการท่องเที่ยวของวัด										
	๓.๑ การจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวและการให้บริการในปัจจุบัน										
	๑) ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๒) ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๓) สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๔) มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๕) มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๓.๒ การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน										
	๑) มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๒) ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๓) ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๔) มีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๕) การท่องเที่ยวมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		
	๓.๓ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม										
	๑) ความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน		
	๒) ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน		

	๓) อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๔) การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๓.๔ การจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว								
	๑) การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) มีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง	๑	๑	๑	๐	๑	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓) การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง	-๑	๑	๑	๑	๐	๒	๐.๔	ผ่าน
	๔) มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๕) การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า	๐	๑	๑	๑	๐	๓	๐.๖	ผ่าน
	๖) การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓.๕ การรองรับด้านการท่องเที่ยว								
	๑) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓.๖ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม								
	๑) มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๒) มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๓) มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๔) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๕) การจัดนิทรรศการ คู่มือ วัสดุทัศน และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
๔	ระดับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม								
	๔.๑ ผลกระทบด้านกายภาพ								
	๑) มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓) มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๔) โบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๕) มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๔.๒ ผลกระทบด้านสังคม								
	๑) ชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชนเพิ่มขึ้น	๐	๑	๑	๑	๐	๓	๐.๖	ผ่าน
	๓) การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี	๐	๑	๑	๑	๐	๓	๐.๖	ผ่าน
	๔) เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน

	๕) เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆทางการท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๔.๓ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม								
	๑) วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓) มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๔) นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๕) รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน
	๔.๔ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ								
	๑) คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
	๒) มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓) คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๔) ค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๕	การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก								
	๑) มีการบริการ หรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการอย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการความรู้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓) มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรมและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้เกิดความรู้กับนักท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๔) มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๕) มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้มีทั้ง ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาเซียนฯ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๖.	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว								
	๑) ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๒) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
	๓) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน

	๔) มีการก่อตั้งองค์กร หรือโครงการอนุรักษ์ ต่างๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อ การจัดการการท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน	
๗.	ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว									
	๑) ชุมชนมีรายได้ หรือ เงินเดือนจากการถูก จ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน	
	๒) ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและ ให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน	
	๓) ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหาร และ สินค้าพื้นเมือง	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน	
	๔) ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน	
	๕) ชุมชนมีรายได้จากการแสดงสินค้าศิลปะ พื้นเมือง	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน	
แบบสัมภาษณ์										
๑.	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์									
	๑) ชื่อ - นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์)	๑	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ผ่าน	
	๒) เพศ	๑	-๑	๑	๑	๑	๓	๐.๖	ผ่าน	
	๓) อายุ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๔) ตำแหน่ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๕) เบอร์โทรศัพท์	๑	-๑	๐	๑	๑	๒	๐.๔	ผ่าน	
	๖) หน่วยงาน / ที่อยู่	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๗) วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๘) สถานที่สัมภาษณ์	๑	-๑	๑	๑	๑	๓	๐.๖	ผ่าน	
	๙) เวลาที่สัมภาษณ์	๑	-๑	๑	๑	๑	๓	๐.๖	ผ่าน	
๒.	บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว									
	๑) ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการ ท่องเที่ยวด้านใดบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๒) การจัดการการท่องเที่ยวของวัดได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๓) ท่านอยากให้องค์กรใดเข้ามาสนับสนุน การจัดการการท่องเที่ยวของวัด เพราะเหตุ ใด	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๔) ในการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ที่ผ่าน มามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่คิดว่าเป็นปัญหา สำคัญ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๕) ทางวัดมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของ วัดหรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
	๖) ตามความคิดเห็นของท่านการจัดการการ ท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความ เหมาะสมหรือไม่อย่างไร ถ้าจะทำให้ดีขึ้น ควรจะต้องทำอะไรเพิ่มเติม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน	
๓.	บทสัมภาษณ์ ด้านผลกระทบ									
	๑) การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายใน วัด เป็นการเพิ่มภาระให้กับทางวัดหรือไม่ และทำให้วัดต้องปรับตัวในการต้อนรับ นักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘		

๒) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในวัด ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของ พระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
๓) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลกระทบ ต่อโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัดหรือไม่ อย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
๔) สิ่งอำนวยความสะดวกที่วัดต้องสร้างเพิ่ม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
๕) การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลทำให้ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
๖) กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของ ชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัดพะเยา (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) ที่มีอยู่ ได้แก่อะไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑	ผ่าน
๗) แนวโน้มกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพ ของชุมชนต่อการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัดพะเยา อย่างไรบ้าง	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๗.๑ มีส่วนร่วมในการในการวางแผนและ เสนอแนวคิด	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๗.๒ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ร่วมกิจกรรม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๗.๓ มีส่วนร่วมจากบุคคล หน่วยงาน ภายนอกมากขึ้น	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๗.๔ มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน
๗.๕ มีส่วนร่วมในการประเมินผล/ติดตาม	๑	๑	๑	๑	๐	๔	๐.๘	ผ่าน

สรุป ผลการประเมินแบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการ วิจัยเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย ทั้งหมดทุกรายการ มีจำนวน ๑๐๐ ข้อ ผลการประเมินฯ มีดังนี้

- ☒ ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด จำนวน ๙๙ ข้อ
☒ ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้งหมด จำนวน ๑ ข้อ

หมายเหตุ สูตรการหาค่า $IOC = \frac{\Sigma R}{N}$

การประเมินค่า IOC ค่าตั้งแต่ ๐ - .๔๙ ถือว่าไม่ผ่านเกณฑ์
 ค่าตั้งแต่ .๕ ขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์

ภาพถ่ายผู้ให้สัมภาษณ์

วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)

พระสุนทรกิตติคุณ
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มจร. วิทยาเขตพะเยา
รองเจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ

วิญญู ชินรังคกุล
เลขานุการวัดศรีโคมคำ

วัลย์ลา ดวงแก้ว
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

สมเพ็ชร สองสีใส
ผู้ประกอบการร้านค้า

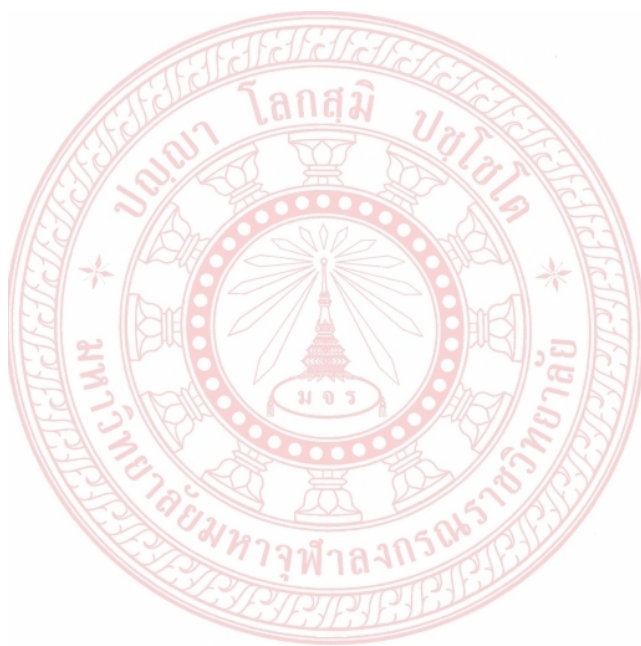
สิริชัย คล้ายแจ้ง
รองประธานชุมชนวัดศรีโคมคำ

ดำเนิน ชันทะกิจ
ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนพะเยา

จำนง อินปิง
นักท่องเที่ยว

วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม)

พระโพธิญาณรังสี
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม)
เจ้าคณะจังหวัดลำปาง/จังหวัดแพร่

บุญเกียรติ มโนวงศ์
เจ้าหน้าที่อาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว

สีวรรณ เกตรา
ผู้ประกอบการร้านค้า

เดิน สีนี
ผู้ประกอบการร้านค้า

บัวหลั่น วางจิต
ผู้ประกอบการร้านค้า

ธรรม สมควร
ผู้ประกอบการร้านค้า

ประภัทรสร วงศ์ไผ่
นักท่องเที่ยว

วัดพระเจ้านั่งดิน

พระครูวิวัฒนกิตติ
เจ้าอาวาสวัดพระนั่งดิน

ผัด เวียงคำ
กรรมการวัดพระเจ้านั่งดิน

กวนนัย เกิดสุข
ผู้ใหญ่บ้าน บ้านพระนั่งดิน

เฉลียว มีสุข
ผู้ประกอบการร้านค้า

บัวเที่ยง เงินมูล
ผู้ประกอบการร้านค้า

สุมาลี คำปวน
นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

กิตติชัย วงศ์ลังกา
นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

ภาพการลงสนามเก็บข้อมูลวิจัย

หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์
(ตัวอย่าง)

ที่ ศธ ๖๑๔๙ / ๑ ๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา ๕๖๖ หมู่ ๒ ตำบลแม่กา
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์ข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ เรื่อง
กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
(strengthening and Cultural Tourism Promotion In Phayao Province)ในการนี้ เพื่อให้วิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย พร้อมนี้ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มี
ความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้สัมภาษณ์
และให้คำแนะนำที่สำคัญ ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ/เจริญพร

(พระราชปรีดี, ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตพะเยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ที่ ศธ ๖๑๔๔ /ว ๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา ๕๖๖ หมู่ ๒ ตำบลแม่กา
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์ข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร

พระโพธิญาณรังสี

ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดอหสิโยทิพมธาราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ เรื่อง
กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
(strengthening and Cultural Tourism Promotion in Phayao Province)

ในการนี้ เพื่อให้วิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย พร้อมนี้ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มี
ความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้สัมภาษณ์
และให้คำแนะนำที่สำคัญ ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ/เจริญพร

(พระราชปรีดี, ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตพะเยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

โทร. ๐-๕๔๔๓-๓๕๕๖, ๐-๕๔๘๗-๐๑๔๓
๐๘ ๙๐๓๗ ๐๑๔๗

พระโพธิญาณรังสี

ที่ ศธ ๖๑๔๙ /ว ๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา ๕๖๖ หมู่ ๒ ตำบลแม่กา
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้สัมภาษณ์ข้อมูลวิจัย
เรียน/เจริญพร นายสิทธิชัย คล้ายแจ้ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ หัวหน้าโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ เรื่อง
กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
(strengthening and Cultural Tourism Promotion In Phayao Province)

ในการนี้ เพื่อให้วิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย พร้อมนี้ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มี
ความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้ให้สัมภาษณ์
และให้คำแนะนำที่สำคัญ ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพร มาเพื่อขอความอนุเคราะห์ และขอบคุนมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ/เจริญพร

(พระราชปรีดี, ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตพะเยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

โทร. ๐-๕๔๔๓-๑๕๕๖, ๐-๕๔๔๗-๐๑๔๓

๐๘ ๙๐๓๗ ๐๑๔๗

ขอเรียนขอข้อมูลเป็นกรณีพิเศษตามเอกสารที่แนบมา

ศิริชัย คล้ายแจ้ง

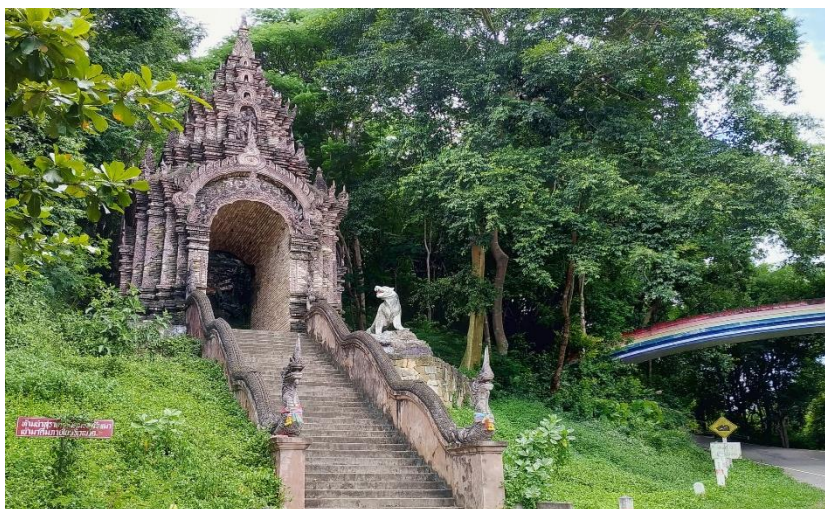
(เบอร์ ๑ ๙๐๓๗ ๐๘๖-๙๒๙๔๔๙)

ภาคผนวก จ

ภาพถ่ายวัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)

ภาพถ่ายวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม)

ภาพถ่ายวัดพระเจ้านั่งดิน

ภาคผนวก ฉ

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	ว.๐๗๓/๒๕๖๐ รหัสโครงการ MCU RS ๖๑๐๗๖๐๐๗๓
ชื่อโครงการ	กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
หัวหน้าโครงการ	ผศ.ดร.สุเทพ สารบรรณ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๓๑๖๘๒๔ Email : Suthep2503@gmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศเป็นอย่างมาก ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ถือเป็นอันดับ ๑ ในภูมิภาคอาเซียน เป็นแหล่งสร้างและกระจายรายได้ไปยังภูมิภาคต่างๆ ของประเทศที่มีมูลค่ามหาศาล การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมมีคุณค่าและความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์ไว้ เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และเรื่องราวของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามากและยากที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ นอกจากนี้การท่องเที่ยวดังกล่าวยังเกิดคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ ที่สามารถสร้างอารมณ์และความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวเกิดความซาบซึ้งใจและพึงพอใจใน แหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน จังหวัดพะเยา มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนามากมาย ซึ่งสถานที่ที่น่าสนใจได้แก่ วัดศรีโคมคำ หรือวัดพระเจ้าตนหลวง เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกและแห่งเดียวในจังหวัดพะเยา มีอุโบสถกลางน้ำ เป็นศิลปะแบบล้านนาประยุกต์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุ เอกสาร ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา และจุดชมพระอาทิตย์ตกดินริมกว๊านพะเยา อยู่ด้านหลังวัดศรีโคมคำ ติดกับกว๊านพะเยา จากจุดนี้สามารถมองเห็นทิวเขาผีปันน้ำทอดตัวเป็นแนวยาวอยู่ด้านหลังกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน วัดอนาลโยทิพยาราม หรือดอยบุษราคัม สร้างโดยพระปัญญาพิศาลเถร เป็นอุทยานพระพุทธศาสนา มีบรรยากาศร่มรื่น พื้นที่กว้างขวาง แวดล้อมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ จากยอดดอยสามารถชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยาและตัวเมืองของพะเยาได้อย่างสวยงาม และ วัดพระเจ้านั่งดิน เป็นวัดที่มีองค์พระประธานของวัดไม่มีฐานชุกชีรองรับเหมือนพระประธานในวัดอื่นๆ ตามตำนานกล่าวว่า พระเจ้านั่งดินน่าจะมียุกว่า ๒,๕๐๐ ปี จะเห็นได้ว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และความหลากหลายทาง

ชีวภาค ซึ่งการเดินทางมาเที่ยวชม หรือสักการบูชาศาสนสถาน เป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดก ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา และวัฒนธรรม โดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว นั้น เช่น วิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถานแสดงแหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้ศึกษา กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

๑) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๒) เพื่อพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

๓) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา

ผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

(๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัด ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) เรียงลำดับ ได้แก่ เน้นความสำคัญทางด้านศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๙ เน้นรักษา รูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๔ เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๔ ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๖ เน้นรูปแบบที่แปลกใหม่ทันสมัย คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๙ และเน้นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๕

(๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$) แบ่งออกเป็น ๖ ด้านย่อย เรียงลำดับได้ ดังนี้ ๒.๑) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.๕๓$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีเวลาเปิด - ปิด ที่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๙ ความร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๕ ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ สถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม เช่น ห้องน้ำ ที่นั่งพัก ที่ทิ้งขยะฯ คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๙

๒.๒) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.๔๐$) เรียงลำดับ ได้แก่ มีความผูกพันต่อท้องถิ่น หรือชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๕ การจัดงานเน้นกิจกรรมทางศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๒ การจัดงานแบบออกร้านจำหน่ายสินค้า คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๓ การจัดงานแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๙ การจัดงานแบบมีมหรสพ งานรื่นเริง คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๗ และมีการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๖

๒.๓) ด้านการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.๑๒$) เรียงลำดับ ได้แก่

การให้บริการของพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๘ ความสะอาดและถูกหลักโภชนาการ คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๖ อาหารและเครื่องดื่มมีรสชาติดี คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๐ และความเพียงพอและความหลากหลายของร้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๓ **๒.๕) ด้านการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๓๕) เรียงลำดับ ได้แก่ ความเพียงพอของสถานที่จอดรถ คิดเป็นร้อยละ ๓.๗๐ การท่องเที่ยวมีความปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๘ มีป้ายบอกเส้นทาง เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๔ ความเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๓ และมีพนักงานหรือเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๒ **๒.๕) ด้านการรองรับด้านการท่องเที่ยว** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๓๓) เรียงลำดับ ได้แก่ ศักยภาพการท่องเที่ยวที่รับจากปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงาน หรือองค์กรอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๓.๓๙ และ ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำไฟ ถนน ที่พักฯ คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๗ และ **๒.๖) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๐๑) เรียงลำดับ ได้แก่ การจัดการนิทรรศการ คู่มือ วิทยุทัศน์ และวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูลทางวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๑ มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๓ มีการจัดทำทะเบียนวัตถุ การจัดหมวดหมู่ วัตถุโบราณ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๘ มีการสืบค้นประวัติ ความหมาย และที่มาของวัตถุโบราณที่จัดแสดง คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๒ และมีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓

(๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๗๘) แบ่งออกเป็น ๔ ด้านย่อย เรียงลำดับได้ ดังนี้ **๓.๑) ด้านผลกระทบด้านวัฒนธรรม** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๙๗) เรียงลำดับ ได้แก่ มีการประยุกต์วัฒนธรรมเป็นสินค้าท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๒ นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ มีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกจากนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๙ และวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๘ **๓.๒) ด้านผลกระทบด้านกายภาพ** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๘๗) เรียงลำดับ ได้แก่ มีการสร้างรูปสักการะขึ้นใหม่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๐ มีการปรับปรุง/ปรับภูมิทัศน์ที่กลมกลืนกับศาสนสถาน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๗ มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ บดบังสถานที่สำคัญ คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๓ มีการบูรณะปรับปรุงโบราณสถานที่ย่อยสลายไปจากรูปแบบดั้งเดิม คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๗ และโบราณสถานได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๐ **๓.๓) ด้านผลกระทบด้านเศรษฐกิจ** อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๖๕) เรียงลำดับ ได้แก่ คนในชุมชนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๗ คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๙ มีการเข้ามาหาผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๐ และค่าครองชีพสูงขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๓.๐๑ และ **๓.๔) ด้านผลกระทบด้านสังคม** อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ = ๒.๖๒) เรียงลำดับ ได้แก่ เด็กและผู้สูงอายุมีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๖ เกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆ ทางท่องเที่ยว เช่น กลุ่มมัคคุเทศก์อาสา คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓ การเพิ่มขึ้นของสถานบริการยามราตรี คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในชุมชน

เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๕ และชุมชนมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๓

สรุปได้ว่ากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา โดยรวม (วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) วัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) และวัดพระเจ้านั่งดิน) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.10$) **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑** ศักยภาพของชุมชนต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ๑) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวของวัดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.23$) พบว่า มีความพร้อมในระบบการให้บริการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ห้องสุขา ศาลา ที่นั่งพัก ถังขยะ ป้ายบอกเส้นทาง ฯลฯ ๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$) พบว่า ชุมชนโดยรอบมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา และทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา และรณรงค์ ส่งเสริม สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) ด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.78$) พบว่า ควรให้เด็ก เยาวชน เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น มีคฤหาสน์อาสาแนะนำแหล่งท่องเที่ยว **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒** การพัฒนาเครือข่ายกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ควรเริ่มจากคนในชุมชนต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องออกนโยบาย และจัดทำโครงการต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืน และ **วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓** วิเคราะห์ศักยภาพและเครือข่ายของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา ทั้ง ๓ วัด ส่วนใหญ่มีศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกที่ค่อนข้างพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละวัดมีสิ่งที่จะต้องพัฒนาแตกต่างกันเป็นอันดับต้น ๆ เช่น วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) ไม่มีแผนพับ/เอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว วัดพระเจ้านั่งดินมีเส้นทางการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีถนนชำรุดเสื่อมสภาพ และติดกับแหล่งชุมชนที่พลุกพล่าน ทำให้การเดินทางไม่สะดวก และวัดอนาลโยทิพยาราม (ดอยบุษราคัม) มีการก่อสร้างที่ใหม่ ๆ ซึ่งบดบังสถานที่สำคัญของวัด และสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นป่าขึ้น ซึ่งมียุ่งหรือแมลงต่าง ๆ อาจจะไม่ปลอดภัยและสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยว

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) นำผลวิจัยไปบรรจุเป็นหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับชั้น เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาได้ศึกษา และนำมาเป็นแบบอย่างโดยนำไปกำหนดเป็นเชิงนโยบายของสถานศึกษา

๒) สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการสอนเสริม หรือสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง หรือใกล้เคียง

๓) นำไปถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจศึกษา โดยนำไปเผยแพร่ทางเว็บไซต์ และทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรตระหนักในประเด็นเหล่านี้ นำมาผ่านกระบวนการเรียนการสอน ในสถานศึกษาให้มากขึ้น

การประชาสัมพันธ์

๑) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต ทางเว็บไซต์ :

<http://www.mcu.ac.th>

๒) การประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์ เช่น มีแผ่นพับไปวางที่ศูนย์บริการของแหล่งท่องเที่ยวทั้งสามแห่ง เพื่อเป็นการแนะนำให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - สกุล	ผศ.ดร. สุเทพ สารบรรณ (Asst.Prof. Dr. Suthep Saraban)
เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน	
วัน/เดือน/ปีเกิด	๑ กันยายน ๒๕๐๓
ภูมิลำเนา	บ้านหมู่ ๔ ตำบลโนนชัยศรี อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด
ที่อยู่ปัจจุบัน	๔๑๖/๑ ถนนแม่ตำสายใน ตำบลแม่ตำ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ๕๖๖ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
ติดต่อ	Suthep2503@gmail.com
โทรศัพท์	๐๘๙-๐๓๗๐๑๔๗, ๐๘๑ - ๐๓๑๖๘๒๔
การศึกษา	
ปริญญาตรี	พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ. ศาสนา) พ.ศ. ๒๕๓๔ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่
ปริญญาโท	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม. หลักสูตรและการสอน) พ.ศ. ๒๕๔๕ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
ปริญญาเอก	พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด. พระพุทธศาสนา) พ.ศ. ๒๕๕๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ผลงานวิจัย	
ปี ๒๕๕๒	การศึกษาวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก
ปี ๒๕๕๗	ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขต วัดติโลกอาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
ปี ๒๕๕๘	กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย
ปี ๒๕๕๙	การจัดการความรู้และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะของผู้สูงอายุในจังหวัด พะเยา
ปี ๒๕๖๐	การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
ปี ๒๕๖๑	กระบวนการทางสังคมเชิงพุทธกับการป้องกันการตั้งครุฑไม้พึงประสงค์ ของวัยรุ่น จังหวัดพะเยา

๒. ชื่อ - สกุล พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธิญาณเมธี,ดร. (สุระรินทร์)
 เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
 วัน/เดือน/ปีเกิด ๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๓
 ที่อยู่ปัจจุบัน วัดศรีโคมคำ(พระอารามหลวง) ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
 ติดต่อ Phongmcu@gmail.com
 โทรศัพท์ ๐๘๖ - ๗๗๖๔๑๔๓
 การศึกษา
 ปริญญาตรี ศน.บ (ปรัชญาเปรียบเทียบ)
 ปริญญาโท M.A. (Indian Philosophy and Religion)
 Banaras Hindu University, India
 ปริญญาเอก Ph.D (Indian Philosophy and Religion)
 Banaras Hindu University, India
 ผลงานวิจัย
 ปี ๒๕๕๙ ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม : ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมในสมัยล้านนา – สุโขทัย
 ปี ๒๕๖๐ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดพะเยา
 ปี ๒๕๖๑ กระบวนการทางสังคมเชิงพุทธกับการป้องกันการตั้งครุฑไม้พึงประสงค์ ของวัยรุ่น จังหวัดพะเยา
 ๔. ชื่อ - สกุล นางสาวสิริกานดา คำแก้ว (Ms. Sirikanda Khamkeaw)
 เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
 วัน/เดือน/ปีเกิด ๑๙ เมษายน ๒๕๓๗
 ภูมิลำเนา ๕๐๖ บ้านดอนตันสามัคคี หมู่ ๒๒ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐
 ที่อยู่ปัจจุบัน ๕๐๖ บ้านดอนตันสามัคคี หมู่ ๒๒ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐
 ติดต่อ toyingsnappy@gmail.com
 โทรศัพท์ ๐๘๘ - ๒๓๗๓๕๓๓
 การศึกษา
 ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) วิชาเอกการปกครอง
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ผลงานวิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

- ปี ๒๕๕๗ ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขต
วัดติโลกอาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
- ปี ๒๕๕๘ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย
- ปี ๒๕๕๙ การจัดการความรู้และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะของผู้สูงอายุในจังหวัด
พะเยา
- ปี ๒๕๖๐ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดพะเยา
- ปี ๒๕๖๑ กระบวนการทางสังคมเชิงพุทธกับการป้องกันการตั้งครุฑไม้พื้งประสงค์
ของวัยรุ่น จังหวัดพะเยา

๕. ชื่อ - สกุล

นาย นพดล อินปิง (Mr. Noppadon Inping)

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน**วัน/เดือน/ปีเกิด**

๑๖ มีนาคม ๒๕๓๗

ภูมิลำเนา๘๐ บ้านปากอ หมู่ ๒ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
๕๗๑๒๐**ที่อยู่ปัจจุบัน**๘๐ บ้านปากอ หมู่ ๒ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
๕๗๑๒๐**ติดต่อ**

nicklivespur@gmail.com

โทรศัพท์

๐๘๒ - ๗๙๗๗๓๙๑

การศึกษา**ปริญญาตรี**บริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ สาขาวิชาระบบสารสนเทศทางคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ เชียงราย**ผลงานวิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)**

- ปี ๒๕๕๘ กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย
- ปี ๒๕๕๙ การจัดการความรู้และเครือข่ายองค์กรสุขภาวะของผู้สูงอายุในจังหวัด
พะเยา
- ปี ๒๕๖๐ การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดพะเยา
- ปี ๒๕๖๑ กระบวนการทางสังคมเชิงพุทธกับการป้องกันการตั้งครุฑไม้พื้งประสงค์
ของวัยรุ่น จังหวัดพะเยา